Editura UNIVERS

„AMALIA este romanul vieții unei femei finlandeze comune, trăind în mediul rural, unde este legată, prin întreaga ei făptură, de pămînt. Faptul că nu se află la oraș, ci la o fermă oarecare, n-o împiedică să parcurgă toate experiențele omenești mai importante: dragoste, maternitate, răzvrătire, bucurie, resemnare, facultatea de a spera, de a visa și de a-și transfera afectele asupra unor alte persoane și obiective, atunci cînd cele obișnuite s-au golit de orice sens."

SYLVI KEKKONEN

Lei 4,25

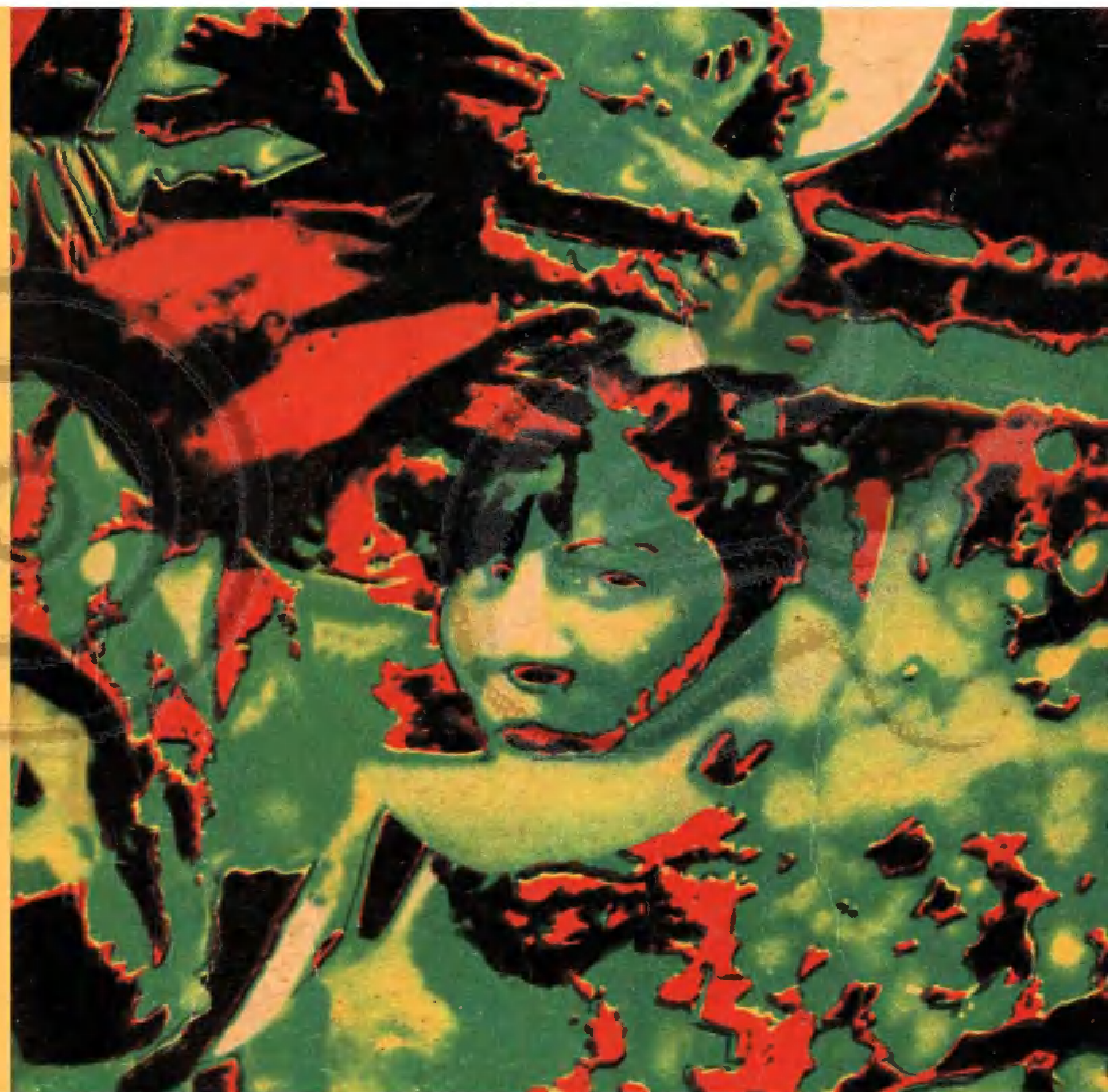
SYLVI KEKKONEN • AMALIA

146

1976

SYLVI KEKKONEN

AMALIA

COLECȚIA MERIDIANE

Coperta: *Dan Erceanu*

Sylvi Kekkonen

Amalia

roman

Traducere şi prefaţă
de
George Sbârcea

Editura UNIVERS

Bucureşti, 1970

PREFAȚĂ

Fără ambiții literare mărturisite, indiferentă la succes și nelămurită pe deplin asupra valorii propriei sale creații, Sylvi Kekkonen a debutat tîrziu în literatura țării sale. În ciuda ocupațiilor de altă natură, copleșitoare uneori, fiindcă scriitoarea este soția președintelui Finlandei, domnul Urho Kekkonen, ea a consacrat cărților sale, rod al unui contact neîntrerupt cu viața, timpul ce-i rămînea la dispoziție. Trăind departe de cercurile literaților, de confreriile foarte puternice, în țara ei, ale romancierilor și poeților, ale artiștilor în general, și fără să facă din scris o profesiune, Sylvi Kekkonen nu a fost niciodată tentată să-și „înfrumusețeze" stilul, menținut mereu la nivelul comunicării uzuale. S-a afirmat în proza finlandeză de azi prin pasiunea pentru observația atentă a vieții și prin exprimarea ei simplă, făcută cu harul cronicarului debitor al realității, în stilul direct al codului penal, pe care Stendhal îl reclama de la romancierii realiști. Impresionează în cărțile pe care le-a publicat, puține la număr, dar de o mare densitate epică, ritmul egal al fluxului narațiunii, tonul impersonal în obiectivitatea relatării, cunoașterea sufletului oamenilor din nordul Europei și a manifestărilor lor diverse, toate izvorîte parcă din bogatele zăcăminte de secole ale folclorului. Ceea ce dă vitalitate scrierilor sale, condensate

cu o remarcabilă supraveghere artistică, este înclinarea spre viziunea optimistă a vieții, oglindirea niciodată forțată sau deformată de fantezie a realității, economia comparațiilor și epitetelor, precizia compoziției și naturalul dialogului.

Toate aceste calități au situat-o pe Sylvi Kekkonen în primele rînduri ale prozatorilor țării sale, aparținînd, prin temperament și afinitate, galeriei scriitoarelor scandinave, ca Sigrid Undset în Norvegia sau ca Selma Lagerlöf în Suedia, dar trăgîndu-și sevele îndeosebi din ambianța scrierilor Minnei Canth, prima care, prin cărțile sale, a luptat în Finlanda de la sfîrșitul secolului trecut pentru drepturile sociale ale văduvelor și femeilor singure. Sylvi Kekkonen nu se mai luptă pentru astfel de drepturi, deoarece femeile le au pe deplin, dar afirmă dreptul lor de a se comporta ca bărbații și de a revendica, la fel cu ei, demnitatea ființei umane, o dată ce le revin aceleași sarcini și obligații în înfruntarea vieții.

Opera scriitoarei finlandeze — care cuprinde un volum de *Aforisme* (1949), culegerile de scrieri memorialistice *E bine acasă* (1952) și *Coridorul* (1955), romanul *Amalia* (1958) și o culegere de *Povestiri scurte* (1968) — năzuiește, în ansamblul ei, spre descoperirea acelui „ținut moral" despre care vorbea Thibaudet în legătură cu afirmarea unui scriitor. În tot ce a scris se vede o cunoaștere temeinică a societății finlandeze contemporane, a universului interior al omului din nord, pe care se sprijină ordinea lui morală și edificiul social. Reflectarea lor nu se învolburează nicicînd în excese lirice, darul autoarei constînd mai cu seamă în faptul că, din simplu lector, te face să participi intens la viața personajelor, nu numai s-o urmărești, să-ți fie drag omenescul din ele, fiindcă au față de întîmplări o atitudine activă și pozitivă, care refuză dreptul tristeții, descurajării și melancoliei de a pune stăpînire pe sufletul lor.

Aş cita, în legătură cu *Amalia,* o observaţie a lui George Călinescu, prilejuită de analiza operei unui prozator român, astăzi clasic, deoarece ea mi se pare potrivită spre a sugera o concluzie despre valoarea acestui roman şi a-i determina calitatea artistică: „Marile scrieri au avut totdeauna ca temă întîmplări simple şi banale, singurele care îngăduie scriitorului desfăşurarea spiritului său de observaţie pe un teren solid, universal inteligibil". Romanul Sylviei Kekkonen, în care nu anecdota este revelatoare, ci expresia lăuntrică a eroinei, nu oferă nici o surpriză pe parcursul celor douăzeci şi cinci de capitole ale lui, pentru că viaţa se desfăşoară în ele previzibil, conform celor mai înţelepte calcule, închegînd din episoade „simple şi banale" mica frescă a unor întîmplări şi a unor oameni de la ţară, turburaţi de război, dar legaţi profund de singura realitate concretă şi neschimbată pentru ei: pămîntul.

Rareori un autor a izbutit să evoce în mai puţine pagini existenţa a mii şi sute de mii de oameni de pe ogoarele pe care le muncesc. Datorită dragostei pentru pămîntul de pe urma căruia trăiesc, ei ne apar ca o unitate de temperament şi de caracter desăvîrşită, deşi sub aparenta egalitate de dispoziţie se ascunde o încărcătură emoţională diversă, dar pe care şi-o reprimă continuu. Natura i-a învăţat o înţelepciune sumară, în acelaşi timp rectilinie, încît umanitatea lor nu se dizolvă decît în poezia peisajului vegetal şi numai sub cerul boltit imens peste cîmpiile nemărginite; asprimea lor îşi topeşte, uneori, asperităţile în adierile vîntului şi la scurta amăgire a soarelui din anotimpul cald.

Amalia, eroina acestui scurt şi dens roman, se ridică, printr-un dîrz instinct al datoriei, moştenit de la generaţiile ce au precedat-o, prin reacţiile specifice faţă de eve-

nimentele și aspectele schimbătoare ale vieții, la un tip reprezentativ al femeii finlandeze din mediul rural.

Cu romanul *Amalia* intrăm, pe nesimțite, într-un mic univers uman, redus la peisajul unei ferme din răsăritul Finlandei, pătrunzînd în același timp în marele univers, plin de taine, al sufletului feminin. Pentru a ne putea oferi o imagine cît mai apropiată de realitate și, totdeodată, cît mai concentrată artistic, Sylvi Kekkonen folosește o narațiune desfășurată într-un permanent zig-zag de la prezent la trecut și de la trecutul apropiat la trecutul mai îndepărtat. Deficitul subtilităților de stil este compensat prin bogăția faptelor de viață, simple și autentice, privite nu din afară, ci prin personalitatea Amaliei, care le trăiește și le proiectează asupra peisajului și a oamenilor din preajma sa. Cum ar putea fi sufletul unei astfel de eroine altfel decît al locului unde trăiește, sub pologul nopților pline de tremurul glacial al constelațiilor septentrionale ? Un sentiment de mare solitudine ar covîrși-o dacă n-ar fi brazda răsturnată în fiecare primăvară și toamnă, semănatul și seceratul de sezon, torsul sau scărmănatul lînei și urzitul pînzei la război în timp de iarnă, dragostea pentru vietățile din jurul casei, cărora le vorbește, încă din copilărie, ca unor făpturi înzestrate cu rațiune. Tăcerea se așază, timp de multe luni din an, peste acel peisaj din nord și omul simte mereu nevoia de a monologa, fiindcă vegetația, cîmpul, vîntul, mestecenii îl îmbie la reflecție, jucînd în gîndurile și existența lui un rol mai mare decît relațiile cu oamenii, contactul cu tandrețea lor de atîtea ori înșelătoare, decepțiile pe care ei le provoacă neîncetat firilor sensibile. Or, Amalia este înzestrată din plin cu această sensibilitate complexă, care, atunci cînd e ulcerată, nu se manifestă în izbucniri temperamentale, ci se inhibă și se metamorfozează într-o atitudine de reținere, de tăcere și

de trăire interioară. Fiind atașată, prin tot ce simte și gîndește, de pămînt, ea trăiește, cugetă și se bucură prin marile lui cicluri de repaos și fertilitate, refuzîndu-și orice atitudine prea subiectivă, deoarece ritmul secret al existenței sale se adaptează după acel al anotimpurilor și al ocupațiilor prilejuite de ele. De cîte ori tensiunea sa sufletească este prea ridicată, ea cîntă, aproape fără să-și dea seama, psalmii învățați de la mamă, în a căror putere miraculoasă nu mai crede de mult, dar la care apelează dintr-o deprindere inconștientă, ca la un mijloc adecvat de a se debarasa de surplusul de freamăt lăuntric.

Din suferință, Amalia iese de fiecare dată mai întărită, mai înarmată moral pentru ceea ce o așteaptă. Ea își risipește emoțiile puține în decorul familiar al fermei din Iikkala, în natura înecată de mlaștini și tufe de mure sălbatece, încît cei mai buni prieteni ai săi sînt vajnicul brad solitar de la o răscruce de drumuri și sprintena iapă Hilppa.

Cine nu prețuiește îndeajuns realismul, pentru cine fresca vieții nu e suficient de evocatoare spre a putea sugera cadrul unui roman, să renunțe la lectura acestei povești a vieții Amaliei din Iikkala, care are, pe deasupra existenței individuale, un suflet colectiv determinat de peisajul în care trăiește și care plămădește gîndirea, simțirea, personalitatea omenească. Mai mult decît orice analiză psihologică, monologul mereu întrerupt, dar mereu reluat al fermierei finlandeze și simțul adînc al naturii, pe care autoarea le redă cu intuiție devinatoare, definește un tip uman, care, prin simplitatea lui, vibrează de viață autentică. Autenticitatea aceasta se datorește îndeosebi sincerității cu care eroina se spovedește în toate ocaziile ei însăși, depănînd mereu viața sa prezentă în raport cu evenimentele ei din trecut. Ca și autoarea, Amalia din roman este cu

totul insensibilă, în solilocviile sale, la orice grație stilistică, deși viziunea de un patetism auster din finalul romanului, cînd eroina, desprinsă din legăturile ei anterioare și cu toate iluziile spulberate, își reia viața de la început, trădează talentul poetic refulat al scriitoarei.

Asupra acestui talent, a acuității observației, a obiectivității viziunii și pregnanței notației din *Amalia*, criticii — subliniind toate virtuțile autoarei și toată adînca rezonanță umană a romanului — au stăruit în literaturile în care cartea s-a tradus. Tălmăcirea ei a constituit subiectul convorbirii pe care traducătorul de limbă română a avut-o, la palatul prezidențial de la Tamminiemi, pe malul Golfului Finic, în decembrie 1969, cu Sylvi Kekkonen. Străjuiau în jur mesteceni, la fel de albi ca salonul în care ne găseam. Singurele pete întunecate erau pianul de lîngă fereastră și norii călătorind iernatec pe marginea zării întunecate în apă.

Cum Prima Doamnă a Finlandei dorea să cunoască unele păreri ale traducătorului în românește despre romanul ei de o atît de armonioasă arhitectură, i-am împărtășit dificultatea întîmpinată în transpunerea cît mai fidelă a stilului său eliptic, a frazelor scurte, trunchiate adesea, cu subiectul doar subînțeles, a unui stil aproape oral. Stilul, crede Sylvi Kekkonen, este, fără îndoială, dificultatea cea mai mare a oricărei traduceri, și nu numai din finlandeză, limbă ale cărei cuvinte sînt, în majoritate, lungi și ritmate, îmbibate de o prozodie muzicală proprie. Redarea unui astfel de ritm, scandat aproape, și a unei astfel de muzicalități particulare se face mai ușor în poezie decît în proză, însă proza literară își are și ea muzicalitatea sa proprie. „Stilul, mărturisea scriitoarea, este nu numai o atitudine a scriitorilor față de limbă și față de funcțiile ei literare, ci și o atitudine sufletească a popoa-

relor față de relațiile lor cu lumea ideilor, a afectelor, a obiectelor."

Cum criticii finlandezi au afirmat despre romanul *Amalia* că el conține și unele elemente de autobiografie, fiind astfel, în continuarea scrierilor anterioare ale Sylviei Kekkonen, o confesiune epică, am cerut confirmarea acestor afirmații de la autoarea însăși, la care am primit următoarea lămurire :

„*Amalia* este romanul vieții unei femei finlandeze comune, trăind în mediul rural, unde este legată, prin întreaga ei făptură, de pămînt. Faptul că nu se află la oraș, ci la o fermă oarecare, n-o împiedică să parcurgă toate experiențele omenești mai importante : dragoste, maternitate, răzvrătire, bucurie, suferință, resemnare, facultatea de a spera, de a visa și de a-și transfera afectele asupra unor altor persoane și obiective, atunci cînd cele obișnuite s-au golit de orice sens. Dacă, în ordinea anecdotică, povestea vieții Amaliei este o ficțiune literară, într-o altă ordine, aceea a simțămintelor și reacțiilor sufletești feminine la împrejurările vieții, la momentele și situațiile ei variate, divulgă firesc semne de autobiografie spirituală. Orice om îi intuiește, îi cunoaște, îi pătrunde pînă la un anumit punct pe ceilalți, intuindu-se, cunoscîndu-se, pătrunzîndu-se pe sine însuși. Scriitorul nu este o excepție : din rezonanțele sale intime, el își compune personajele inventate, pe care le investește cu o psihologie veridică."

Sylvi Kekkonen a izbutit în adevăr, în acest roman, un lucru dintre cele mai dificile pentru orice scriitor ; a izbutit să înlocuiască o fabulație exterioară prin una interioară, fără să sacrifice însă caracterul epic al genului. Întîmplările, puține și cu desăvîrșire comune, pe care Amalia le trăiește la fermă și care concentrează toate experiențele de viață ale unei așezări rurale din Finlanda, dobîndesc

amploare în conştiinţa sa, ea le receptează într-un chip unic, individual, inconfundabil, le prelucrează şi le analizează, spre a le putea apoi sintetiza pe măsura structurii sale psihice. Dar ceea ce pare să fie cu totul remarcabil în caracterul Amaliei este faptul că ea nu se răsfaţă nici o clipă în propria sa personalitate, ci caută mereu să se transpună în personalitatea celor din apropiere, spre a-i putea astfel înţelege mai bine şi iubi mai profund.

În această trăsătură de caracter a eroinei romanului Sylviei Kekkonen cititorul va descoperi una din proprietăţile nobile şi permanente ale omului finlandez, care a învins, într-o măsură mai mare decît mulţi alţii natura şi dificultăţile traiului într-un mediu ostil, prin darul remarcabil al adaptării la condiţiile vieţii şi la împrejurările ei pe cît de variate, pe atît de complexe.

GEORGE SBÂRCEA

I

Şoseaua străbătea dreaptă ca săgeata ţinutul împădurit, tăind în două lunca mlăştinoasă. Amalia mergea pe bicicletă prin pîrtia netedă, lăsată de cauciucurile late ale unui camion. Din cauza autobuzului care se tîra în urma ei, se abătu pe marginea plină de pietriş a şoselei.

Fuseseră la cafeneaua Lotta cu toţii, şoferul autobuzului, taxatorul şi pasagerii. Trecînd pe lîngă cafenea, Amalia îi zărise prin vitrină. Umblase la oficiul de aprovizionaree a populaţiei, avînd nevoie de o autorizaţie de cumpărare a unor cauciucuri noi pentru bicicletă. Pînă şi slujbaşii din vechile acareturi ale casei Torvelainen ştiau că Taavi a fost învoit de pe front, în vederea secerişului apropiat. Prin mîinile lor treceau toate cererile şi permisiile şi erau primii, în întreaga circumscripţie parohială [1], care aflau tot ce se întîmplă. Fermierii o întrebaseră cum s-a descurcat cu cositul fînului şi dacă s-a apucat cumva de seceriş, apoi ieşiseră cu toţii să examineze cau-

[1] În organizarea administrativă a Finlandei, evidenţa populaţiei rurale cade în sarcina parohiilor (N.tr.).

ciucurile bicicletei. Torvelainen îi completă îndată autorizaţia de cumpărare. Furioasă cum era, Amalia nici nu se mai duse la prăvălie să se intereseze de cauciucuri, deşi, cînd îi dăduse autorizaţia, Torvelainen remarcase că trebuie să ai mare noroc spre a putea găsi în depozit astfel de cauciucuri. Dar chiar dacă nu se găsesc, s-ar putea ca negustorul să ştie unde s-o îndrume.

Amalia îşi aminti de băcan şi de întîmplarea petrecută în prăvălia lui. Venise în sat cu gîndul să cumpere cîte ceva pentru casă. Prăvălia era înţesată de lume, băcanul şi soţia sa îşi vedeau de treabă. Tăierea cupoanelor de pe cartelele alimentare încetinea simţitor satisfacerea muşteriilor, vînzarea zahărului, a surogatului de cafea, a tutunului, a pîinii, a făinei şi-a marmeladei.

Se adunaseră la băcănie femeile de la toate fermele din împrejurimi. În timp ce îşi aşteptau rîndul, sporovăiau vrute şi nevrute. Cică, se înapoiaseră mulţi bărbaţi de pe front pentru muncile secerişului. Se pomeni şi numele lui Taavi. Cineva povesti, chiar în spatele Amaliei, că bărbaţii, abia coborîţi din tren, încercaseră, încă pe peron, să înşface de mijloc cîte-o fetişcană. Taavi se legase şi el de o orăşeancă fandosită. Cînd unul dintre camarazii săi, învoit ca şi el, încercase să i-o sufle, atrăgînd atenţia femeii : „Ăsta-i însurat“, Taavi ripostase : „Ce sînt eu de vină dacă o dată cu moşioara mi s-a atîrnat de gît şi o şandrama prăpădită ?“ Întîmplarea iscase rîsete înfundate şi comentarii hazlii între femei. „Mai încet, mai încet“, auzise Amalia, îndată după aceea, un glas şoptit dinspre femeile care rîdeau şi sporovăiau

în fața tejghelei. Pînă și mușchii feței negustorului se contractaseră de rîsul înăbușit, în timp ce tăia cupoanele de pe cartela Amaliei. Femeia luă, într-o liniște adîncă, pachetele de pe tejghea, le vîrî în raniță și plăti. În clipa aceea îi ajunse la ureche, din ceata femeilor, întrebarea rostită în șoaptă : „Să fi auzit ?" Amalia strecură în buzunarul scurtei sale restul primit de la băcan, își săltă ranița pe umeri dintr-o mișcare, o prinse bine în curele, apoi porni spre ieșire. Înainte de a ajunge însă la ușă, întoarse capul către femeile din băcănie și le spuse apăsat : „Am auzit tot". Apoi ieși, trîntind cu putere ușa în urma ei.

Părea că pînă și afară mai stăruie în văzduh ecoul vocii sale tăioase și bubuitul ușii trîntite. De parcă s-ar fi dus la luptă, așa se îndreptă Amalia, cu capul ridicat și ceafa țeapănă, spre șoseaua întinsă. Pedală vîrtos pe pietrișul care se împotrivea roților. Autobuzul trecu pe lîngă ea și îi împroșcă o piatră pe cizmă. În aceeași clipă, se auzi o pocnitură surdă, și Amalia se rostogoli, cu bicicletă cu tot, de pe iezătura povîrnită a șoselei, în lunca mlăștinoasă, pe un tăpșan acoperit cu stuf. Pneul roții din față se sparse cu zgomot.

— Dracu să-l ia ! înjură Amalia din stuful unde se rostogolise.

Pomenindu-se că afurisește, fu surprinsă, dar, în același timp, se și înveseli aproape. Crescuse într-o casă în care nu se rosteau nicicînd cuvinte de ocară. Era cu neputință să riști acolo vreo vorbă nelalocul ei. Maică-sa tremura neîncetat la gîndul caznelor iadului și încerca să se apere de ispita forțelor întunericului cîntînd mereu psalmi.

Deşi părinţii nutreau vederi cu totul opuse în materie de religie, nici taică-său nu tolerase înjurăturile. În copilărie, nici unul dintre fraţi nu s-ar fi încumetat să scape vreun cuvînt nepotrivit în faţa părinţilor. Mai tîrziu, frumoasa soră mai mare, Eeva, şi cei doi fraţi, mai mari şi ei, ajunseră la şcoala din oraş, unde învăţară o sumedenie de lucruri noi şi îşi însuşiră felurite deprinderi. Cînd veneau acasă în vacanţă, mama îi servea ca pe nişte musafiri, nicidecum ca pe propriii săi copii. Nu se amesteca în discuţiile lor, nu încerca să le vorbească despre credinţa sa, nici nu-i mai oprea să blesteme sau să înjure. Numai Amaliei, care purta numele mamei sale, nu i se îngăduise niciodată să înjure sau să drăcuiască. Maică-sa îi interzisese, pînă şi pe patul de moarte fiind, să ia cele sfinte în deşert.

De astă dată însă Amalia îşi dăduse drumul, simţind o adîncă mulţumire sufletească. Înjurătura îi aduse aminte de viaţa pe care-o avusese cîndva, de fraţii săi şi de casa lor părintească.

Se ridică din stuf, îşi pipăi genunchiul şi îşi strînse sub bărbie năframa de lînă alunecată într-o parte. Una din curelele raniţei se desfăcuse, astfel că Amalia o înnodă la loc şi fixă raniţa în aşa fel pe rama bicicletei, încît greutatea ei să cadă asupra roţii dindărăt. Ghidonul se strîmbase, femeia simţea o durere surdă în cotul stîng. Mîna şi-o zgîriase pînă la sînge în iarba aspră a mlaştinii. Cu toate acestea, îşi mişcă fără nici o greutate toate membrele.

— Puteam s-o păţesc mai rău, murmură ea în timp ce se căţăra cu bicicleta pe iezătură.

Bicicleta era a lui Taavi, a lui era şi raniţa. Tot ce o înconjura îi aparţinea lui Taavi. El îi adusese şi năframa asta, cu flori roşii pe un fond verde, cam decolorată în ultima vreme. I-o dăruise într-o sîmbătă seară, după moartea fetiţei lor, înainte de naşterea băiatului. Taavi încercase s-o răsplătească atunci, prin darul său, pentru clipele de mîhnire şi pentru durerea pricinuită de moartea copilei. Pînă la năframa aceea, Amalia nu avusese niciodată un lucru atît de colorat. Maică-sa, care se îmbrăca numai în negru, o înveşmînta şi pe Amalia, cel mai mic dintre copiii săi, în rochii negre sau cenuşii, parcă vrînd să demonstreze şi prin amănuntul acesta vestimentar că fetiţa îi aparţine în întregime. Amalia îşi dorea, pe vremea aceea, rochii în culori vii, înflorite, cum purtau doar ţigăncile. Atît de vesel n-o îmbrăcau însă nici pe Eeva, cu toate că avea obrajii bucălaţi şi trandafirii, trăsăturile feţei frumoase şi părul întunecat. La paisprezece ani, Amalia era mai înaltă cu un cap decît sora sa mai mare, ruşinîndu-se de paloarea ei şi de trupul lung şi subţire. Începuse să poarte fără vreo împotrivire rochii cenuşii sau brune, crezînd că monotonia lor va izbuti să-i ascundă înălţimea, obrazul lat şi sensibilitatea ivită pe neaşteptate.

Amalia îşi împingea agale bicicleta pe şosea. Raniţa i se legăna încoace şi încolo, prinsă bine în curele. Raniţa lui Taavi era mult mai potrivită pentru cumpărături decît sacoşa Amaliei, pe care i-o trimisese Eeva. Cizmele din picioare erau tot ale lui Taavi. I le luase, pe vremuri, tatăl său. Argatului fermei Eevala i se cuvenea, pe lîngă

simbria anuală, încălțăminte, un rînd de haine din postav aspru și o pereche de cizme. Lui Taavi îi erau prea mici, dar Amaliei i se potriveau tocmai bine. Mare noroc că i se potriveau, fiindcă, în război, nici chiar fermierele cu oarecare stare nu-și puteau procura cu prea mare ușurință cizme corespunzătoare. Poate că Taavi le socotea și pe ele niște vechituri, la fel ca pe Amalia. Vechiturile pe care fusese nevoit să le preia asupră-și, de dragul moșiei! Femeia simți dureri în cot, mîna o ardea, îi ardea și sufletul.

— La dracu cu toate! repetă ea, fără să-și dea seama.

Continuă să împingă bicicleta pe drumul plin de pietriș ascuțit, cu mîna amorțită și cu picioarele grele ca plumbul. Pe cauciucul dinainte se vedea bine tăietura. După o spărtură ca asta, nici un petic nu-l mai putea drege. Cînd se cățărase pe iezătură, Amaliei nu-i dăduse prin cap să cerceteze ce anume tăiase cauciucul. Probabil un ciob de sticlă! Se întîmpla destul de des ca, pe fereastra autobuzului, să fie aruncate pe șosea sticle goale de rachiu. Trebuia să caute ciobul de sticlă și să-l azvîrle în mocirlă: dacă trecea cineva desculț, se putea răni rău de tot. Amaliei îi păru rău că nu se gîndise la asta. Totuși, nu se întoarse din drum să caute ciobul. Se mulțumi să repete în sinea ei: trebuia să-l fi căutat! trebuia să-l fi căutat! trebuia să-l fi căutat! De obicei, făcea multe lucruri altfel de cum ar fi trebuit să le facă. Îi părea rău că nu căutase și, supărată, uită încet-încet de mîndria ei călcată în picioare.

Amalia împingea bicicleta în aceeaşi pîrtie tăiată de cine ştie ce camion. Îşi urmă drumul cu paşi grăbiţi. Voia să ajungă cît mai repede acasă, unde o aşteptau muncile de seară ale gospodăriei şi copilul. Antti se juca acum în curtea unde se jucase şi ea în copilărie, pe pajiştea mătăsoasă a fermei sau în spaţiul nu prea larg dintre hambare şi grajdul de vite. Cumnatei sale, Kerttu, nu-i prea plăcea ca Elvi a ei să se joace într-un loc atît de umbrit. Amalia îi văzuse însă pe copii de mai multe ori în timpul verii fugărindu-se pe-acolo. Nici maică-sa nu-i oprise, pe vremuri, să se joace prin curte.

Kerttu era o fiinţă ciudată, după părerea Amaliei. I se părea ciudat că tocmai fratele său, Paavo, o luase în căsătorie. Era o femeie frumoasă, însă tăcută. Paavo nu-şi căutase o tovarăşă de viaţă după propria sa asemănare. Dacă se gîndise cumva, vreodată, să-şi caute tovarăşă de viaţă ! Oricum, lăsase casa în grija soţiei sale. Kerttu nu prea voia să-şi pună copila la lucru. Nici ea nu lucrase în copilărie. În schimb, pe Amalia o struniseră de timpuriu, şi atît de mult, încît încă de pe atunci se înrădăcinase într-însa convingerea că se născuse doar ca să muncească. Cu toate acestea, i-ar fi dorit băiatului său o copilărie mai senină decît îi fusese hărăzită ei.

Soţul ei, Taavi, era abia de-o şchioapă cînd se băgase argat la Eevala. Amalia era cu cinci ani mai mare decît el. De asta spuneau, pe vremea aceea, fermierele îngîmfate : „Credeam că fata cu mintea coaptă a fermierului din Eevala are să se gîndească de trei ori înainte de a-şi strica

o dată viața din pricina unui nepricopsit de argat, nu să se nuntească borțoasă!" O auzise și pe sora sa, Eeva, vorbind, pe un ton iritat, cu mătușa Iida: „Ce i-o fi venit Amaliei să-și lege viața de cea a unui nepricopsit? Nu cred să existe dragoste adevărată în toată povestea asta". Mătușa Iida îi luase însă apărarea: „Amalia a muncit de s-a spetit, a dat o mînă de ajutor la cai, a ajutat și la vite, ca, pe lîngă toate astea, cît timp mama voastră a fost bolnavă, să se îngrijească singură de gospodărie, spălînd și frămîntînd aluatul de pîine. Nu i-a rămas, astfel, timp de citit după-amieze întregi istorioare de dragoste, așa cum ți-a rămas ție. Eu nu mă pricep la dragoste, am însă și eu soț și trăim în bună înțelegere împreună. Cînd nu ți-e hărăzit să-i ai, rămîi fără copii". După cîte știa Amalia, Eeva nu mai adusese niciodată vorba de căsnicia ei. Poate îi părea rău că își supărase mătușa cu cuvintele ei nesocotite. În prezența maică-si, Eeva își controla cu mai multă grijă cuvintele, în timp ce pe mătușa Iida, care era mai tînără și mai veselă, copiii o socotiseră întotdeauna ca pe-un fel de soră mai mare a lor. Cu toate acestea limita și ea, într-o oarecare măsură, confidențele copiilor. Mama lor fusese însă atît de taciturnă și distantă, încît pînă și bărbatul ei își supraveghea cu atenție cuvintele cînd vorbeau împreună.

În timp ce împingea bicicleta, Amaliei îi pieri orice chef. De astă dată nu mai trecuse pe la tușa Iida s-o întrebe de sănătate. Plănuise să-i facă și ei o vizită, însă cele întîmplate la băcănie o mîhniseră din cale-afară. Ca să-și dreagă gre-

şeala, căută să-şi aducă aminte de gesturile şi cuvintele mătuşii sale.

Maică-sa nu fusese nicicînd atît de gingaşă cu ea, ca mătuşa Iida. Ea îi aducea panglici colorate, îi pieptăna în fel şi chip părul, împletindu-i-l în codiţe. Amalia surîse cînd îşi aminti de bucuria pe care i-o pricinuiau panglicile late, de mătase albastră. În timp ce o pieptăna, tuşa Iida îi povestea că, pe cînd erau copii, tot ea împletise cozile surorii sale mai mari. Atîta doar, că ea nu avusese niciodată părul atît de des, cum îl avea Amalia. După părerea mătuşii, Amalia semăna mai curînd cu taică-său, care fusese în tinereţile lui un voinic chipeş, foarte muncitor şi priceput la toate. Maică-sa şi tuşa Iida îl întîlniseră cu prilejul unei nunţi ţărăneşti. Cînd mama Amaliei se instalase la ferma din Eevala, sora ei se mutase în apropiere. Părinţii lor aveau pe vremea aceea o prăvălie, o moară şi cîteva hectare de pămînt, într-un ţinut aflat la mare depărtare de ţărmul mării. După moartea lor, vînduseră totul. Singurul frate al celor două surori se mutase, cu prăvălie cu tot, la oraş. Partea de moştenire a mătuşii Iida fusese o casă aflată aproape de biserică. Acolo negustorea şi azi, în prăvălia sa, ajutată de Selma cea şchioapă. Selma slujea la mătuşa Iida parcă de cînd lumea. De la mătuşa sa ştia că din moştenirea mamei fusese renovată clădirea principală a fermei, iar corpului vechi de clădiri i se adăugaseră trei încăperi noi şi nişte odăi pentru servitori. Toate acestea se întîmplaseră înainte ca Aaretti să se fi născut, Paavo era încă şi el mititel, încît nu ţinea minte cînd anume se fă-

cuseră toate schimbările din jur. Pe vremea cînd Amalia nu avea decît patru ani, mătuşa se măritase. După cununia religioasă, nu dansaseră la nuntă, ci mîncaseră doar şi cîntaseră psalmi. După nuntă, mătuşa continuă să vină la Eevala tot ca înainte. Căsătoria nu schimbase prea multe din obiceiurile ei. Amalia îşi aduse aminte, fără să vrea, de propria sa căsnicie şi de schimbările survenite după nuntă.

Tatăl său şi Paavo aranjaseră căsătoria printr-o înţelegere comună. Celui mai mic dintre copiii de la Eevala i se defalcase din avere, încă pe cînd părinţii trăiau, partea de moştenire ce i se cuvenea. Din arătura întinsă i se tăiase un codru de pămînt ; loc de casă primise lîngă pămînt, pe panta colinei. Construirea drumului care ducea la locul de casă începu lîngă un brad cu cetina deasă, acolo unde pămîntul se prelinge pînă la nivelul drumului. În timp ce săpau şanţul de lîngă şosea, tăiaseră în graba mare rădăcinile bradului. Cu toate astea, bradul nu se uscase, trăind şi producînd şi pe mai departe seminţe.

Tatăl ţinea mult la pămîntul său, era veşnic preocupat să-i aducă îmbunătăţiri, spre a spori în acest fel recolta. Ticluise mai multe planuri pentru secarea mlaştinii, înaintîndu-le consiliului comunal. Era membru al consiliului parohial, dar evita să se amestece în treburile religioase şi nici nu lua numele Domnului în deşert. Cînd, odată, Amalia încercase s-o consoloze pe maică-sa, care era într-o proastă dispoziţie, şi cîntase în acest scop psalmul despre chinurile iadului, tatăl său îi spusese : „Cîntă, Amalia, dacă ţi-e poftă de cîn-

tat, dar să nu cînţi mereu despre iad, ca nu cumva să faci un iad şi din viaţa ta de pe pămînt. Aruncă-ţi privirile pe fereastră !" Şi Amalia privi curtea, unde vişinul se înveşmîntase în flori şi doi miei zburdau pe pajişte. Poate că, amintindu-şi de această remarcă a tatălui său, Amalia văzu deodată în faţa ochilor ei sufleteşti vara aceea din copilăria-i de altădată, vişinul înflorit în ogradă şi cei doi miei bălţaţi ai oii îmbătrînite. În vara aceea tatăl său plecase de multe ori cu gabrioleta cea nouă la biserică, pe drumul nou şi drept, pe care coama albă a calului în trap flutura minunat. Maică-sa îi urmărea posacă agitaţia, Amalia însă nu mai încerca să-i îmblînzească expresia feţei prin psalmi. După remarca făcută de tatăl său, începuse să se ruşineze de cîntecele ei consolatoare. Numai cînd maică-sa şi tuşa Iida o luau cu ele prin casele unde se cînta, ţinea şi ea isonul vocilor din jur. Dar amintirea psalmilor stăruia încă în sufletul femeii, ca apropierea unui fluviu adînc. Chiar în timp ce împingea bicicleta, cu braţul amorţit, pe drumul drept ca săgeata.

Înainta anevoie şi gîndurile ce-o întristau îi apăsau sufletul. Amalia cea urîtă — asta fusese, toată viaţa, în comparaţie cu preafrumoasa Eeva ! Pînă şi picioarele ei erau mari, ca ale unui bărbat. Pe deasupra, mai avea şi o cicatrice pe obraz. Şi-o făcuse singură, cînd, în copilărie, se izbise cu capul de pragul de sus al grajdului de vite : se grăbise, ce-i drept, să vadă puii tocmai ieşiţi din ou ! Dacă nu s-ar fi repezit atunci, faţa nu i-ar fi fost acum sluţită de cicatricea asta, care lucea pe fruntea-i lată, deasupra sprîncenei drepte,

ca o steluță albă. E urîtă o astfel de stea pe fruntea unei fete, fără să fie urîtă, firește, pe fruntea roșcată a unei vite, chiar cînd ea se află în mijlocul frunții. Gîndul acesta o făcu pe Amalia să surîdă. Atît i-ar mai lipsi, ca steaua aceea să-i sluțească mijlocul frunții ! În acest caz, cu nările-i dilatate și cu ochii ei mari de vită, ar semăna leit cu dobitoacele în mijlocul cărora trăiește și se mișcă. Cel puțin pînă acum trăise între ele. Fiindcă nimic nu mai e sigur. Războiul pustiește totul și incendiază țara întreagă. Oamenii fug de el către sate și orașe necunoscute, împreună cu vitele lor sau chiar și fără ele. Și nimeni nu știe cînd are să se sfîrșească.

„Eu, pribeaga Veșnicie, mă îndrept către adăpostul meu, a cărui poartă este moartea ; prin ea duce drumul meu la viață." Amalia tresări auzindu-și propria voce. Psalmul țîșnise dintr-însa ca un țipăt. În preajma ei se întindea, cît cuprindeai cu ochii, mlaștina, cu bălțile ei întunecate și cu mărăcinișurile-i ruginii. Drumul o străbătea pe un pod solid. Podețele de altădată fuseseră înghițite de mocirlă. Punțile putrede se acoperiseră cu mușchi de copac. Dedesubtul drumului, mlaștina își trăia mai departe propria viață : creștea anapoda papura, înfloreau tufele de mure sălbatice. La o oarecare depărtare se înălțau brazi de mocirlă. Erau mici și pipernicíți, ca niște copii părăsiți. Păreau sleiți și uscați, deși nu duceau lipsă de apă. Amalia simți o sete cumplită. La gîndul murelor brumate, gura i se umezi de poftă. Nu avea însă timp de pierdut ca să culeagă mure. O așteptau treburile, ce nu se puteau amîna, ale

gospodăriei. Acasă toţi se vor fi mirînd că n-o aud încă şi n-o văd în preajma lor. Îşi iuţi şi mai mult paşii. Kerttu şi copilul mînaseră, desigur, vacile în grajd. Mulsul însă nu era treaba lor. Amalia îşi rezemă o clipă de şold bicicleta, îşi mişcă energic braţul, respiră adînc, apoi îşi urmă calea.

Vîntul se ostoise şi femeii îi era acum cald. Limba i se umflase de sete. Nu mai cînta, cu toate că ar fi avut chef. Sudoarea îi curgea şiroaie pe spinare. Drumul i se păru nesfîrşit de lung. Fireşte, Amalia nu trebuia să-l străbată chiar pînă la capăt, deoarece, de la piatra asta de hotar, la trei kilometri mai încolo, unde mlaştina se prefăcea într-un ţinut cu coline împădurite, se afla ferma Iikkala. Iikkala era, de bună seamă, un nume neobişnuit pentru o fermă nouă, dar, după cartea funduară, aşa se numea toată partea locului. După moartea ultimului membru de parte bărbătească al familiei Iikkala, pămînturile se vînduseră. Cînd partea cuvenită Amaliei fusese defalcată din averea comună, fratele său Aaretti protestase, pretinzînd că tatăl lor e părtinitor cu fiica sa cea mai mică, căreia i-a hărăzit pămîntul cel mai bun. „Amalia a muncit pentru pămîntul ei mai mult decît oricare altul dintre voi. Nu fac decît s-o răsplătesc, dăruindu-i o bucată desţelenită chiar de noi. Actul va fi în aşa fel întocmit, încît singură Amalia, şi nimeni în afara ei să nu poată dispune de pămînt, chiar dacă el ar fi muncit de Taavi sau de vreun altul". Auzind acest răspuns, Aaretti socoti că nu-i rămîne nimic mai bun de făcut, decît să-l lase pe bătrîn

să aranjeze lucrurile așa cum va crede de cuviință. Oricum, își dăduse și el seama că ogoarele și pășunile Eevala n-au prea avut de cîștigat de pe urma copiilor, care își petreceau iarna la oraș, pentru ca vara să se plimbe acasă, să citească și să culeagă flori, pentru a le presa apoi între filele cenușii, ca să se usuce.

La dorința mamei lor, Aaretti se înscrisese la Institutul de agronomie și silvicultură. Niciodată nu se gîndise însă să se ocupe de secarea mlaștinilor și luncilor ce chifteau de apă, pentru a contribui în vreun fel la înflorirea și prosperarea fermei. Gîndul ăsta fusese al mamei, care îl alesese pe Aaretti ca să-l înfăptuiască. Surorile vorbiră între ele și aduseră la cunoștința mamei lor, pe căi ocolite, hotărîrea luată. Mama însă nu înțelese sau refuzase să înțeleagă că Aaretti se simte străin de acestea, fiindu-i lehamite de mirosul nădușelii și al gunoiului. Amalia se înfiorase, recunoscînd uriașa putere sufletească a maică-si. Viața ei apucase însă pe-o altă cale, chiar dacă avea să-i pricinuiască prin căsătoria cu Taavi amărăciune mamei sale.

Tatăl său nu-l vorbise niciodată de rău pe Taavi, cel puțin Amalia nu-l auzise. Cu toate acestea, cînd el făcu în așa fel încît Iikkala cu pămîntul și acareturile ei să fie înscrise în actul dotal pe numele fiicei sale și al urmașilor ei direcți, Amalia ajunse la concluzia că nici lui nu-i fusese pe plac căsătoria ei cu Taavi. Poate fiindcă Taavi iubea cîntecul și gluma. Cînd i se întîmpla ca duminica să fluiere și să cînte, maică-sa se supăra și îi atrăgea atenția să se poarte cuviincios

în zilele de sărbătoare. Tînărul, care clocotea de viață, ieșea atunci din clădirea argaților în ogradă și din agradă în drum, scăpînd de pacea stearpă a zilei de repaos, în sat, ca să povestească acolo anecdote hazlii. Taavi se întorcea la Eevala aducînd cu el cîntece de lume. Cîntecele și povestirile lui fermecau pe tinerii de la fermă, care, după cîteva zile, fredonau și ei melodiile săltărețe ce li se întipăreau în minte.

Cei doi frați, împreună cu Eeva și Taavi, o învățară pe Amalia să danseze în sufrageria casei. Orele acelea de dans aveau loc în mare taină, de obicei cînd stăpîna lipsea de acasă. Cum ea pleca însă foarte rar în sat, rămîneau puține prilejuri pentru lecțiile de dans, dar ajungeau și ele spre a o scoate cu desăvîrșire din minți pe Amalia. Taavi o lăuda mereu, spunîndu-i că dansează cu ușurința unui fulg. În timp ce plutea în brațele lui, fata uita de picioarele ei mari, de palmele-i bătătorite, ba pînă și de cicatricea pe care o avea pe frunte. Lui Taavi nu-i vedea decît cîrlionții de păr castaniu ce-i cădeau pe frunte, simțind împrejurul mijlocului brațul lui vînjos. Cîteva dansuri în doi, în penumbra după-amiezelor de septembrie, o noapte petrecută împreună pe paiele din grajdul de vite, și cea mai mică dintre fetele Eevala fu coaptă de măritiș cu argatul fermei.

Oare fusese coaptă cu adevărat pentru măritiș, răsări în mintea ei întrebarea, așa cum răsar bulele de aer în apele moarte ale mlaștinei. În vara și toamna aceea, Amalia își simțise întreaga

făptură străbătută adînc, ca izvoarele subterane, de dorința de a-și lega viața de Taavi, de a-i aparține cu trup și suflet. Nu stătuse mult pe gînduri și nu se gîndise nici o clipă la urmări. Dorința ei se amestecase cu o voluptate chinuitoare, profundă și tulbure, întocmai ca mocirla.

Răscolind astfel amintirile din trecut, Amalia ajunse pe neobservate la bradul stufos, de la care drumul se despica înspre ferma lor. Cotind către casă, o zări pe mama lui Taavi, mai bine zis ghici de departe a cui e silueta ghemuită pe-un pietroi, lîngă ogorul de tutun. Venise, probabil, ca să afle dacă s-a primit vreo veste de la fiul său. Ședea acolo, pe pietroi, ca un sac, în fusta ei cenușie și scurta împletită din lînă neagră, încinsă cu un șorț în dungi întunecate, cu năframa legată strîns sub bărbie. Taavi era cel mai mic și mai drag dintre copiii săi. Pe vremea cînd era încă stăpîna colibei Törmä, dăduse viață la o duzină de copii și, pînă Taavi să împlinească opt ani, îi murise bărbatul. Mai tîrziu, consiliul comunal îl băgase pe Taavi argat la Eevala, iar maică-sa se tocmise gospodină la Hukkanen, care era văduv și trăia cu cei trei fii ai săi pe-o gospodărie aflată pe una din coastele din Takamaa. Avea cîteva oi, doi cai și șase vaci. Amalia zîmbi cînd își aduse aminte cu cîtă rîvnă se pregătise soacră-sa de rolul de gospodină la un străin. Cu toate astea, nimeni n-o socotea o simplă bucătăreasă. După felul cum îi spusese cîndva bărbatul, satul o poreclise Maica, și porecla asta o însoți de-a lungul întregii vieți, cu toate că purta de grijă vitelor și orătăniilor în calitatea sa de gospodină,

spăla rufele, gătea mîncare caldă de două ori pe zi, frămînta aluatul şi cocea pîinea în cuptor, iar sîmbăta freca podeaua încăperilor. De măturat, mătura însă ori de cîte ori avea timp şi îi venea în minte, şi uneori făcea cîte o cafea veritabilă sau din surogat. Grija cea mai mare o avea, cu toate acestea, pentru plantaţia de tutun, fiindcă tutunul era pentru ea un prilej de oarecare bucurie, pînă şi la bătrîneţe. Amalia trecu automat în revistă evenimentele vieţii soacrei sale, aşa cum unii copii murmură lecţia pe a doua zi, fără să se gîndească la ceea ce rostesc.

Maica îşi sugea luleaua, legănîndu-se pe pietroiul unde poposise. Pe faţa ei cenuşie, plină de zbîrcituri, stăruia o expresie de adîncă mulţumire. Amalia ajunse în apropierea ei, cînd soacră-sa o zări şi se ridică, sprijinindu-se într-o mînă.

— Văd că ai avut necazuri cu bicicleta, de asta ai întîrziat, începu Maica.

Urmară apoi lămuririle, despre graba cu care mulsese vacile, ca să poată da o fugă pînă la noru-sa şi să afle veşti de la dînsa, despre data Zilei solidarităţii populare, cînd vine poşta, dacă organizatorii Zilei solidarităţii populare s-au gîndit să-i dea o permisie lui Taavi, ca s-o poată ajuta pe Amalia la secerat, fiindcă la urma urmei şi bărbaţii de la Takamaa ar trebui lăsaţi să se întoarcă de pe front. E din cale-afară de greu cînd timp de ani şi ani femeile sînt lăsate să facă totul singure, de capul lor nevolnic ! Maica vorbea repede, dar avea grijă ca din cînd în cînd să mai tragă cîte un fum din lulea. În cele din urmă

oftă adînc, își ciocăni luleaua, cu mișcări iuți, de pietroi, apoi o strecură în buzunarul șorțului. Convorbirea continuă într-un ritm mai tărăgănat... Fusese, în drum, și la Kerttu, de la care aflase că vitele se aflau în ocol. Maica se gîndise să le mulgă, dar îi venise pofta de o lulea. Kerttu făcuse focul în sauna și o aștepta pe Amalia cu baia încălzită. În cele din urmă își aduse aminte să întrebe de Taavi, dacă s-a aflat ceva, în sat, despre venirea lui.

— Mi se pare că l-au învoit, răspunse Amalia.

Maica își privi nora cu gura căscată, apoi exclamă cu vioiciune:

— Ești albă ca varul, doar nu ți-e rău?! Să nu vin să-ți ajut la muls?

— Mulțumesc, mulg și singură, răspunse scurt femeia. Scoase din raniță un pachețel și i-l întinse. O rugă pe soacră-sa să i-l ducă cumnatei sale, Kerttu, căreia îi făgăduise să-i cumpere năut din sat. În clipa aceea Amalia nu se mai gîndea decît cum să scape de bătrînă cît mai repede cu putință.

Vacile auziră din ocol glasul stăpînei lor și prinseră să mugească, întinzîndu-și gîturile peste gard. Amalia își schimbă la repezeală rochia, îmbrăcă un halat de muls, scoase apă cu găleata din fîntîna adîncă și bău cu sete, apoi despachetă conținutul raniței și îl orîndui pe rafturile dintre uși. Siștarul și strecurătoarea o așteptau pe o policioară agățată pe peretele de afară al grajdului. În timp ce se îndeletnicea cu vitele, îi mai veni inima la loc. Pînă s-o mulgă pe Torstikki, prinse să și cînte: „Sînt o gospodină mîndră și vo-

ioasă..." Vaca o asculta mulțumită, întoarse capul spre Amalia și o linse pe braț. Pe Torstikki era greu s-o mulgi, trebuia să-i cînți ca s-o domolești; fără cîntec, refuza să dea lapte, se mulțumea să-și legene doar coada încoace și încolo, să se frămînte în staul, pînă cînd, în cele din urmă, răsturna șiștarul. Mare, cu pete roșii, Torstikki era singura dintre vitele Amaliei care avea coarne. Era un animal de ciurdă, cu talangă la grumaz, care pretindea să i se cînte, să fie alintată, să se simtă răsfățată. În lunile războiului de iarnă, femeia îl lua adeseori pe Antti cu ea, în grajd, de cîte ori copilul refuza să rămînă singur în casă. Acolo, în timp ce rînea sau mulgea, îi spunea băiatului său povești despre Torstikki și despre piticii din pădure, ca să-l amuze. Cu timpul, începu să creadă și ea că Torstikki e altfel decît vacile de rînd. Oricum, ea dădea cel mai mult lapte dintre cele opt vaci ale fermei. De cîte ori se afla în grajd, gîndurile Amaliei erau furate pe nesimțite de treburile gospodăriei. Niciodată nu era atît de obosită încît greutatea doniței să i se pară o povară.

Se înveseli de-a binelea cînd, în aburii din sauna, se întîlni cu cumnată-sa și cu Maica. Copiii se scăldaseră înainte. Elvi făgăduise să fiarbă cafea, Antti dăduse fuga după frișcă. Maica și Kerttu aveau să plece în curînd, încît Amalia rămase singură în sauna. Deșertă două găleți de apă pe bolovanii încinși, apoi, cînd aburii țîșniră către tavan și spre băncile de lemn, se ghemui pe vine. Sudoarea i se prelinse pe trup, în șiroaie fierbinți. Simți că se îneacă, așa că deschise re-

pede lucarna, apoi se ridică să se spele. Era greu să-şi spele părul lung şi bogat în ciubărul mic, totuşi trebuia s-o facă. După ce se spălă, urcă din nou pe băncile clădite în treaptă, închise lucarna, stîrni un nou val de aburi şi, cu mănunchiul de crengi înfrunzite, prinse să-şi bată umerii şi coapsele. Cînd i se urî, îşi turnă apă rece pe cap. Pe podeaua saunei, apa clipoci şi bolovanii încinşi şiştuiră prelung cînd stropii se împrăştiară pe ei. Amalia îşi simţi trupul străbătut de o senzaţie plăcută, cam aşa cum se simte peştele în balta bătută de soare. Îşi înfăşură în jurul părului ud un prosop gros de in, apoi porni cu paşi elastici, plină de vioiciune, să-şi bea cafeaua.

Razele lunii, ce se ivise peste creasta copacilor, luminară încăperea cufundată în umbrele înserării. Cînd deschise uşa, Antti se repezi către ea, strîngînd în braţe o pisicuţă albă.

— Mamă, mamă, uite ce-am primit! strigă el fericit.

Amalia se opri surprinsă, ridicînd mîna, ca şi cum ar fi căutat să se apere. Nu voia să atingă pisica.

— Cînd ? De la cine ? bîigui ea.

Părul blond al Elviei strălucea în bătaia lunii, lîngă primulele ce înfloreau în glastrele de pe pervazul ferestrei. Gîtul ei se înclină uşor, ca tulpina unei flori ; şedea ghemuită pe lăicer, ţinînd în braţe o altă pisicuţă, aceasta cenuşie. Veni şi ea să-i arate mătuşii Amalia pisica sa, încercînd s-o lămurească, limbută, de unde erau cele două pisicuţe. Le văzuse întîia oară înainte cu o săp-

tămînă, cînd, în timp ce adunau mure, intrase în coliba Harjula. Bătrîna gospodină terminase de tors lîna pe care Amalia o dăruise cumnatei sale pentru o jachetă. Pisicuțele torceau pe vatră, cuibărite într-o zeghe ponosită, şi încă nu li se dezlipiseră ochii. Bătrîna îi făgădui copilei să-i trimită una din ele, de îndată ce are să vadă. Elvi n-a fost în stare să-i spună pe care anume din cele două şi-ar dori-o. În după-amiaza acelei zile fusese pe la fermă fata bătrînei, tocmai cînd cei mari făceau baie în sauna, aducînd amîndouă pisicuțele, pentru ca Elvi s-o poată alege pe aceea care îi place mai mult. S-a gîndit s-o ceară pe cea cenuşie, iar Antti o primi pe cea albă. Acum, amîndouă pisicile erau ale lor...

În timp ce Elvi sporovăia, Antti se instală pe lăicer, lîngă Maica, şi prinse să-şi mîngîie pisica făcută ghem.

Amalia aruncă o privire către părul cu scînteiri aurii al băiatului, care, după ce fusee spălat în sauna, se bucălase. Părul ei era greu şi sîrmos, ca părul de cal, pînă şi culoarea lui era incertă, ca a giolgiului albit doar pe jumătate. În ochii mamei sale, Antti era un băiat frumuşel şi plăcut. Soacră-sa şi Kerttu o priveau întrebător pe Amalia, aşteptînd să-i afle părerea despre pisici. Amîndouă ştiau că nici stăpîna Iikkalei, nici soţul ei nu sufereau pisicile. Copiii nu aflaseră nimic despre asta. Cine să le fi spus că o pisică albă sfîşiase obrazul copilei, moartă la vîrsta de trei luni, a Amaliei ? Copiii nu băgaseră de seamă nici măcar tensiunea ce plutea în aer, fiind furaţi de graţia celor două pisicuţe, care moţăiau acum cu

trupurile încolăcite. Amalia își sorbi în grabă cafeaua și, sub pretext că e tîrziu, se pregăti să plece acasă. Maica avea de făcut și ea un drum destul de lung, pe jos, ca să ajungă la casa ei, un drum mai lung decît cel care o aștepta pe Amalia și pe băiatul ei.

În timp ce se pregăteau de plecare, auzi glasul șovăitor al cumnatei sale :

— Ți-ar părea rău, Antti, dacă pisicuța ta ar dormi în noaptea asta la noi ?

Maica se grăbi să-i explice băiatului ce rău s-ar simți pisicuța dacă ar fi despărțită pe neașteptate de cealaltă, după ce amîndouă abia fuseseră smulse de la sînul mamei lor. Antti era somnoros și dispus să primească orice propunere. Se gîndi că e mai bine să plece fără întîrziere spre casă, cu maică-sa, și să se culce, urmînd să aducă pisica mai trîziu.

În timp ce mergea către casă, ținîndu-și băiatul de mînă, în bătaia lunii pline, Amalia nu mai simți nimic din senzația de prospețime și vigoare care o încercase în sauna. O asaltară din nou amintirile, toate cîte i se întîmplaseră de la moartea maică-si pînă la nașterea fetiței. Nu mult după nunta Amaliei, maică-sa căzuse la pat, de unde nu se mai ridicase. Hilma, mulgătoarea, pretindea că și maică-sa, la fel ca fetița, fusese deochiată de necurat. Toate bolile și necazurile sînt uneltiri ale diavolului. Stăpîna bătrînă slăbise în așa hal, încît nu mai avusese energie să se apere de puterile întunericului prin psalmii pe care îi cînta, din care pricină Amalia, femeie sănătoasă și voinică, dăduse viață unui copil fără vlagă, care

pierise la scurt timp după naștere. Hilma era gata să jure că-l văzuse pe diavol sub înfățișarea unei pisici albe, care sfîșia cu ghiarele copilul mort. Amalia, ca mulți alții, nu dăduse crezare smintelilor Hilmei, dar rămăsese înmărmurită descoperind pe obrajii micului cadavru, lăsat peste noapte în cămară, urmele unor ghiare ascuțite.

Din cînd în cînd, Antti întrerupea gîndurile Amaliei. Voia să afle cît mai multe amănunte despre pisici și obiceiurile lor. Nu putea să înțeleagă de ce nu sînt pisici la Iikkala, cînd casa mișuna de șoareci. Amalia răspundea doar cu jumătate de gură. Spunea că șoarecii pot fi stîrpiți și fără ajutorul pisicilor, dar că nimeni nu poate să apere bietele păsări de ghiarele lor. Nici lui tata nu-i plac pisicile ; a făcut o colivie pentru mierle și a priponit-o sus, în vîrful mesteacănului. Amalia îi propuse băiatului să lase pisica la Eevala, cel puțin pînă la întoarcerea în permisie a tatălui său, apoi să-i ceară lui încuviințarea s-o aducă la Iikkala. Taavi îl va face mai curînd să înțeleagă de ce nu rabdă pisici în casă. În seara aceea, Amalia nu se simți în stare să-i explice copilului motivul repulsiei lor față de pisici. Nu știa cînd avea să vină Taavi, cu toate acestea îi spuse băiatului :

— S-ar putea ca tatăl tău să sosească chiar mîine.

Copilul, răzbit de somn, se cramponă de acest gînd. Cînd tata e acasă, asta înseamnă o sumedenie de lucruri bune. Vin musafiri, care spun lucruri interesante, despre război și despre explozii, explozii uriașe, care asurzesc oamenii și caii deo-

potrivă. Vorbesc despre rachiu şi multe altele, pe care Antti nu le pricepea încă. O dată îl întrebase pe tatăl său ceva ce nu înţelegea, el însă nu-l lămurise, ci se mulţumise să-i spună : „În curînd ai să înţelegi şi tu". Răspunsul lui îl mîhnise pe băiat şi continua să-l mai mîhnească şi acum. Îşi puse în gînd să asculte atent tot ce vorbesc cei mari, apoi s-o întrebe pe Elvi, care era mai mare decît el şi ştia o mulţime de lucruri despre cei mari.

Ajunseră curînd la poarta fermei Iikkala. Copilul se făcu îndată nevăzut în cămăruţa lui. Amalia îl auzi cum se vîră sub pătură, scoţînd un suspin de uşurare.

Amalia îşi scoase de pe cap prosopul pătruns de umezeală şi se aşeză pe lăicerul de lîngă vatră. Luă de pe parmaclîcul ei pieptenul de os şi se apucă să se pieptene. Îşi împleti părul ud în cozi, ştiind că se va usca pînă dimineaţa. Luna bătea pieziş prin ferestrele casei. Amalia se simţi copleşită de amărăciune. Taavi trebuia să vină acasă fără întîrziere, aşa cum vin şi alţi bărbaţi, cînd sînt învoiţi. În curînd se va afla şi la Takamaa despre isprăvile lui de la oraş. Femeia simţi ameţeală şi greaţă, încăperea i se păru rece, lumina lunii o irita peste măsură. Nu-i rămase altceva de făcut decît să intre în chilia ei, să tragă perdeaua la fereastră şi să închidă uşa spre odaia scăldată în argintul lunii. Se dezbrăcă pe întuneric, se întinse sub pătura caldă şi o cuprinse încetişor somnul, simţind, înainte de a adormi, mirosul saunei în părul umed.

II

— Hei, Amalia, unde-ai umblat toată ziua? auzi ea glasul lui Paavo. Fu atît de surprinsă, încît împinse repede scăunelul de muls. Cum laptele susura fierbinte în şiştar, nu auzise paşii fratelui său. Era acum aproape de ea, la capătul ieslei. Oare de cînd o fi intrat, privind-o cum mulge? Amalia mulse şi ultima vacă, apoi se duse, cu şiştarul în mînă, pînă la clondirul de lîngă uşă şi deşertă în el laptele. Clondirul stătea drept, la intrare, ca o strajă. Femeia ieşi în curte şi întinse mîna către Paavo.

— Unde să fi umblat? Nu mi-am văzut capul de cîtă treabă am. Dar pe tine ce vînt te aduce? întrebă ea.

Paavo îi povesti că se angajase la nişte lucrări din spatele frontului, de care avea să se ocupe pînă la deschiderea şcolilor. Cînd are să fie asta, nu avea de unde să ştie. Părea că nu prea îl trage inima să vorbească despre sine, fiind mai degrabă curios să afle unde şi de ce fusese plecată sora sa toată ziua de ieri.

— Mai ţii minte panta bolovănoasă, de lîngă pămînturile tale, unde sădeam cartofi pe vremea

cînd trăia tata ? rosti Amalia. De cînd cu războiul, n-am găsit pe nimeni care să-şi facă drum, în timpul iernii, pînă acolo, ca să care cîteva sănii de gunoi, aşa că locul a rămas părăginit, ocolit de toţi. De altfel, a fost şi prost lucrat. Primăvara trecută am însămînţat acolo ovăz şi lucernă. În zadar însă, fiindcă vara asta a năpădit iar buruiana, iar orzul se îneacă în neghină. Cu toate astea, am cosit ieri orzul tot şi l-am făcut grămezi, ca să nu mai văd paragina aia pe pămîntul meu.

— Te interesa chiar atît de mult ovăzul, încît nici băiatului tău nu i-ai spus unde te duci ? Sau voiai să scapi de ochii soacrei tale ?

— De-aş putea să scap ! A fost Maica la Eevala după sosirea cursei ?... E bătrînă, îmi împuiază capul cu aceleaşi poveşti despre copilăria lui Taavi, de parcă n-ar fi avut şi alţi băieţi. Eu însă sînt sătulă pînă peste cap de isprăvile lui de-acum, nu să mai ascult şi poznele pe care le-a săvîrşit în copilărie !

Apucă posomorîtă de toarta clondirului, cu amîndouă mîinile. Paavo apucă şi el de una din toarte, ajutîndu-şi sora să ducă laptele în casă.

— Bei o ceaşcă de lapte proaspăt ? vru să ştie Amalia.

— Beau, răspunse Paavo. S-au schimbat vremurile, încît nu le mai cunoşti, de cînd beam împreună, la Eevala, laptele proaspăt muls, de parcă am fi fost doi viţeluşi... Ai ghicit, Maica a fost la Eevala. Kerttu a asistat la o adevărată reprezentaţie de teatru cînd Maica, căţărîndu-se cu

mîinile, s-a suit pe vatră și i-a arătat ce pozne făcea Taavi pe vremea cînd era de-o șchioapă. Ca să scape de bătaie, pramatia se cocoțase în vîrful unui brad, unde imita cîntecul cucului, apoi și-a scos limba... Poate că Maica nu s-a gîndit niciodată să-l pedepsească în vreun fel pe cel mai mic dintre băieții săi.

Bău laptele dintr-un pahar de sticlă groasă, patrată, la fel ca acela din care băuse și în copilărie. Cînd sfîrși, așeză paharul pe masă. Se instală în scaunul-balansoar al Amaliei și continuă să vorbească :

— N-ar trebui să dai prea mare importanță năzbîtiilor lui Taavi. Am petrecut noaptea la tușa Iida, în sat, unde mi-a fost dat și mie să aud cîteva din isprăvile lui. Îmi aduc aminte că, mai demult, pe vremea cînd mergeam deseori cu Taavi pe la clacă, prin împrejurimi, părinții noștri habar nu aveau unde sîntem. Nu știu ca vreodată să ne fi întors înainte ca Taavi să fi dansat cu toate fetele cîte se găseau la îndemînă. De altfel, nici tu nu-ți prea pierdeai vremea pe-atunci degeaba ! N-aș fi în stare să spun care dintre voi doi era dansator mai pătimaș.

— Să lăsăm astea acum, împreună cu necazurile mele. Se vor aranja, așa cum toate s-au aranjat și pînă acum. Povestește-mi mai bine despre Eeva și Aaretti. I-ai văzut ?

— Pe Aaretti îl văd destul de des. E un ofițer chipeș și poartă cizme cu pinteni. Sînt mîndru că am un astfel de frate. De cînd îl țin minte, știa să asculte, supus, de alții. Pe mama a ascultat-o, cît timp a fost la învățătură, ca să devină

doctor, apoi și-a luat slujbă la oraș ca s-o asculte pe nevastă-sa, iar acum face drepți înaintea superiorilor săi. Am încercat să dau și peste Eeva, în drumul meu, dar nu l-am găsit decît pe soțul ei, administratorul financiar. Eeva îl poartă de nas cum vrea pe bietul om. El mi-a făcut masa la repezeală, cu mîinile lui, o masă gustoasă, cum n-am prea mîncat nici înainte de război. Mi-a povestit, în timp ce mîncam, că se îndeletnicește mai demult cu treburile gospodăriei, fiindcă Eeva lipsește destul de mult de acasă. Lucrează acum în organizația Lotta[1], iar cele două fete ale lor se află acum în Suedia. După cum știi, soacră-mea stă și ea la oraș. M-am dus, așadar, să-i fac și ei o vizită. Am găsit-o foarte îmbătrînită. Cea mai mare grozăvie a războiului i se pare că ar consta sau, în orice caz, prin asta crede ea că se simte, în întîrzierea și răsturnarea plecării și sosirii trenurilor. Odinioară, pe vremea ei, adică pe timpul cînd soțul său era șef de gară, trenurile plecau și soseau cu precizie de secundă.

Paavo se ridică zîmbind, fără să izbutească să ascundă de privirile pătrunzătoare ale sorei sale oboseala și îngrijorarea ce-l măcina. Își luă rămas-bun de la Amalia, strîngîndu-i mîna cu putere. Din ușă se mai întoarse o dată, spunînd :

— Mi se pare, oricum, că e mîna Domnului care a ajutat-o pe Kerttu să facă focul în sauna.

1 Organizație de femei, denumită *Lotta-Svärd*, înființată cu scopul de a ajuta, în război, unitățile aflate în luptă, ca și populația civilă, printr-un complex de servicii din toate domeniile vieții (N. tr.).

Altminteri, trebuia să vin aici din casa părintească să mă scald, atunci cînd tu te lupţi cu buruiana şi neghina, cu coasa în mînă. Cu toate astea, te-aş sfătui să nu-i scapi din ochi pe Kerttu şi Elvi. Nu le lăsa de capul lor, în mijlocul mocirlei!

Amalia încuviinţă din cap şi prinse să învîrtă manivela separatorului. Paavo se opri pe scări, ca să asculte zumzetul monoton al aparatului. În casa părintească, zumzetul acesta îl trezea dimineaţa şi tot el îl legăna, seara, în somn.

III

Taavi cosea în arşiţa dogorîtoare. Ovăzul, care răsărise verde-albăstriu, se clătina acum gălbui pe ogoarele din Iikkala şi se culca şuşuind sub loviturile coasei. Pe fruntea lui Taavi năduşeala şiroia fără întrerupere, părul său ruginiu se răsucise în cîrlionţi lucioşi. Cosea aproape ameţit. După culcatul, sculatul, tîrîtul şi marşurile forţate din vară, putea să ţină, în sfîrşit, în mîinile sale o unealtă pe care o stăpînea desăvîrşit. Bubuitul războiului, care cutremura pămîntul, nu ajungea pînă aici sau, în orice caz, nu ajunsese încă pînă aici. În această zi caldă de septembrie putea să cosească, descoperit, în bătaia soarelui. Paiul era înalt, iar spicul greu de rod.

În urechile bărbatului, care muncea de zor, răsună deodată glasul Amaliei :

— Vinooo să ridici gaaardul răsturnat de Tortstikkiii !... Vacile împrăştie snopii de secară !

Taavi se prefăcu că n-o aude. Îl cuprinse beţia cositului, care îi răscolise toată vigoarea bărbătească. Nu dorea acum altceva decît să vadă, cît putea cuprinde cu ochii, holdele de grîne şi să audă hîrşîitul coasei prin holdă, nicidecum bu-

buitul surd al pămîntului sau porunci... nici o poruncă !

O auzi din nou pe Amalia. Bărbatul scutură doar din cap, ca şi cum ar fi alungat o muscă. Apoi totul se scufundă iar în tăcere, pînă cînd se pomeni că undeva, în faţa lui, ovăzul pîrîie şi pămîntul duduie. Amalia dansa în holdă, săltînd cu faţa schimonosită de furie, printre spicele înalte. Îşi flutura deasupra creştetului năframa înflorită cu bujori roşii, pe care o primise într-o sîmbătă seară, şi strivea cu cizmele ovăzul în preajma ei.

— Încetează o dată, femeie afurisită ! Striveşti ovăzul ! răcni Taavi.

— Şi ce-i dacă-l strivesc ? Al meu e ovăzul şi-a mea e secara, pe care vacile o împrăştie acum snop cu snop ! Iar tu nu eşti bun de nimic, nici nu te sinchiseşti de strigătele mele, cînd îţi cer ajutorul.

Coasa căzu din mîinile lui Taavi. Făcu o grimasă de nedumerire, ca o haimana surprinsă de o palmă zdravănă în timp ce se zbenguie furat de joacă. Trase o înjurătură şi porni, amărît, să ridice gardul răsturnat. Amalia mergea pe lîngă el, cu ochii plini de lacrimi şi cu buzele strînse a îndîrjire. Explozii se mai întîmplă, fireşte, şi în spatele frontului !

Kerttu tocmai culegea mure în şanţul adînc de lîngă lanul de ovăz, astfel că auzi şi văzu schimbul aprins de cuvinte dintre cei doi soţi. Ea nu-l înţelegea pe Taavi, după cum n-o înţelegea nici pe Amalia. Adevărul era că Amalia ar fi putut să ridice gardul şi singură, fără ajutorul

lui Taavi, o dată ce, primăvara, tot ea ridicase îngrădirea smulsă de vînt a păşunii. Kerttu porni încovoiată, la adăpostul şanţului, către Eevala. Era foarte obositor să meargă aşa, însă nu voia să fie văzută. De îndată ce ajunse în pădure, aşeză urciorul plin pe un bolovan neted, aşezîndu-se şi ea în iarbă. Prinse să afurisească asprimea vieţii, vremurile grele şi puterile sale sleite. De atîtea gînduri amare, o cuprinsese o durere de cap ce-i săgeta tîmplele. În urcior, murele brumate răspîndeau miros reavăn de pămînt şi de văzduh însorit, chemînd vraja nopţilor albe petrecute printre mestecenii pitici.

IV

Taavi şi Amalia ridicară împreună gardul din jurul lanului de secară şi alungară vacile la păşune. Dar gardul îi despărţea acum pe unul de altul : fata fermierului de o parte, argatul de cealaltă parte. Taavi, îndîrjit de cele întîmplate, mîntui în grabă lucrul, sfîrşi cositul întrerupt al tablei de ovăz şi se duse după cal. Se gîndi că e timpul să pună la adăpost snopii de secară împrăştiaţi de vaci, ca şi pe cei rămaşi în clăi. De supărare, încărcă prea tare căruţa, încît calul se opinti din răsputeri ca s-o poată urni peste tarla. Taavi se apucă să înjure cu năduf gloaba netrebnică, hamurile ponosite, lipsa unei camionete cu roţi de cauciuc. Simţea că plezneşte de furie. Amalia nu făcuse niciodată pînă acum aluzie la actul său dotal, după înscrisul căruia întreaga fermă era a ei şi numai a ei.

Amalia era şi ea furioasă de cele ce spusese, părîndu-i rău că s-a lăsat tîrîtă de mînie. Ştiuse doar dintotdeauna că Taavi se dă în vînt după orice fustă întîlnită în cale, aşa că nu avea nici un rost să se piardă cu firea pentru atîta treabă, dîndu-şi nemulţumirea pe faţă şi dansînd polca

prin ovăz. Gătise în ziua aceea friptură la tavă, avea pîine proaspătă de orz și fiertură de mei cu bobul mare. Toate acestea erau felurile favorite ale lui Taavi, dar el mîncă fără nici o poftă ; era întunecat, ca un cal căruia, după munca grea, îi umpli staulul cu fîn putred. Antti ședea la masă lîngă tatăl său și hrănea pisicuța cu laptele dintr-o ulcică.

Taavi privi încruntat cîtva timp pisica, apoi mormăi vizibil cătrănit :

— Ați început să aduceți și mîțe în casă !

Antti îi povesti în amănunt toată istoria pisicuței. Îi mai destăinui că maică-sa nu i-ar fi permis nici în ruptul capului să aducă pisica din Eevala, unde îl trimisese doar ca să afle ce spune Maica după întoarcerea ei din sat. Pisicuța linse între timp tot laptele, apoi se apucă să se joace cu propria ei coadă, făcînd salturi scurte și caraghioase. Taavi o privi rîzînd și zise :

— Trebuie că e pisoi și nu pisică, fiindcă prea sare prostește !

Cînd, după mulsul de seară, Elvi veni după lapte, îi spuse Amaliei că maică-sa nu se simte bine. Femeia porni îndată la Kerttu, rugîndu-l pe Antti să rămînă acasă și să aștepte întoarcerea tatălui său de pe cîmp, unde cosea secara... Amalia pipăi fruntea cumnatei sale și constată că nu e încinsă ; probabil că îi făcuse rău soarele, fiindcă umblase toată ziua în capul gol. Izbuti s-o înduplece să mănînce o felie de pîine cu unt și să bea cîteva înghițituri de lapte proaspăt. Poate că se plictisește, își spuse Amalia. La Takamaa nu are nici un fel de societate, rămîne singură

zile și săptămîni întregi. Îi făgădui să vină din nou a doua zi, apoi alergă acasă, la Iikkala.

Băiatul era singur în casă. Îi spuse că taică-său se dusese în sat, ca să ducă îndărăt calul. Se făcu seară, lumina de pe perete se mută, se îngustă și se făcu mai mică. Pe Antti îl răzbi somnul. Taavi nu se mai întorcea. Amalia și băiatul cinară fără el. Cu mișcări sleite, femeia spălă și curăță separatorul, apoi cănile de lapte, după care așeză mîncarea pe marginea mesei. Taavi trebuia să mănînce, oricît de tîrziu s-ar fi întors acasă. Antti adormi de îndată ce se vîrî sub pătură. Femeia se culcă și ea, dar somnul nu i se lipea de pleoape. Își aduse aminte de istorioarele soacrei sale ; avea acum destul răgaz să mediteze asupra lor.

Încercase, de mai multe ori, să-i interzică Maichii să sporovăiască vrute și nevrute, lucruri care nu-l prea învăluiau în nimb aurit pe propriul ei fiu. Dar limba soacrei sale era prea ascuțită ca s-o poată cineva amuți ; era gata să-și verse sufletul oricui se arăta dispus să-i dea ascultare. Îndruga cîte în lună și-n stele despre plăcerile fumatului, despre bezna iadului, despre mizeria sufletească a oamenilor trăind în păcat și despre petrecerile deochiate ale lui Taavi în tovărășia femeilor stricate de la oraș. Amalia își ascunsese totdeauna durerea pe care i-o pricinuia fiecare cuvînt despre purtările deșănțate ale bărbatului său. De cîte ori venea vorba despre Taavi, încerca să se stăpînească, prefăcîndu-se că nu-i pasă nici de laude, după cum nu-i pasă nici de bîrfeli. Singură ea știa însă cît de greu își păstra sîngele rece.

Îi fusese greu și deunăzi, cînd bărbatul ei se întorsese ultima oară de pe front. Se cutremurase de-a binelea văzîndu-i ochii injectați și părul răvășit. Femeile din oraș lăsaseră urme adînci în toată înfățișarea lui. Amalia era cît pe aici să scoată un țipăt. „Spală-te de sus pînă jos“ — îi spusese și, fără să aștepte vreun răspuns, pornise să facă focul în sauna. La Eevala, sauna fusese încălzită și în ajun, pietroaiele nu se răciseră încă de tot, astfel că se încinseră repede. Amalia îi aduse bărbatului schimburi curate și căută, în cămară, un mănunchi de crengi egale. Aburii saunei aveau să alunge din Taavi aburii alcoolului. Ieșise din baie stacojiu și înviorat, mîncînd cu poftă.

Bărbatul i se înapoiase de pe front, Amalia însă nu izbutise să-și revină din deznădejdea în care se cufundase în zilele și săptămînile îndelungatei așteptări zadarnice. De astă dată, își revenise cu violență și izbucnise dintr-însa sufletul ei de femeie. Întotdeauna se înfuria repede și tot atît de repede se apuca de lucru. În copilărie, bunăoară, curățatul cartofilor era lăsat în seama ei și își mai aducea aminte că, deseori, azvîrlea cît colo cuțitul, lăsînd grămada de coji în bucătărie, ca s-o șteargă în curte, unde se juca cu cîinele Jeppe, hîrjonindu-se împreună, fără să-i pese de cineva.

Își aminti de o zi de septembrie, de demult. Recolta fusese bună în acel an și ultimul bob de secară intrase peste zi în hambar. Evenimentul fu sărbătorit în sufrageria mare a fermei Eevala. Tatăl, băieții și musafirii goleau pahare de grog. Toată lumea era bine dispusă în ziua aceea, ast-

fel că o fugăriseră mult pe Amalia cu pretențiile lor. Iar ea fusese încîntată să se lase fugărită, rîzînd cu gura plină, în timp ce fulgera dintr-un colț în altul. Rîdea, deși pulpele și coapsele o ardeau straniu. Simțea o durere necunoscută în sîni, despre a căror existență abia dacă aflase pînă atunci. Trecînd în fugă pe lîngă vechiul hambar, ca să ducă sfoară pentru a lega gura sacilor plini, o zări pe Eeva sărutîndu-se în dosul hambarului cu studentul venit în vizită la fermă. Lucrul acesta îi stîrni în așa măsură veselia, încît rîse îndelung și cu sughițe, fiindcă nu văzuse niciodată pînă atunci sărutîndu-se doi oameni în toată firea. Pe vremea cînd era școlăriță, în hoinărelile lor pe cîmp, Eeva avea uneori obiceiul să sărute cîte o floare, iar ea se apleca să sărute vreo mioară sau cățelul, fiindcă Jeppe era mărunt și rotund, ca un balon. Dar sărutul schimbat de Eeva cu studentul aflat în vizită era cu totul altceva ; era prea bizar și amuzant ca să nu rîzi din toată inima văzîndu-i.

În timp ce bărbații își sorbeau pe îndelete grogul în sufragerie, Eeva stătea de vorbă cu tușa Iida, iar maică-sa strîngea rămășițele mesei, în Amalia mai stăruia acea nestăvilită poftă de rîs, împreună cu o dorință irezistibilă de mișcare. Pe o măsuță, zări deodată cheia hambarului de grîne, care atîrna de obicei pe un cîrlig, în odaia tatălui. Luă, fără să stea pe gînduri, cheia, înșfăcînd-o ca pe o pradă, și țîșni cu ea afară din casă. Broasca scîrțîi prelung, în timp ce răsucea cheia, dar, în sfîrșit, se pomeni în hambar. Luna își cernea argintul prin trapa uitată deschisă a

podului și prin ușa crăpată. Lăzile erau pline pînă sus; parcă grînele din ele ar fi respirat și s-ar fi mișcat. Întocmai ca marea — o fulgerase un gînd pe Amalia. Se urcă, cu mîinile întinse înainte, pe scara ce ducea în pod și se azvîrli, de parcă ar fi plonjat într-o apă, între grîne. Își simți sînii striviți în cădere, iar pîntecul îi fu străbătut de un junghi dureros. Nu mai rîdea cînd, de pe ladă, se rostogoli jos. Închise cu grijă ușa hambarului și răsuci de două ori cheia în broască. Un fior rece îi fulgeră de-a lungul spinării, cărarea i se păru de gheață sub tălpile-i goale. În încăpere nu era nimeni cînd așeză cheia pe măsuță, de unde o luase.

Din pricina numeroșilor musafiri, Amaliei i se pregăti așternutul într-o chilioară îngustă și lunguiață, unde, în împrejurări obișnuite, nu dormea nimeni. Chilioara se afla între sufragerie și iatacul părinților. Era o cămăruță ciudată, în care șifonierul înalt, de lîngă perete, creștea parcă amenințător prin întuneric. Strînse tare din pleoape și își trase pătura peste cap.

Dimineața o deșteptă vocea tatălui său, care întreba pe un ton amenințător: „Cine dracu s-a tăvălit prin grînele mele?" Răspunsul maică-si nu-l auzi. Peste puțin însă, ea intră în chilioara unde dormise Amalia, trase un scaun lîngă patul ei și se așeză. Speriată, copila începu să se dezvinovățească: „Eu m-am tăvălit prin grîne, am sărit în lada plină de pe scară". Maică-sa o privise lung, cu o expresie de compătimire pe față, apoi vorbise, ca și cum i-ar fi venit greu: „Ai sărit, Amalia, dar altădată să nu mai faci năz-

bîtii. Nu vreau să știu că te porți ca un copil fără judecată. Am fost și eu în hambar și am văzut că ți-a venit sîngerarea. De acum, ai încetat să mai fii copil. N-are să fie ușor să-ți stăpînești hachitele, dar trebuie să încerci. Ai devenit femeie, încearcă să-ți înțelegi menirea. Poartă-te cuviincios".

Niciodată nu-i vorbise încă așa de lung. Mai mult însă decît înțelesul cuvintelor, pe Amalia o impresionase tonul ei și faptul că maică-sa fusese mișcată de ceea ce i se întîmplase fiicei sale. Înainte de a ieși, o mîngîiase chiar pe păr. Apoi îi adusese o rochiță curată și o trimisese să se spele în sauna. Sauna era caldă încă după baia din ajun. Amalia se simțise vinovată, vinovată fără scuză. Îi venea să se ascundă, departe de ochii oamenilor, și să plîngă în voie, cu toate că nimeni, nici măcar Paavo, nu suflase o vorbă despre joaca ei în hambarul de cereale, sau despre mizeria ei trupească. Și, cu toate că se rușinase atunci destul, mai simțea și azi o ciudată sfială amintindu-și de întîmplare. Oftă lung și se întinse din toate încheieturile în patul conjugal foarte încăpător, apoi ascultă cîtva timp tic-tacul ceasului din chilie.

Ceasul bătuse demult douăsprezece, cînd Taavi se întoarse, gălăgios și mahmur, aruncîndu-se îmbrăcat pe pat. Amalia simți că duhnește a rachiu și a nădușeală. Încercă să se prefacă nepăsătoare, de parcă nici n-ar fi fost acolo, căutînd să se tragă cît mai departe de el. Respirația grea a lui Taavi se transformă curînd într-un horcăit mo-

noton și, în torsul lui egal, pe Amalia o fură din nou somnul.

Dimineața, bărbatul mai dormea cînd ea isprăvi de muls. Amalia avea o rezervă de cafea veritabilă, în două pungi de cîte o liră. Una din ele i-o păstrase lui Taavi, s-o ducă cu el cînd se va întoarce pe front, din cealaltă pungă folosise mai multe lingurițe. Drese și de astă dată năutul cu o jumătate de linguriță. Mirosul tare al cafelei îl trezi curînd pe Antti, care își trase la repezeală pantalonii, ieși în fugă și se întoarse în casă aducînd pisica în brațe.

— Tată ! strigă el. Mama a pus în cafea și din aia veritabilă !

Taavi, care dormea îmbrăcat și încălțat, se ridică în capul oaselor pe marginea patului și își răscoli, încruntat, claia de păr din cap. Băiatul își privea tatăl din prag ; se strîmbă din nas, apoi, lăsînd pisica din mînă, spuse tare :

— Te-ai grăbit, bag' seama, cu mulsul de dimineață !

— M-am grăbit, maică, m-am grăbit al naibii, încuviință bătrîna. Suflă de mai multe ori în cafeaua fierbinte și continuă : Hukkanen s-a dus în sat, după ajutoare, fiindcă-i bătrîn și nu-l mai țin picioarele. Iar eu am venit să-l văd pe Taavi. Mai sorbi cîteva înghițituri de cafea, apoi se întoarse către fiul său, întrebîndu-l : N-ai fost încă la cîmp ?

Amalia umplu din nou ceașca bătrînei și răspunse ea în locul bărbatului :

— A muncit ieri toată ziua de s-a spetit.

— Şi şi-a clătit gingiile cu cîteva picături de rachiu, se grăbi Antti să adauge.

Amalia îi vîrî în mînă o felie de pîine prăjită.

— Hai, bea-ţi repede cafeaua, apoi dă fuga la Eevala şi întreabă dacă o mai doare capul pe mătuşa Kerttu !

— Cum, Taavi bea rachiu ? se indignă bătrîna, care se apucă să-i deplîngă pe oameni că-şi bat joc de timpul şi de sănătatea lor, trăind în păcate de moarte şi într-o mare, foarte mare stricăciune. Peste puţin, ajunse la judecata de apoi şi la trîmbiţele judeţului cel mare. Taavi asculta obosit văicărelile maică-si, dar părea şi amuzat, într-o oarecare măsură, de peroraţia ei. Într-un tîrziu, împinse ceaşca în mijlocul mesei.

— Ajunge, mamă ! Zadarnic îmi ţii predici mie despre judecata de apoi, fiindcă eu am avut de mai multe ori parte de ea şi am văzut cum zboară către cer cîte un camarad de-al meu. Nu prea ştiu unde anume se opreşte : în grădinile raiului sau în cazanele cu smoală ale iadului !

Spunînd acestea, zîmbi dus pe gînduri, se ridică şi ieşi. Se mai auzi cum opreşte în cămară, fluierul vesel, apoi în mijlocul curţii, spre a-şi examina coasa şi a-i pipăi tăişul.

— Ce urît miroase aici a rachiu !

— Taică-tu şi-a clătit aseară gingiile cu cîteva picături, răspunse Taavi şi se tolăni iar, căscînd, pe pat.

Amalia aruncă şi ea o privire prin uşa deschisă. Patul copilului era desfăcut încă, la fel ca divanul larg, pe care Taavi zăcea mototolind rufăria. Femeia închise uşa, spunîndu-şi că soţul

ei ar fi făcut mai bine să nu spună nimic despre rachiul pe care l-a băut, dar, la urma urmei e treaba lui. Rămase o clipă nemişcată, în faţa uşii închise, apoi scoase din şifonier schimburi curate, netezi obielele spălate în ajun, luă din cui prosopul şi săpunul de pe cămin, ducîndu-le în odaie. După ce scoase apă proaspătă din fîntînă, îi spuse bărbatului :

— Spală-te şi îmbracă schimburi curate!

— La ce bun schimburi curate unui muncitor, în timpul săptămînii ? răspunse Taavi întunecat.

Amalia închise uşa şi se apucă să învîrtă manivela separatorului. Bărbatul continua să le îndruge pe-ale sale, dar hîrşîitul aparatului îi înghiţi cuvintele. Femeia învîrtea de zor manivela ; laptele curgea spumos în găleată, în timp ce smîntîna şiroia, ca o panglică îngustă, în cana zmălţuită. Antti trăgea pe podea un mosorel de aţă ; pisica se luase după el şi din cînd în cînd repezea o lăbuţă după mosor.

Cînd Amalia termină de smîntînit laptele şi spălă separatorul, apărură deodată în cămară Taavi şi Maica, Taavi dinspre casă, bătrîna de afară. Maica se lăsă îndată pe lăicerul de lîngă uşă şi începu să se scotocească prin buzunarul şorţului, în căutarea lulelei. Taavi îşi pusese cămaşă curată, se pieptănase şi îşi despărţise părul cu cărare la mijloc, după ce îl udase bine. Avea o claie de păr atît de des, încît anevoie se putea despărţi.

Era timpul micului dejun. Amalia puse patru ceşti pe masă şi o pofti pe soacră-sa să ia loc, împreună cu ei. Pe cînd turna cafeaua, Taavi

porni pe lîngă holda de sfeclă, cu coasa pe-un umăr. Un iepure cu blană cafenie ronțăia frunze între brazde. Bărbatul fluieră prelung și iepurele se ridică, ciulind urechile. Ascultă cîteva clipe cu încordare, apoi o tuli, în salturi mari, spre marginea pădurii. Dacă și-ar fi luat arma, ar fi putut acum să-l doboare fără mare bătaie de cap, se gîndi Taavi. Cu toate astea, nu-i păru rău că iepurele s-a refugiat în pădure, fiindcă era și el pădurean. Pe holda de sfeclă erau destule frunze ca să se poată sătura nu un singur iepure, ci o sută. Deși fusese la cîteva vînători, niciodată nu le luase în serios și nici nu doborîse vreo vietate. Oamenilor în toată firea le face, pare-se, plăcere să se întrunească și s-o ia razna în grup. Pe Taavi nu-l prea însufletise nici războiul, de care se săturase încă din prima iarnă. Nu-i plăcea răpăitul armelor, săpatul tranșeelor și mirosurile grele ale frontului. E cu totul altceva să ascuți coasa într-o dimineață cu aerul proaspăt, cînd cerul făgăduiește timp cald și senin, iar grînele așteaptă să fie secerate.

Zilele permisiei lui Taavi trecură într-o muncă îndîrjită. Sauna se încălzea în fiecare seară, fie la Iikkala, fie la Eevala. Kerttu își ajuta vecinii, aprinzînd focul sub pietroaiele cu minereu. La munca cîmpului nu avea însă alte ajutoare decît pe Elvi și pe Antti. O bună parte din zi o petreceau afară, pe cîmp. Amalia lucra și ea la seceriș, ori de cîte ori scăpa de treburile gospodăriei. Mînuia furca de fier ca un bărbat, încărca în car snopii de secară și făcea căpițe de fîn cît casa. Dragostea de muncă de altădată îi pierise însă. Lui

Taavi îi trecuse parcă supărarea, dar era străin și absent ; aerul lui pierdut se ridica între soți ca un zid. Femeia nu era în toane bune. Nu scăpa vorbe de părere de rău, care să-i fi putut apropia pe unul de celălalt, legîndu-i din nou așa cum fuseseră legați înainte de război. N-o lăsa inima să rostească astfel de vorbe, fiindcă o rodeau ura și gelozia împotriva femeilor frumoase și gătite. Femeile frumoase aveau mîinile moi și albe, sprîncenele mătăsoase și întunecate, părul revărsat în valuri pe umeri. Ele se plimbau pe străzile orașelor în pantofi ușori și rochii colorate, aruncînd ochiade ispititoare trecătorilor.

Amalia își privi fața în oglinjoara agățată pe un perete al cămării, care răsfrîngea toate în galben. În apele ei, năframa albă păru și ea galbenă, iar pielea obrajilor arăta verzuie, ca și cum ar fi suferit de ficat. Avusese, în adevăr, în copilărie un icter. Frații o luaseră cu acel prilej peste picior, susținînd că pricina îmbolnăvirii ei ar fi fierea prea multă, nicidecum o răceală oarecare, cum pretindea doctorul. Femeia își privi brațele osoase, palmele bătătorite de muncă, rochia de bumbac decolorată și toată urîțenia ei respingătoare. Știa că oglinda deformează, dar nu voi să țină seama de asta. Era ca și cînd cineva își zmulge singur dintele bolnav, oricîtă durere i-ar pricinui operația. În toiul voluptății durerii ei, auzi parcă psalmul cîntat odinioară de maică-sa : „...eu, vierme și fluture trecător..." Să fi suferit oare și maică-sa din pricina urîțeniei, a stîngăciei și-a slăbiciunii sale ? Dacă a suferit, trebuie să fi socotit și suferința asta ca pe-un păcat

originar, care i-a fost dat din voința și mila Domnului. Amalia nu se gîndise niciodată pînă atunci la înfățișarea maică-si, nici nu se întrebase dacă fusese frumoasă sau urîtă. De fapt, nu avusese de ce să fie urîtă. Auzise doar, de nenumărate ori, că Eeva și Aaretti de la ea moșteniseră trăsăturile lor regulate și ochii frumoși, întunecați. Probabil că maică-sa cînta psalmi plini de tristețe din cu totul alte motive. Poate o mîhnea faptul că nu era în stare să se bucure de aparențele înșelătoare ale vieții, la fel ca bărbatul ei. Dacă rezerva sa față de mesele îmbelșugate, față de veselie și rîs izvora din teama de a nu cădea cumva în păcat, teama asta o înstrăinase în cele din urmă de viața soțului său, cu toate că el fusese pentru dînsa lucrul cel mai important din toate cîte există. Amalia înțelese abia acum că maică-sa își vărsa durerea în psalmii pe care îi cînta. Că societatea și cîntatul în comun îi ostoiseră sau nu durerea, asta nu avea de unde s-o știe. S-ar putea însă ca ele să-i fi sporit sentimentul de solidaritate cu ceilalți oameni, cu durerile lor. Maica se ducea și ea bucuroasă, de cîte ori putea, la întrunirile religioase ale femeilor și bărbaților din Takamaa. Îi atrăgea la aceste întruniri speranța unei existențe mai bune, dacă nu în viața de pe pămînt, cel puțin în aceea de dincolo de mormînt. Amalia avea senzația că e închisă în timp, îngrădită de el, împreună cu visele și cu dorințele sale.

În timp ce așeza în raniță schimburile și alimentele bărbatului său, Amalia trăia cu speranța unor zile mai bune și a unei înțelegeri mai depline între ei doi. Sosi, în sfîrșit, și dimineața ple-

cării. Amalia nu uită să strecoare în ranița militară punga cu cafea veritabilă și țigările cumpărate pe propriul său tichet de tutun. Taavi fumase mult în timpul permisiei, Amalia însă își primea regulat rația pe tichetul ei, astfel că îi făgădui bărbatului să-i trimită nu numai carne și unt, dar și țigări. Cînd, la despărțire, strînse mîna lui Taavi, un surîs palid îi lumină fața. Taavi mîngîie creștetul lui Antti și îi promise ca, la viitoarea permisie, să-i aducă de pe front o baionetă adevărată.

Toate cîte s-ar fi cuvenit a fi lămurite între soți rămaseră nerostite. Vorbiră doar despre seceriș, despre aratul și semănatul de toamnă, despre ovăz, despre viața și îndeletnicirile lor zilnice, aflate pe prim plan, astfel că evitară, cu o oarecare teamă, să discute despre legăturile tainice ale vieții lor interioare.

V

Amalia spărgea lemne în curtea din Iikkala. Pămîntul înghețase buștean, cerul era de cenușă. Antti se afla la școală. În casă domnea o tăcere apăsătoare. Pisica albă, încolăcită pe cămin, părea o stafie. Antti se cam plictisise de ea și acceptase, fără împotrivire, ca Amalia s-o dea Maichii. Numai de-ar veni o dată s-o ia! În ziua aceea însă n-ar fi dorit să-și vadă soacra. Simțea că, de astă dată, n-ar fi în stare să-i asculte profețiile și presimțirile negre. Pe bătrînă n-o puteai contrazice, iar Amalia își dădea seama că lipsește din ea, în acea zi, încrederea într-un viitor mai bun. De la Taavi nu venise încă scrisoare, prin care să fi confirmat primirea pachetului pe care i-l trimisese pe vechea adresă a poștei militare. În pachet se aflau alimente și tutun. Taavi avea obiceiul să mulțumească pentru tot ce primea, și femeia se bucură cînd află că pachetul ce i-l trimisese ajunsese cu bine la destinație. Amalia se gîndea la soțul ei în timp ce torcea și împletea lîna neagră și albă. În cele din urmă, gîndurile i se destrămară, fiindcă stăruise prea mult asupra unuia și aceluiași lucru. O obosea de astă dată

zumzetul monoton al roții de tros și îi făcea rău aerul închis din casă. Torsul lînei i se păru o treabă zadarnică, fără nici un rost, mult mai zadarnică chiar decît brațul de lemne proaspăt orînduite lîngă sobă. Dorea să-și umple plămînii cu aer curat și să simtă în mîini o unealtă puternică, a cărei întrebuințare să-i înviorezе sîngele.

Amalia apucă securea și, peste miriștea nemărginită, privi înspre șoseaua dreaptă. Zări deodată un bărbat, care purta o pălărie cu borurile largi și care se îndrepta, călare pe bicicletă, către apus. Îl urmări din priviri și văzu că omul se abate de pe șosea, coborînd spre Eevala. Kerttu era ocupată probabil cu Elvi. Bine de ea că poate să-și învețe singură copila, o dată ce a urmat facultatea de limbi străine, la universitate, avînd chiar diplomă de profesoară... Astfel de pălării, cu marginile late, nu purta prin partea locului decît pastorul. Oare ce mesaj ducea la Eevala, sau să fi venit doar așa, într-o vizită, fiindcă îl cunoștea bine pe Paavo ?... Pastorul era un om blînd, umbla agale și era măsurat la vorbă. Lipsea dintr-însul patima de a-i judeca și osîndi pe alții. Habotnicii din Takamaa îl acuzau de moliciune, unii chiar de nepăsare.

Cu o singură lovitură puternică, Amalia despică o buturugă îndărătnică, aruncînd cele două jumătăți pe grămada de lemne din dreapta ei. Îndreptîndu-se din mijloc văzu că pastorul și Kerttu au pornit, pe șosea, către Iikkala. Înfipse securea în buturuga de zadă și urmări atentă pe cei ce se apropiau. Kerttu își sufla mereu nasul, agățată de brațul pastorului. Cu mîna liberă, pas-

torul își ducea bicicleta. În curînd Amalia băgă de seamă că nasul cumnatei sale e roșu și că a uitat să-și pună năframa în cap. Nu se putu opri să nu-i strige de departe, pe un ton îngăduitor :

— Încă n-ai învățat, Kerttu, că pe la noi nu-i bine să umbli în capul gol, dacă vrei să fii sănătoasă ?

Pe fața pastorului stăruia o expresie de mîhnire, pe care femeia oprită în mijlocul curții o observă, nedumerită. Avea pe cap năframa cu flori decolorate, în picioare purta cizme, iar în mîini își trăsese mănușile largi de piele.

— Cred că ar fi mai bine să intrăm în casă, propuse Kerttu.

Amalia intră repede, lăsînd deschise ușile în urma ei. Pînă să-și agațe mănușile în cui, vizitatorii trecură și ei pragul. Pastorul își scoase pălăria cu boruri late și aruncă o privire întrebătoare către Kerttu. Amalia pricepu îndată că ei doi se pregăteau să-i dea o veste importantă. Se întoarse și ea către cumnată-sa.

— Care dintre ei ? întrebă ea simplu.

Știu însă, fără să i se spună, că e vorba de bărbatul ei, cu toate că se putea să fie și Paavo.

— Taavi, răspunse Kerttu.

Pastorul îi spuse că parohia primise dimineața lista celor căzuți și că pe ea figurau trei nume. Kerttu îi oferi un scaun, dar pastorul era grăbit. Trebuia să mai ducă în alte două case vestea năpraznei. Amalia privi îndelung, aproape mirată la pastor, cu brațele încrucișate pe piept, în cele din urmă dădu mîna cu el și își înclină ușor capul.

Kerttu ședea lîngă perete, pe lăicer, plîngînd și ștergîndu-și ochii. Amalia se prăbuși pe banca de lîngă sobă. Își privi, cu ochii holbați, cizmele; mîinile mari i se odihneau, fără viață parcă, în poală. În clipa aceea, Antti smulse ușa și năvăli în casă.

— Pastorul umblă pe bicicletă, ca un diavol negru! strigă el.

— Să nu te mai aud că vorbești așa, Antti, îl rugă maică-sa. Pastorul a fost aici ca să ne spună că taică-tu nu se va mai întoarce acasă niciodată.

Kerttu se ridică, pregătindu-se să plece. Se ridică și Amalia, așeză coșul plin de lînă pe vatră, apoi se apucă să ațîțe focul.

— N-ai vrea să vii diseară la noi și s-o aduci și pe Elvi? întrebă ea, făcînd un semn din cap către Antti.

Băiatul se așezase pe lăicer, cu bărbia rezemată în pumnul mic și cu o cută îngîndurată între sprîncene. Privea în gol, cu ochii lipsiți de orice expresie. Nu-și scosese încă șapca îmblănită din cap, iar ghiozdanul îi atîrna pe umeri, așa cum intrase cu el în casă.

În timp ce se întorcea pe șosea acasă, Kerttu auzi dinspre Iikkala un psalm îndurerat. O mai auzise cîntînd pe Amalia, chiar și imnuri religioase, așa însă niciodată pînă atunci. Un fior o trecu prin tot trupul. Își aduse aminte de răcnetul măgarului, așa cum îl auzise pe valea Loarei, cînd umblase acolo în voiajul ei de nuntă. Cel puțin Paavo o lămurise că răcnetul acela sfîșietor era al măgarului. Kerttu îl întrebase atunci ce a pățit

animalul că zbiară atît de înfiorător, însă bărbatul său se mulțumise doar să-și dreagă beregata. Mai tîrziu, își făcuse un obicei din a-și drege astfel beregata la întrebările ei, dar, între timp, Kerttu se deprinsese cu acest nărav al lui. Firește, atunci, pe valea Loarei, se supărase atît de tare, încît plînsese amar toată noaptea. Amintindu-și de toate acestea, o cuprinse deodată un dor cumplit de Paavo, fiindcă se simțea singură, iar cîntecul Amaliei o umpluse de groază.

Cerul se limpezi și se lăsă un ger aspru. Începuseră să răsară stelele, cînd Kerttu și Elvi porniră către Iikkala. Din casă nu se mai auzea nici un cîntec, fumul se ridica drept din coș și, în coloana de fum, scăpărau scîntei, ca niște stele roșcate pe un fond negru. Amalia deschise ușa de îndată ce auzi pașii în curte. Pe masă fuseseră scoase farfuriile tivite cu dungă aurie și paharele cu talpă primite moștenire, împreună cu cuțitele și furculițele înșirate pe fața albă de masă. În cuptorul de gătit șiștuia friptura de miel, casa se umpluse toată de aroma ei. Pătrățelele de morcovi și cartofii curățați pluteau în apa din cîteva vase curate. Din pricina pregătirii cinei, apa din găleți scăzuse la jumătate. Focul ardea duduind, trosnind și scoțînd scîntei.

Kerttu și Elvi își atîrnară, cu sfială, paltoanele în cuier. Fetița părea speriată, ochii i se umflaseră de plîns. Se apropie de Antti și îi mîngîie părul proaspăt pieptănat. Antti purta costumul său de sărbătoare. Avea un aer solemn și serios ; se uită la Elvi și la Kerttu, ca unul care se află

foarte departe şi abia vede. Amalia puse lemne pe foc. O rugă pe cumnată-sa să supravegheze cîtva timp mîncarea din cuptor, fiindcă avea încă de lucru cu vacile. Trebuiau mulse şi azi, apoi oile nu primiseră de mîncare, iar viţeii aşteptau şi ei să fie adăpaţi.

Întorcîndu-se după cîtva timp din grajd, Amalia intră în cameră. Se spălă, se pieptănă şi se îmbrăcă în rochie neagră. Era rochia cu care stătuse alături de Taavi în faţa altarului. Între timp însă slăbise, rochia îi era prea largă, aproape că se împiedica în tivurile ei. Dar se prinse cu mîinile de pervazul uşii şi trecu pragul. Aruncă o privire peste masa aşternută, către Antti, Kerttu şi Elvi, îşi încrucişă mîinile şi rosti Tatăl Nostru. Apoi se aşeză în capul mesei, pe locul capului de familie.

VI

De-a lungul șoselei, troienele crescuseră înalte cît omul. Înmormîntarea vitejilor din Takamaa, căzuți eroic pe front, avu loc duminică, după slujba religioasă. Pastorul rosti rugăciunile rituale, apoi, în fața gropilor căscate, se traseră cuvenitele salve de onoare. Cîntecul îngheță însă pe buzele asistenței, fiindcă, de undeva, se auzi un glas :

— N-au murit în dreapta credință !

Pastorul nu auzi remarca sau, în orice caz, se prefăcu a n-o fi auzit. Continuă să cînte netulburat, împreună cu crîsnicul, rugăciunea dezlegării morților : „Moartea pe toți îi doboară, secera ei pe nimeni nu cruță..." Melopeea se înălță în văzduh, din cimitirul înzăpezit, cum se înalță spre cer, în diminețile zgribulite de iarnă, fumul fermelor pierdute printre nămeți.

Pomana pentru sufletul lui Taavi se ținu în sufrageria cea mare a fermei Eevala. Amalia făcuse focul mai multe zile la rînd în odăile și chiliile casei. Clădirea începuse însă să se cam năruie, astfel încît căldura scăpa prin cercevelele ferestrelor și prin pereții crăpați. Oamenii se strîn-

seră în încăperea largă, dădură mîna unii cu alţii şi aşteptară. Cu toate că se făcuse atîtea zile foc în casă, bîrnele de sub lăicere se acoperiseră cu un strat subţire de promoroacă. Asistenţa primi, în ceşti, cafea veritabilă. După primele înghiţituri, musafirii se mai dezmorţiră şi limbile începură să se dezlege. Încăperea largă prinse să vuiască de sporovăiala oamenilor.

Maica şedea pe lăicerul din fundul sufrageriei, lîngă bătrînul Hukkanen. Picioarele ei nu ajungeau pînă la podea, astfel că i se bălăbăneau caraghios încoace şi încolo. Marginile rochiei negre şi lungi fluturau în preajmă-i, ca nişte mari aripi negre. Maica îmbrăcase cu această ocazie rochia de sărbătoare a primei soţii a lui Hukkanen. Îi venea atît de lungă, încît toată ziua trebui s-o ridice cu amîndouă mîinile. Răposata fusese mult mai voinică decît aceea care îi moştenise bărbatul şi garderoba. Şedea acum pe lăicer, ochii i se umflaseră de plîns, iar mîinile noduroase şi le împletise pe pîntecele rotund, clătinînd încet din cap şi mozolind între gingii cuvinte fără şir. În schimb, Hukkanen vorbea fără încetare, ba chiar declama. Despre mersul vremii şi despre semnele cerului, despre sminteala domnilor şi nebunia războaielor, despre cometa cea mare, care prevestise sîngele ce se vărsa acum pretutindeni. Atîta doar că domnii nu-i dăduseră crezare, blestemaţii, nici savanţii nu-i pricepuseră prevestirea, fiindcă ei îşi pierd vremea cu nasul cufundat în hîrţoagele lor netrebnice. În timp ce vorbea, scuipa des pe duşumeaua proaspăt frecată, căutînd să dea astfel o cît mai mare greutate celor ce spunea. Pastorul

însă refuză să-l asculte, întreţinîndu-se, cît ţinu peroraţia lui Hukkanen, cu fermierii din Takamaa. Ştia că bătrînul are trei băieţi pe front. Toţi ştiau asta, ba mai ştiau şi că doi dintre ei îl părăsiseră pe tatăl lor încă înainte de război, rupînd orice legătură cu el, din pricina zgîrceniei sale cumplite.

Tuşa Iida umplea cu cafea proaspătă ceştile golite. Se învîrtea neobosită de la unul la altul, oferind musafirilor prăjituri şi cozonac. Pe Antti îl îndopase cu turtă dulce şi cuburi de zahăr, de parcă ar fi voit cu tot dinadinsul să-l înece. Amalia umbla de colo pînă colo, cu paşi tărăgănaţi, în rochia ei neagră transformată. Îşi legase pe cap o năframă neagră de sărbătoare, rămasă de la răposata sa mamă. Paavo şi Kerttu veniseră încă din ajun şi aveau să rămînă pînă a doua zi. Venise şi Eeva, dar ea urma să plece chiar în seara aceea, cu ultima cursă, spre răsărit. Aaretti însă nu găsise nici măcar răgazul să vină la înmormîntare. În timp de război, se ivesc obligaţii neaşteptate pînă şi în spatele frontului. Fiicele Eevei se mai aflau în Suedia, iar Eeva activa în organizaţia Lotta. Purta uniforma de paradă a surorilor Lotta, în picioare avea cizme lungi, cu tocuri înalte. Formele pline şi rotunde ale femeii de vîrstă mijlocie o prindeau cum nu se poate mai bine. Amalia părea nefiresc de slabă în comparaţie cu sora ei ; prin umbrele încăperii, devenise aproape străvezie. Lampa de petrol, cu abajur lat, atîrnată de o grindă a tavanului, nu lumina decît mijlocul încăperii, iar lumînările fabricate în casă mai curînd sfîrîiau decît luminau.

Mirosul lor de seu se amesteca în aer cu acela de tutun şi cafea.

Paavo se învîrtea printre musafiri de parcă el ar fi fost stăpînul casei. În jurul mesei şi prin umbrele din unghere se aflau cunoscuţii săi din tinereţe. Îl copleşeau cu fel de fel de întrebări, îndrăzneţii îl apucau pînă şi de pulpana tunicii, ca să nu-l scape. Paavo le răspundea tuturor cum îl tăia capul. Cînd anume aveau de gînd domnii să pună capăt războiului, cine va ieşi învingător, ce are să se întîmple cu învinşii, şi aşa mai departe. Erau întrebări afurisite, la care nu era uşor să dai un răspuns ca lumea, asta o ştiau cu toţii, dar fiecare îşi închipuia că profesorul, venit din capitală, trebuie să ştie ceva, în orice caz mai multe decît cei care îi puneau acum întrebările. Iar războiul era un lucru pe care nu-l puteai trece sub tăcere, astfel că trebuia să vorbeşti de el. De altfel, toate discuţiile se învîrteau în jurul lui.

După ce musafirii plecară, membrii de familie veniţi de departe se aşezară la masă. Tuşa Iida aduse alte lumînări sfîrîitoare, apoi servi masa de comîndare. Eeva şedea între Paavo şi Amalia. Urma să plece peste o oră şi douăzeci de minute. După orar, atunci ajungea cursa la încrucişarea de drumuri din Eevala. Întorcîndu-se de la cimitir, Antti plînsese tot timpul. Îl speriaseră salvele descărcate în văzduh şi mulţimea înveşmîntată în negru. Tuşa Iida îl culcase încă pe cînd servea cafeaua, în chilia ocupată de Kerttu, învelindu-l pînă la bărbie cu pătura. Copilul dormea acum,

cufundat într-un somn adînc, în timp ce maică-sa şi rudele stăteau la masă.

Paavo se întoarse către sora sa.

— Aş vrea să ştiu, Amalia, dacă şi iarna asta ai să te îngrijeşti de Eevala ? Ar trebui aduse lemnele tăiate în pădure şi e nevoie de supravegherea muncilor fermei. Altfel, cei din jur îşi vor închipui, peste puţin, că pădurea mea poate fi prada tuturor.

— Voi avea grijă de toate, nu-ţi face nici o grijă, răspunse în locul Amaliei tuşa Iida. Pădurea ta se află doar lîngă aceea a Amaliei. Eevert a fost şi le-a văzut. Spunea că e mulţumit. S-a tăiat puţin din ele. Sînt acolo şi stejari foarte bătrîni, cîţi pofteşti.

Tuşa aşeză pe farfuria Amaliei cîteva felii de ficat fript, îndemîndu-i şi pe ceilalţi să se servească. La Iikkala se tăiase pentru pomană cel mai gras viţel, mîncarea fiind pregătită chiar de Iida, cu mîinile sale. Amalia mînca fără nici o poftă, în timp ce Kerttu o privea ca pe o bolnavă de moarte. Kerttu era de părere că Amalia se purtase ca una care nu e în toate minţile cînd i se adusese la cunoştinţă vestea morţii lui Taavi. Kerttu plecă în mare grabă, chiar a doua zi, fiindcă se simţea în mai mare siguranţă alături de soţul ei, decît la fermă. Pe Elvi însă nu îndrăzni s-o ia cu sine, în oraşul plin de felurite primejdii. Fetiţa rămase la Iikkala, unde i se pregăti odaia de oaspeţi a Amaliei. Paavo promise să aducă a doua zi aparatul de radio cu tranzistori din Eevala ; aduse, o dată cu aparatul, şi un acumulator nou. Amalia şi băiatul ei

aveau astfel ocazia să audă tot ce se petrecea în lume. Pe fața Amaliei trecu un zîmbet fugar, dar nu spuse nimic, rămînînd mută toată ziua. Pe lîngă toate celelalte, o mîhnea graba cu care băiatul se lăsa consolat, prin venirea verișoarei sale Elvi, de faptul că nu avea să-l mai vadă niciodată pe tatăl său, nici cel puțin într-o permisie de cîteva zile. Amalia se obișnui destul de greu cu gîndul că Taavi n-are să se mai întoarcă la Iikkala.

Taavi venise la Eevala pe vremea cînd Eeva primise prima ei bicicletă. Amalia se dăduse și ea pe bicicleta sorei sale, prin ograda fermei. Acolo își petrecuse Amalia ziua premergătoare înmormîntării. Tușa gătea și trebăluia prin casă, frămîntînd pîinea și vîrînd-o la copt, în cuptor. Acasă, Amalia nu se îngrijea decît de vite și de curățenia grajdurilor ; în schimb, la Eevala, lucra de zor. Spărgea grămezi de lemne de foc, întreținea focurile din casă, mătură tavanul și pereții, apoi frecă podeaua. Toate acestea o istoviră în așa măsură, încît nu mai era în stare nici cel puțin să-și dea seama pentru ce anume le mai face. Covorul vechi, înădit din zdrențe, din camera maică-si, îi aminti de rochia galbenă a Eevei, de pe vremea cînd era tînără, de cămășile albastre ale fratelui său și de șorțurile ponosite, cu dungi întunecate, ale mamei sale. În timp ce deretica și scutura prin casa din Eevala, în vederea găzduirii rudelor și a musafirilor, scotoci în căutarea amintirilor celor mai senine zile ale copilăriei. Așternu toate paturile aflate în casă. N-ar fi fost în stare să spună cîte anume erau. Pentru

Aaretti și soția lui — cel puțin în intenția sa — le pregăti așternutul în fostul dormitor al părinților lor. Rămăsese tot cea mai călduroasă încăpere din casă și Amalia se gîndi că, acolo, orășeanca fragilă se va simți mai bine decît în alte încăperi. Eevei îi pregăti patul din odaia lor comună de pe vremuri, aducînd pătura aceea albastră, pe care ea o tivise în perioada cînd se încropea zestrea Eevei, iar Amalia lucra toată ziua sub privirile scrutătoare ale mamei.

Cu toate acestea, Eeva nu dormi sub pătura albastră, iar Aaretti și soția sa nu-și luară cafeaua în dormitor. Toate acestea nu aveau, firește, nici o importanță. Amalia nu mai știa ce i-ar fi putut spune Eevei de azi și nu prea știa nici ce să vorbească cu Aaretti, fiindcă nu-i mai simțea la fel de aproape ca atunci cînd le deretica prin odaie. Lumînările sfîrîiau pe masă și tavanul părea, deasupra abajurului lămpii, o uriașă groapă de întuneric. Amaliei i se păru că întunericul coboară de acolo și se lasă peste cei din jurul mesei, ca un fum dintr-o lampă care filează. Ridică ochii la lampă : sticla ei strălucea de curățenie și, înlăuntrul ei flacăra părea un cerc de foc auriu. Privi apoi, pe rînd, la cei aflați în jurul mesei. Eeva povestea ceva despre fetele sale. Paavo o observa pe ea ; privi departe, pe lîngă Amalia, și întrebă :

— Nu-ți ajunge că te lauzi cu propriile tale cuceriri, vrei acum să le introduci și pe fetele tale în societatea aceea. Cred că exagerezi. Nu pretind că nu le-ar merge bine în Suedia, însă, oricum...

— N-o lua în serios, am vorbit şi eu aşa într-o doară. Încerc să mai torn oleacă de suflet în voi... parc-aţi amuţit cu toţii.

Se ridică de la masă şi îşi luă rămas-bun de la cei din jur, apucînd-o pe Amalia cu amîndouă mîinile de umeri şi scuturînd-o cu putere.

Paavo aduse, de fapt, aparatul de radio la Iikkala. Abia se lumina de ziuă. Ajutat de Antti, el pregăti un raft pentru aparat, prinzîndu-l cu două cîrlige puternice în perete. Antena fu montată pe acoperiş. Cînd isprăvi cu instalaţia, îi explică băiatului lungimile de undă, modul de reglare a sunetului, rostul butoanelor de pe aparat. La înapoierea lui Paavo la Eevala, Antti îl însoţi, fiindcă Paavo era de părere că atît Amalia, cît şi băiatul ei au nevoie de cîteva cărţi bune, ca să aibă ce să citească în timpul iernii. Se întoarse după prînzul de dimineaţă, cu Paavo şi Elvi, aducînd fiecare cîte un teanc de cărţi subsuoară, pe care le depuseră pe masa din chilia Amaliei. Cei doi copii porniră în grabă către grajduri. Înainte de a pleca la Helsinki, Elvi dorea să-şi ia rămas bun de la vaci, de la oi şi de la viţei, la lumina zilei, ca să le poată vedea cît mai bine. Paavo şi Amalia rămaseră în casă, răsfoind cărţile. Amalia citea titlurile şi numele autorilor : Aho, Linnankoski, Alki. Pe aceştia îi cunoştea, astfel că dădu din cap a încuviinţare. Se aflau însă şi nume străine, ca Flaubert sau Cehov, de care nu auzise pînă atunci. Obrajii i se împurpurară şi exclamă cu uimire :

— Îţi închipui cumva că voi fi în stare să-i înţeleg ?

— Nu încape nici o îndoială, o dată ce vorbeşti limba finlandeză. Fiecare cuvînt al lor a fost tălmăcit în finlandeză. Dacă însă crezi că n-au să-ţi fie pe plac, pot să-ţi aduc alte cărţi de la Eevala. Am acolo volume de teorie şi volume de versuri. Cred că Eino Leino şi Larin-Kyösti îţi vor fi pe plac.

Amalia era prea răvăşită, spre a-l urmări atentă pe fratele său.

— De ce spui că înţeleg limba finlandeză? Ieri, de pildă, n-am înţeles nici o boabă din cele rostite de pastor. Nu ştiu ce psalmi a cîntat, nici dacă au fost psalmi şi nu altceva. Nu ştiu, apoi, nici pe cine anume au îngropat în sicriile acelea. Au fost aşezate pe catafalc cu capacul bătut în ţinte. Chiar şi sicriul pe care era scris numele lui Taavi.

Glasul i se înecă în sughiţe şi se prăbuşi hohotind pe marginea divanului. Paavo privi mut şi cu un sentiment de uşurare plînsul sorei sale. Aştepta, aştepta şi nădăjduia de mai multe zile ca ea să plîngă. Se aşeză lîngă ea, pe divan, o sili încetişor să-şi întoarcă faţa către el şi îi şterse cu batista lacrimile de pe obraji. La fel i le ştersese şi cînd sora mai mică îşi izbise fruntea de pragul de sus al uşii grajdului.

VII

Amalia află din știrile de la radio că războiul s-a sfîrșit. Venise să audă și Maica, împreună cu fel de fel de străini, pe care nu-i văzuse niciodată și care intraseră de pe drum, fiindcă zăriseră antena de pe acoperișul casei. Circulau tot felul de zvonuri, astfel că era mult mai sigur să auzi cu propriile tale urechi, la radio, cum stau cu adevărat lucrurile, care sînt condițiile de pace și ce fel de obligații îi revin țării. Situația era de natură să dea prilej la multe comentarii și controverse. Amalia se feri însă să se amestece în vreun fel în discuțiile ce se purtau sub acoperișul ei. Părerile întemeiate pe sentimente nu puteau decît să turbure judecata oamenilor. Războiul o zguduise și pe ea îndeaproape, însă nu izbutise să-i schimbe în nici un fel cursul vieții.

Maica umbla prin sat și număra pe cei ce căzuseră pe front, astfel încît ajunse să fie cea mai sigură sursă pentru orice fel de date statistice privind victimele războiului. Cei trei feciori ai lui Hukkanen scăpaseră teferi.

— Așa le-a fost scris, oftă bătrîna din adîncul inimii.

De cînd Taavi murise, nu mai pomenea cu atîta uşurinţă de judecata de apoi. Îi căşunase destulă suferinţă cînd, la înmormîntare, un glas din mulţime făcuse observaţia că soldaţii au murit fără dezlegarea pe care o dă biserica... De cîte ori se înapoia din sat, se abătea, după vechiul său obicei, pe la Iikkala. Era obosită, pe urmă o mistuia şi dorul de tutun, o mai îngrijora şi mîntuirea celui mai mic copil al său. Se aşeza oftînd pe lăicer, lîngă soba caldă, îşi freca îndelung mîinile pline de degete butucănoase şi aducea vorba despre acele întîmplări neprevăzute care s-ar fi putut să-l călăuzească pe Taavi, înainte de a se prăpădi, spre dreapta credinţă şi spre penitenţă. Ochii ei ceţoşi cerşeau de la Amalia o cît de palidă confirmare a gîndurilor ce-i umblau prin cap. Însă nora sa o asculta cu cele mai tulburi simţăminte.

— Sufletul lui Taavi nu trebuie turburat nici cu vorbe, nici cu gînduri nelalocul lor, spunea ea. Cu atît mai mult, cu cît cei rămaşi în viaţă nu pot să ştie cu siguranţă decît că răposatul a fost sfinţit de pastor.

— A fost sfinţit, a fost sfinţit, cum de nu! murmura Maica, dar Amalia nu prea înţelegea ce anume vroia să spună cu asta: confirma oare un fapt petrecut, sau cîntărea efectul sfinţirii asupra existenţei de dincolo?

Cafeaua o mai înviora pe bătrînă, privirile ei prindeau treptat să se limpezească. Era curioasă să afle noutăţi de pe la Iikkala şi povestea, la rîndul ei, tot ce auzise prin sat. Amalia răspundea cînd şi cînd, mai umplea ceaşca cu cafea fier-

binte şi, în cele din urmă, turna tutun în punga de piele a bătrînei. La despărţire, Maica îi strîngea cu putere ambele mîini şi se înapoia, peste deal, la gospodăria ei.

La Iikkala rămăsese tutun încă din recolta de anul trecut, din timpul războiului, cu toate că Amalia vînduse mult din el, peste iarnă, în valoare cam de vreo mie de mărci. Tutunul creştea atît de des, încît mulţi fermieri din Takamaa se abăteau din drumul lor numai ca să se poată minuna de înălţimea şi desimea plantaţiei din Iikkala. Primăvara trecută, Amalia semănase tutunul pe coasta aflată la miazăzi de fermă, îngrăşînd locul cu gunoi din vechile reziduuri de la Eevala. Maica era şi ea o însufleţită cultivatoare de tutun, astfel că îi dăduse norei sale sfaturi din belşug.

Tutunul cultivat de Maica era fumat, în cea mai mare parte, de Hukkanen, fără ca el s-o fi ajutat vreodată la semănatul, îngrijirea sau recoltarea lui. Bătrîna socotea că asta era una din acele nedreptăţi pe care viaţa le rezervă femeilor şi, în orice caz, ea era tema lamentaţiilor sale. Amalia îngrijise pogonul de tutun cu gîndul la Taavi. Cultivarea tutunului se răspîndise în Takamaa o dată cu războiul. Se înţelege că şi înainte găseai de fumat acolo. Din motive de economie, gospodinele semănaseră totdeauna cîteva fire de tutun în jurul casei. „Creşte singur, laolaltă cu urzicile, şi e mai bun decît cel de fabrică", spuneau ele, îndemnîndu-se unele pe altele. Amalia le auzise în nenumătate rînduri lăudînd tutunul cultivat de ele, astfel că în cea de a doua vară

de război se hotărî să semene și ea tutun. Rămase de-a dreptul uluită, în ultima iarnă de război, de venitul pe care îl aducea. La Takamaa se aflase că, îndată după moartea lui Taavi, vînduse întreaga recoltă. Vara apoi nu mai semănase tutun, fiindcă era prea multă treabă cu îngrijirea lui. Membrele i se înțepeniseră tot cărînd gălețile cu apă pe plantație, după ce toată ziua și-o petrecea muncind la cîmp.

Amalia ținea cu orice preț ca grînele să crească fără buruiană și fînul să fie cosit la timp. După moartea lui Taavi, toate acestea deveniră și mai importante pentru ea, o dată ce răspundea acum singură de fermă și de copil. Venitul adus de tutun îl socoti un fel de pomană picată din cer, pe care i-o trimisese războiul capricios. Amalia aflase că fermierii mizau uneori aceste venituri neașteptate ale lor pe cîte o partidă de cărți, atîta doar că jocul putea să mistuie într-o singură noapte chiar sume mai mari. Stăpîna fermei Iikkala însă nu putea face una ca asta.

Depuse așadar banii „găsiți", la bancă, pe numele fiului său. Îi trebuia în curînd o bicicletă ca lumea, fiindcă a ei nu mai era bună la nimic, iar bicicleta lui Taavi era și ea șubredă, greoaie, obositoare la pedalat. Singure cauciucurile îi erau noi, dar Amalia știa că fuseseră fabricate cu un amestec de material sintetic, încît nu puteau să reziste mult timp pe șoseaua plină de pietre ascuțite. Biserica, oficiul de aprovizionare a populației, băcănia, toate se aflau la vreo două mile de Takamaa. Pe drumul acela își rablagise Amalia bicicleta, încă din primul an de război. În ultimul

timp se folosea de aceea a lui Taavi. Orarul curselor de autobuze nu-i convenea, fiindcă dimineața și seara trebuia să poarte de grijă vitelor, iar pe Antti nu-l putea trimite să facă un drum așa de lung, fiindcă, deocamdată, abia era în stare să pedaleze. Băiatul avea nevoie, așadar, de o bicicletă ca lumea, iute și ușoară. Se hotărî deci să amîne cumpărarea ei pînă cînd se vor găsi iar mărfuri bune, ca în timp de pace.

Cei din Takamaa erau acum mai bănuitori decît înainte. Nimeni nu se alesese cu nimic îmbucurător de pe urma războiului, cum își închipuiseră la început unii. Marfa atît de lăudată a negustorului din sat se dovedi a nu fi bună la nimic, de pildă hamurile fabricate din hîrtie presată sau vasele de bucătărie, acoperite cu un strat subțire de smalț. Cu toate că Amalia era mult mai sprintenă la minte decît femeile din sat, gîndea în multe privințe la fel ca și ele. De cînd își pierduse bărbatul, băiatul era comoara ei cea mai de preț și toate gîndurile i se învîrteau doar în jurul lui. Căuta să descopere pe fața lui trăsăturile lui Taavi, dar le afla cu greutate. Băiatul avea obrajii bucălați și bărbia moale, în schimb gesturile lui erau leit ale lui taică-său, pînă și felul cum înălța fruntea și dădea capul pe spate. În ultimul timp, Amalia asculta cu nesaț povestirile soacrei sale despre copilăria lui Taavi. De cum începea însă să aducă vorba de moartea lui eroică, Amalia se posomora. Îi venea atunci să se ridice, s-o înșface de braț pe bătrînă și să-i facă vînt din casă, dar învățase să-și stăpînească pornirile.

Amalia tunse cele paisprezece oi. Lîna, care se zvînta pe vatră, umplu casa de un miros greu. Amalia şedea ghemuită pe un scăunel, la gura sobei. Pe podea, lîngă ea, se afla o grămadă mare de cîrpe proaspăt spălate, pe care le tăie în fîşii lungi cu foarfeca cu care tunsese şi oile, ca să urzească din ele covoare în casă. În timpul acestei îndeletniciri se auziră cîteva bătăi în uşă şi în prag se ivi poştaşul. El adulmecă aerul din casă, aruncă pe masă corespondenţa, apoi spuse, strîmbînd din nas :

— Greu mai miroase a oaie la dumneata în casă ! Lasă cîrpele şi foarfeca în plata Domnului, Amalia, fiindcă în curînd îţi reprimeşti calul.

Expresia de nedumerire de pe faţa femeii îl făcu pe poştaş să izbucnească în rîs.

— Nu trebuie să te îndoieşti, o dată ce ţi-a venit hîrtia. O găseşti pe masă, colo, pe ziar !

Amalia se ridică fără grabă, îşi scutură de pe rochie firele de aţă şi bucăţelele de cîrpă ce se prinseseră pe ea, lăsă foarfeca pe taburet, apoi se apropie de masă. În adevăr, hîrtia era acolo, cu înştiinţarea că Piki poate fi luat a doua zi din sat şi dus acasă. Amalia citi de mai multe ori adresa, se aşeză pe lăicer, îşi rezemă fruntea în palmă şi îşi aminti de trecut.

În timpul războiului i se întîmplase de mai multe ori ca să viseze de Piki. În toate aceste visuri ale ei, calul se ridica pe picioarele-i dindărăt, era tînăr şi neastîmpărat, negru şi strălucitor ca smoala. Fusese mult mai frumos calul acela din vis decît mînzul negru pe care tatăl său îl adusese odinioară, ţinîndu-l de căpăstru, de la

Eevala. Piki era bun la ham, fiind mînzul celei mai de soi iepe de la ferma Eevala. Taică-său îl adusese în vara cînd, la Iikkala, zidirea şi reparaţiile se apropiau de sfîrşit. Tot atunci adusese din Eevala şi grînăria, care fusese instalată în aşa fel încît să apere curtea de vîntul de miazănoapte. Lîngă curte se afla şi prima şură, mai scundă decît grînăria şi mult mai şubredă decît ea. Cu toate acestea nu arăta rău, cu sorbul ce creştea lîngă un perete al ei. Amalia adusese sorbul din pădure, pe vremea cînd era încă nevastă tînără, sădindu-l cu mîinile sale, cu gîndul de a înfrumuseţa şura. Dăduse în floare chiar în primăvara premergătoare războiului, dar niciodată nu înflorise atît de bogat ca în această vară — cea dintîi vară a văduviei sale !

Sădirea sorbului deşteptă într-însa un şirag întreg de aduceri aminte. Pe vremea aceea era absorbită de noul ei cămin şi era veselă, aşa cum e pasărea primăvara. Tatăl său împărţise cu ea gîndurile şi grijile întemeierii unui nou cămin. Adevărat că Taavi îşi făcea tocmai serviciul militar, dar chiar cînd se întîmpla că fie acasă, în vreo permisie, făcea tot ce putea ca să nu ia şi el parte la discuţiile şi la proiectele lor. Le servea de model Eevala, astfel încît sufrageria din Iikkala era aidoma celei din Eevala. La Eevala însă ferestrele faţadei dădeau către nord, în timp ce aici priveau către sud. Problema apei se rezolvase şi ea la fel ca la Eevala : fîntîna era adîncă, avea o cumpănă înaltă, apa se scurgea prin jgheaburi scobite în buturugi în grajd. Taică-său alesese locul, luînd ca reper fîntîna, în

jurul căreia se ridicaseră apoi, pe rînd, casa şi acareturile ei.

Amalia se apropie de fereastră şi aruncă o privire afară. Văzu grajdul de vite, acoperit cu şindrilă, grajdul de cai, şura de fîn şi şopronul de lemne. Acestea din urmă nu aveau tavan, pereţii lor fiind doar din scînduri. Grajdurile însă fuseseră zidite din bîrne, avînd tavan puternic, încît puteai duce fînul în pod cu cal şi căruţa cu tot, pe rampa înclinată ce se deschidea deasupra uşii bucătăriei de vară. De acolo, fînul se putea arunca fără greutate în ieslea vacilor. Acoperişul lat al grajdului de vite ajungea pînă în curtea din dos. Streaşina asta de şindrilă apăra de ploaie gunoiul scos din ambele grajduri. Streaşina şopronului proteja săniile şi căruţele. Magazia de unelte era despărţită de şopronul de lemne printr-un perete subţire. Maşinile agricole ale fermei Iikkala se aflau şi pe mai departe la Eevala. Paavo ţinea morţiş ca ele să rămînă la ferma lui, deoarece spunea că are de gînd să se întoarcă, într-o bună zi, la fermă şi să se apuce iar de munca pămîntului. Amalia însă nu credea ca el să mai părăsească vreodată oraşul, bănuind că se joacă doar cu gîndul acesta. La împărţirea moştenirii, el avusese grijă să-şi păstreze pe numele lui şase hectare din vechiul ogor al fermei Eevala, împreună cu o palmă de teren mlăştinos oricînd asanabil.

Amalia continua să privească grajdul de vite. În zece ani, pereţii clădirii se înnegriseră. Curtea era plină încă de rumeguş de lemn cînd, după terminarea construcţiei, tatăl îi spusese fiicei sale: „E timpul să te îngrijeşti de-acum singură de pîi-

nea voastră". Amalia se simţise atunci jignită că în timp ce lucrau tatăl său nu pomenise măcar numele lui Taavi. Vorbea ca şi cum ar fi fost cum nu se poate mai firesc ca să se îngrijească numai de fericirea ei.

Nu mult după zidirea grajdului, taică-său murise pe neaşteptate, în somn. „A avut un sfîrşit fericit", spusese Paavo, venind la Iikkala să dea de veste moartea tatălui lor. În vara aceea locuia şi el la Eevala, cu familia lui. În ajun, tatăl lor le arătase testamentul şi le împărtăşise dorinţele sale privind înmormîntarea. Pentru Paavo şi Amalia însemnase o mare înlesnire faptul că tatăl lor se îngrijise singur de cheltuielile propriei sale înmormîntări. Tuşa Iida se îngriji singură de toate, fiind o expertă neîntrecută în aranjarea tuturor ceremoniilor legate de viaţa şi de moartea în familiile fermierilor. În timpul pregătirilor de înmormîntare, Amalia trăi cu senzaţia că tatăl lor urmăreşte ceea ce se întîmplă din coada ochilor săi calmi, de un albastru spălăcit. Era şi mort aşa, cum îl ştia de ani de zile, scrutînd din priviri zarea peste holdele întinse.

Abia după plecarea lui Paavo, cînd din hornurile clădirii principale a fermei Eevala nu se mai ridicau vălătuci de fum, Amalia îşi dădu de-a binelea seama că tatăl ei încetase să mai fie între vii. Ultimele două vaci trecură şi ele în grajdul de vite ale fermei din Iikkala. În lunile dinainte de moartea tatălui, acesta vînduse celelalte vite şi chiar un crîmpei de moşie, aflat la oarecare depărtare. Din banii obţinuţi astfel, achitase Eevei şi lui Aaretti partea de moştenire ce li se cuvenea

după mama lor, restul îl pusese deoparte, să le rămînă copiilor şi după dînsul ceva de moştenit. Pare-se că după moartea soţiei sale nu-l mai preocupase decît împărţirea cît mai bună a moştenirii, nimic altceva. Sub pretextul vîrstei sale înaintate, renunţase pînă şi la îndatoririle ce şi le asumase în consiliul comunal.

Nu mult după moartea tatălui ei, Amalia îşi dădu seama că trebuie să se descurce singură. Taavi nu era deprins să judece şi să cîntărească mai îndelung lucrurile. Îl plictiseau din cale-afară calculele şi proiectele, iar socoteala cheltuielilor şi a veniturilor i se părea pierdere de timp. Era, cu toate acestea, harnic, muncea cu tragere de inimă la seceriş, la săparea şanţurilor de scurgere sau la diferitele construcţii necesare la fermă.

Amalia avu mult de furcă cu bărbatul ei pînă să-l convingă să zidească o sauna proprie, chiar pe malul lacului. Taavi era de părere că numai datorită firii ei orgolioase nu se mulţumea cu grajdul pentru a spăla rufele în timp de iarnă, o dată ce toate femeile din sat îşi spălau rufele în grajd, la fel cu cele din Eevala. Se îmbăiau în sauna afumată, spălînd rufele fie în grajd, fie în lac. „Celor de la ferma noastră are să le ajungă toată viaţa sauna cea mare din Eevala“, se însufleţise Taavi. După multe amînări, ridicase totuşi, în cele din urmă, o sauna nouă la Iikkala. Amalia îşi mai amintea cît de vesel cîntase, împreună cu lucrătorul tocmit cu ziua, în timp ce potriveau bîrnele pereţilor. Avusese chiar impresia că Taavi încerca să-şi dea oarecare importanţă în discuţiile sale cu zidarul, cu care se con-

sulta despre așezarea cea mai potrivită a ceaunului și a vetrei. Micul Antti, care nu-și mai slăbea tatăl, se mînjise cu var și argilă, încercînd să cînte și el cîntecul zidarului, ba adunase pe țărmul lacului, în grămezi mari, pînă și bolovanii necesari vetrei.

Ținînd în mînă înștiințarea despre întoarcerea calului Piki, Amalia își reveni, cu o tresărire ușoară, din visarea ei. Vîrî hîrtia în buzunarul șorțului, strînse cîrpele de pe podea, apoi agăță foarfeca în cui. De patru ani, oile erau adăpostite în grajdul de cai. Din dulăpiorul de lîngă ușă, Amalia scoase lădița cu unelte și porni să dreagă ușa remizei destinate mînzului. Berbecul o spărsese în urmă cu trei ani, iar femeia scosese ușa din țîțîni și o dusese, în starea în care era, în șopronul de lemne. Se apucă, așadar, să bată în cuie scîndurile scălîmbăiate, iar pe cele rupte le înlocui cu altele noi. De cînd cu zidirea, rămăseseră destule deșeuri într-un ungher al șopronului. Amalia croi cu fierăstrăul bucăți corespunzătoare porțiunilor șubrede ale porții. Ca s-o poată potrivi în țîțîni și ca să curețe temeinic remiza, închise oile în grajdul de vite, în ocolul acum gol al viteilor. Noroc că berbecul cel mare lipsea, deocamdată, din turmă. Oile se învățaseră în grajd cu un spațiu mai larg, astfel că se îngrămădiră unele peste altele în ocolul strîmt. Cele mici behăiau amarnic.

Amalia rîni grajdul în urma oilor, mînuind cu spor măturoiul, apoi potrivi ușa reparată la locul ei. Se gîndi că în curînd va fi nevoită să reducă numărul oilor sale, o dată ce, dincolo de remiza

mînzului, grajdul era prea strîmt pentru o turmă, iar spațiul rezervat viţeilor în grajdul de vite rămăsese doar temporar gol. După ce isprăvi cu uşa, Amalia mînă în ocol pe cele mai îndărătnice dintre oile vîrstnice. Ridică în braţe o mioară, care conteni în aceeaşi clipă să mai behăie.

Cu oiţa subsuoară, urcă în pod, de unde aruncă fîn vacilor şi oilor. Oiţei îi aduse, în grabă, iarbă moale. Intrînd în casă, lepădă povara sa vie sub scăunelul aflat lîngă sobă. Copita neagră a oiţei bocăni uşor pe duşumeaua spoită în roşu. Cînd Antti se întoarse de la şcoală, se minună de copita despicată a oiţei şi de ochii ei negri, încercuiţi cu o subţire dungă albă. Băiatul, care în timpul vacanţei nu se prea sinchisise de animale, luă acum în braţe mioara şi îi dădu să mănînce mei. După ce se sătură, oiţa porni bocănind pe podea către grămada de fîn aşternută sub scăunel, ca să doarmă. Antti află încîntat că Piki are să se întoarcă în curînd acasă şi că, deocamdată, oiţa poate să doarmă peste noapte în casă.

VIII

Amalia îşi ducea calul de căpăstru. Dobitocul îşi ridica alene copitele late, botul îi atîrna a lehamite în pămînt. Femeia întorcea din cînd în cînd capul către cal. Oare şi în urmă cu patru ani avusese copite atît de mari şi de late ? Părul îi era, în orice caz, mai lucios, mai întunecat şi mai scurt. Piki se prăpădise rău de tot, încît aproape că nu-l mai recunoşteai. Războiul nu fusese nimănui de vreun folos. De cîte ori femeia se oprea şi-i dădea calului o bucată de pîine, nările lui se umflau, încolo însă părea cu desăvîrşire nepăsător la cele ce se întîmplă în jur. Probabil că e stors de orice vlagă, îşi spuse femeia, care spera ca Piki să-şi recapte puterile de îndată ce se va odihni. Cît priveşte copitele lui, are să stea de vorbă cu potcovarul din Takamaa, fiindcă acesta tămăduise multe vite şi cai betegi ; are să născocească el ceva şi pentru copitele tocite ale lui Piki !

Amalia oftă. Se gîndi la calul ei de odinioară, la roibul visurilor sale, comparîndu-l cu gloaba de acum, şi simţi că-i vine să plîngă. După planurile tatălui său, făcuseră în grajdul de cai din

Iikkala o remiză spațioasă pentru mînji; acolo crescuse și se zbenguise Piki timp de două ierni. Pe vremea aceea, bătrînul Laukki mai muncea. Amalia dădea deseori buzna în grajd, îi întindea mînzului bucățele de zahăr și îi spunea vrute și nevrute, ca apoi să-i țesale îndelung părul neted și lucios. Împreună cu Taavi îl deprinsese pe mînz să tragă la ham. În timp ce îl dresau, femeia nu înceta să-i vorbească mînzului cu glas domol, dar întotdeauna vesel. Pe vremea aceea taică-său vorbea și el cu caii și cu animalele de la fermă.

Vara trecută însă nici taică-său, nici Taavi nu mai fuseseră în preajma ei. Încercase să împrumute un cal din sat, dar erau mulți cei care căutau cai și numai foarte puțini se puteau lipsi de ei. Cînd nu mai avea ce face, primea de obicei un cal împrumut de la Hukkanen, care o ajuta primăvara la semănat. Amalia desțelenise singură terenul de lîngă mlaștină, pentru a planta pe el cînepă. Asanarea acestei mlaștini fusese plănuită încă de tatăl ei, dar rămăsese neisprăvită. Creșteau tufe de mure lîngă șanțul de scurgere început mai demult, iar ceva mai încolo răsărise un pîlc de răchite. Amalia cărase pe terenul desțelenit cenușa strînsă peste iarnă, o împrăștiase pe toată întinderea, apoi semănase cînepa și bătătorise bine, cu tălpile, semințele în pămînt. Cînepa crescu înaltă, dar, pe la începutul toamnei, o ploaie torențială o culcă la pămînt. Cu ajutorul fiului său, Amalia smulse firele doborîte, le legă în mănunchi și le așeză în gropile umplute cu apă.

Pe drumul înghețat, Amalia auzi îndărătul ei huruitul unei căruțe. Ajungînd lîngă femeia care

ducea calul de căpăstru, un bărbat cu fața smeadă se aplecă din gabrioletă și strigă către ea :

— Vinde-ți calul, femeie !

— La ce ți-ar folosi calul meu, cînd îl ai pe-al dumitale ?

— M-aș duce să tai lemne în pădure, ca să le pot da copiilor pîine.

— Așa să fie ?

Bărbatul opri calul și o cercetă cu luare aminte pe femeie.

— Dacă nu mă înșeală ochii, ești chiar Amalia din Eevala.

— Poate că am fost odată.

— Oamenii nu se despart de sufletul lor de altădată cu ușurința cu care lasă o mîrțoagă ponosită în tîrg, strigă bărbatul, pocnind din bici și smulgînd hățurile. Se întoarse de jumătate și rîse scurt, arătîndu-și dinții albi și puternici.

„Să mă fi recunoscut după cicatricea de pe frunte ?", se întrebă Amalia și se îmbujoră la față. În gabrioletă se afla Manne, omul a cărui vioară o amețise pe vremuri în așa măsură, încît căzuse în brațele lui Taavi. Doamne, cum mai cînta Manne ! Femeia revăzu cîrlionții strălucind arămiu ai lui Taavi și i se păru că aude din nou chemarea fierbinte a viorii. Totul nu ținu însă decît cîteva clipe... De cele două părți ale șoselei, brazii stăteau de strajă drepți și neclintiți, aidoma gărzii de onoare în cimitir, la înmormîntarea lui Taavi. Rămăsese singură pe lume, Taavi nu mai era. Își reprimise, în schimb, calul, așa că Amalia avea din nou un tovarăș de muncă. Munca era pentru ea însăși rațiunea existenței. Despre muncă îi scri-

sese deunăzi şi Paavo. Îi scrisese despre ea doar ca să aibă ce să scrie, o dată ce ea nu avea nevoie de vreun îndemn ca să lucreze. Kerttu îi scrisese la rîndul ei, spre sfîrşitul iernii, dîndu-i de ştire că va naşte în curînd. Din această pricină, Paavo şi Elvi rămăseseră peste vară în oraş. Apoi, în ultimele zile ale lunii iulie, copilul aşteptat văzu lumina zilei. Era un băiat.

Amalia se bucură şi ea de venirea lui pe lume, împărtăşind bucuria fratelui său şi a familiei lui. Paavo fusese totdeauna un frate bun şi săritor la nevoie. Primăvara, în cadrul muncii obligatorii în şcoli şi instituţii, îi trimisese pe unul din elevii săi, s-o ajute peste vară la Iikkala. Băiatul cosi cu îndemînare fînul, ajungînd în scurt timp să mînuiască uneltele agricole ca un fermier experimentat. Îi plăcea să povestească fel de fel de istorioare, aşa cum îi plăcuse şi lui Taavi, fiind vesel şi bine dispus. Ştia despre sport mai mult decît oricare dintre cunoscuţii mai vechi ai Amaliei, aşa că izbuti să trezească pînă şi interesul lui Antti. Băieţii îşi puseră în gînd să construiască împreună o trambulină pentru sărituri. Aflară, după multă căutare, o scîndură corespunzătoare şi Amalia fu încîntată de însufleţirea băieţilor, încercînd să afle zilnic rezultatele obţinute de ei la sărituri.

Băiatul venit de la oraş îi distră pe amîndoi cu buna lui dispoziţie. În ciuda grijilor pe care le avea, Amalia rîdea uneori din toată inima, deşi era mereu cu ochii în patru, spre a nu-i scăpa din mîini conducerea fermei. Din cauza războiului, lucrările de asanare şi întreţinere a solului se

amînaseră de la un an la altul, astfel încît numai ceea ce nu suferea nici o amînare fusese dus la bun sfîrşit. Lucrările amînate iscaseră vara trecută surprize şi mai neplăcute decît cele dinainte. Sămînţa neargăsită şi aratul superficial avură drept rezultat o recoltă slabă. Oile şi vitele doborau mereu îngrădirile, risipeau snopii care încotro, se încăierau cu vite străine şi produceau multă zarvă. „Gospodăria cere grijă neîntreruptă", obişnuia să spună tatăl ei, iar maică-sa încuviinţa, dînd din cap. Amalia era hotărîtă să nu lase să-i scape Iikkala din mînă, în orice caz să nu-i scape cumva din pricina lipsei de grijă.

Cerul se acoperi de nori. Şoseaua nu mai era tivită de brazi. Se întindeau acum, de amîndouă părţile, şesuri mocirloase. Nu se auzeau decît copitele calului înaintînd pe şosea. Femeia privi panglica cenuşie a drumului, pierzîndu-se departe, în umbrele după-amiezii înaintate. Cam pe aici i se spărsese cauciucul de la bicicletă în ultima vară a lui Taavi. Se întîmplaseră multe, între timp, cu Amalia. În şirul acestor întîmplări, un loc de seamă ocupa lectura romanului „Kristin Lavransdatter" de Sigrid Undset. Petrecuse toată iarna trecută în atmosfera acestui roman, citindu-l seară de seară şi chiar noaptea, uneori pînă şi în timpul zilei. După ce isprăvea cu trebu-rile din gospodărie, se apuca duminica să citească din cartea adusă de la Eevala, fără să mai aştepte coborîrea întunericului. Storurile ferestrelor acopereau lumina, încît de afară nu putea nimeni s-o vadă. Dacă ar fi trecut cumva pe acolo vreun sătean, n-ar fi putut să bănuiască în nici un fel

că Amalia, proaspăta văduvă de război, își omora urîtul citind romane. Dacă ar fi surprins-o citind Biblia sau vreo carte cu predici, lucrul ăsta l-ar fi înțeles și l-ar fi încuviințat, nu însă lectura unor cărți netrebnice. De asta ținu Amalia în secret cartea, pe care o ascundea la repezeală în chilia sa, de cîte ori, duminica, o vizita vreun vecin, ceea ce se întîmpla de altfel destul de rar. Numai pofta de tutun îi mîna pe unii oameni către ferma din Iikkala, făcîndu-i să înfrunte gerul și viscolul. Zilele de iarnă sînt scurte, iar casele de prin partea locului sînt răzlețite unele de altele la mai mulți kilometri.

Petrol se găsea destul de greu, dar lipsa lui fu rezolvată prin schimbul în natură. Cu untul însă trebuia să bage bine de seamă, pentru că oficiul de aprovizionare a populației pretindea situații amănunțite despre producția de lapte și mai cerea și rapoarte scrise despre felul cum se respectă dispozițiile legale. Amalia umplea cu vîrf mica lampă de pe masă încă de dimineață, cînd Antti era la școală, de parcă ar fi vrut să ascundă și de el consumul de petrol. În conul de lumină al lămpii, în fața mamei și a băiatului se afla cîte o carte pe masă. Pe băiat însă îl fura curînd somnul, astfel că închidea căscînd cartea și, cu ea subsuoară, se ducea să se culce. Patul lui Antti se afla în chilia din stînga, lîngă peretele unde, dincolo, stătea soba. Patul ăsta fusese înnădit de tatăl Amaliei, pentru singurul său nepot, în ultima iarnă a vieții sale. Acum și Paavo avea un băiat, astfel că, dacă bătrînul ar mai fi trăit, s-ar fi apucat de bunăseamă să făurească și pe

seama lui un pătuc corespunzător. Antti dormea dus în patul făcut de bunicul său, trezindu-se abia cînd mamă-sa se întorcea de la mulsul de dimineață. În zilele de peste săptămînă, ea făcea dinadins zgomot cu clondirele, ca nu cumva băiatul să întîrzie de la școală. Duminica însă se mișca lin, aproape neauzită, pentru ca Antti să poată dormi cît mai mult.

Se întîmplase de mai multe ori peste iarnă ca petrolul să se isprăvească în lampă tocmai cînd Amalia ar fi avut mai mare chef de citit. În astfel de ocazii, cu ochii deschiși prin întuneric, ea avea timp să mediteze asupra celor citite. Într-o noaptea i se păru că se află aievea pe un pisc de munte pleșuv, undeva în Norvegia. Era beznă și aștepta să răsară soarele. În timpul acestei așteptări se lămuriră multe într-însa. I se păru că vede mai limpede evenimentele din Takamaa și că se vede și pe sine mai clar. Taavi își trăise viața fără griji, conștient de puterea pe care o avea, în timp ce ea se sinchisise de isprăvile năzdrăvane ale bărbatului său doar în măsura în care o pretindea onoarea casei. Respirația egală a lui Antti, care dormea adînc în patul său, o umplu în noaptea aceea de încredere, simțind că băiatul are nevoie de ea.

Cartea însemnase astfel pentru Amalia un ajutor neașteptat; avusese, cu toate acestea, cam spre sfîrșitul iernii, cîteva zile și nopți grele, fiind chinuită de insomnie sau de vise de coșmar. Se deștepta uneori, în toiul nopții, la propriul ei țipăt. Într-o dimineață Antti o întrebă: „Mamă, ți-a fost rău azi-noapte, că ai gemut atîta?" Îl

făcu pe băiat să înțeleagă că nu trebuie să se sperie atunci cînd i se întîmplă să strige sau să geamă prin somn. Încă din copilărie avea obiceiul să vorbească uneori în somn, dimineața însă nu-și mai amintea nici în ruptul capului ce anume visase, nici ce spusese. Se părea că Antti luase de bune explicațiile mamei sale, așa că își bău cuminte cafeaua cu lapte și o porni voios către școală.

După plecarea lui, Amalia se lăsă furată de amintiri : își aduse aminte că țipase de multe ori prin somn, în copilărie, gîtuită de spaimă. Maică-sa se trezea îndată și o scutura de umeri. Striga de obicei cînd taică-său pleca de acasă, iar pe ea o copleșea teama că i s-ar putea întîmpla ceva. Pe vremea aceea nu trecea șoseaua prin Takamaa și tatăl pleca iarna peste platoșa de gheață a lacurilor, către satele și orașele depărtate. Alegea din grajd calul cel mai voinic, încărcînd sania cu fîn și ovăz. Lipsea de fiecare dată mai multe zile în șir. Amalia tremura la gîndul că ar putea să-l înghită vreo copcă în gheață, cu cal și sanie cu tot, sau să-l hăituiască lupii pînă cînd calul, sleit de goana nebună, n-avea să mai reziste, lupii sfîșiindu-l pe taică-său. Cît tremura maică-sa pentru cel plecat, asta copila nu avea de unde s-o știe. Asemenea oamenilor aflați într-o mare primejdie, maică-sa cînta în astfel de împrejurări, de dimineața pînă în tîrziul nopții, despre mizeria vieții pămîntești. Psalmii lugubri se strecuraseră în sufletul Amaliei ca o apă tare, pentru ca noaptea să izbucnească din ea, ca niște țipete de groază. Biata mamă ! Amalia avea

acum impresia că soarta ei e mult mai ușoară decît fusese aceea a mamei sale, chiar dacă maică-sa trăise cu mîngîierea credinței în suflet.

Tușei Iida îi părea nespus de rău că Amalia e necredincioasă. O asculta pe mătușă-sa fără să crîcnească, ori de cîte ori ea se apuca să-i vorbească despre lumea de dincolo și de milosîrdia divină. Cînd se întîmpla s-o roage, Amalia se ducea fără multă vorbă la întrunirile evlavioase, dar ajunsă între credincioși, rămînea mută, deși cînd era singură îi plăcea să cînte psalmii pe care îi știa. În drumul ei, Amalia își vizită mătușa, care îi promise să vină cît de curînd la Iikkala. Amalia își propuse să pregătească chiar de a doua zi cele mai alese feluri, fiindcă tușei Iida îi plăceau bucatele preparate cu grijă. Împărtăși părerea Amaliei de a vinde jumătate din turma de oi, împreună cu vacile care nu erau indispensabile muncii cîmpului. Altminteri, către sfîrșitul primăverii însemna să cumpere nutreț din sat ca să poată hrăni calul, care mînca mult. La cal însă nu putea să renunțe, asta o știa bine și Iida. De altfel, nu avea vreun motiv întemeiat ca să renunțe la el. În lipsa calului, gospodăria avusese de suferit în anii de război.

Amalia n-o vizitase pe Iida fiindcă ar fi vrut să se sfătuiască împreună despre mersul fermei, cu toate acestea venise vorba, pe neașteptate, și de gospodărie. Simțea că se află pe un teren solid de cîte ori venea vorba despre lucruri practice și obișnuite. Probleme legate de credință le ocolea însă cu grijă, deoarece discutarea lor le mîhnea pe amîndouă deopotrivă.

Sub cerul scund de noiembrie, seara se prefăcuse în noapte cînd Amalia ajunse cu calul la locul unde se despica drumul spre casa ei. Cele două ferestre ale casei din Iikkala luminau prin întuneric ca două uriașe felinare galbene. Antti aprinsese lampa de pe masă. De ani de zile Amalia nu se mai înapoiase acasă la o oră atît de tîrzie, ca s-o întîmpine ferestrele luminate ale casei. Se opri așadar și privi îndelung, ca pe o priveliște cu totul nouă, apoi bătu cu palma grumazul calului. Oare mai cunoștea Piki grajdul fermei din Iikkala ? Fiindcă, pe stăpîna lui n-o mai recunoscuse.

IX

Antti se pregătea de confirmare și pentru cele cîteva săptămîni cît mai ținea școala se mutase la tușa Iida. Bătrîna suferea de dureri sciatice și, astfel, prăvălioara ei mergea din ce în ce mai prost. Selma cea șchioapă dădea buzna în prăvălie de cîte ori suna clopoțelul de la intrare, dar foarte rar i se întîmpla să și vîndă ceva. Stocul de mărfuri fusese rău tratat în ultimul timp. Tușa se mișca anevoie, simțea mereu că se înăbușă. Se legăna cît era ziua de lungă într-un scaun-balansoar, împletea ciorapi sau citea din Vechiul Testament. La răstimpuri, își potrivea ochelarii ce-i alunecau de pe nas și suspina adînc. Selma cea șchioapă o curarisea cum se pricepea mai bine, frecîndu-i vîrtos piciorul, mijlocul și umerii cu alifie. Din cînd în cînd o mai întreba cum se simte și se mîhnea că tratamentul ei nu dă nici un rezultat. Antti urmărea fără prea multă simpatie zarva femeilor și încerca să se scufunde în catehismul său. Tușa nu prea avea alt subiect de discuție în afara religiei și a milosîrdiei divine. Băiatul o asculta fără să scoată un cuvînt, întocmai cum făcea maică-sa.

Amalia însă se mişca sprintenă şi Antti n-o auzise niciodată să se plîngă de dureri în şale sau să vorbească despre religie. Adevărat că băiatul îşi amintea s-o fi auzit cîntînd psalmi, însă numai acasă, între pereţii cămăruţei sale, unde se ştia singură. Cînd se întrerupea din cîntat, însemna fără doar şi poate că observase apropierea cuiva. Băiatul avea încă de mai demult impresia că maică-sa nu-şi dă pe deplin seama cînd cîntă, cam aşa cum bondarul zumzăie inconştient în timp ce zboară. Îl pufni rîsul la gîndul că o asemănase pe maică-sa cu un bondar pîntecos, cînd ea era înaltă şi subţire, ca un par. Mai curînd tuşei Iida i se potrivea asemănarea cu un bondar gras şi umflat. Poate că doar agitaţia necontenită a mamei sale trezise într-însul imaginea bondarului zumzăitor din zilele însorite de vară.

Antti se scufundă în jilţul moale din sufrageria mătuşii sale. Găsea că e o îndeletnicire din cale-afară de plictisitoare lectura catehismului, odată ce-l ştia pe din afară, din doască în doască, atîta doar că înşirarea neobişnuită a cuvintelor în frază îl cam încurca şi complica totul.

Uşa se deschise încetişor şi tuşa Iida îi aduse băiatului cafeaua cu lapte de seară. Antti se ridică cuviincios în picioare. La Iikkala, maică-sa îl chema de fiecare dată la masă, aici însă se deprinsese să bea cafeaua în bucătărie, împreună cu Selma cea şchioapă. Mătuşa părea bine dispusă, fiindcă îi spuse pe un ton vesel :

— Am scăpat de durere, zău aşa, cel puţin pentru ziua de azi. Vin îndată să bem cafeaua

împreună. Povestește-mi cum trăiți la Iikkala, tu și Amalia !

— Mama și cu mine lucrăm toată ziua. Seara mai citim, uneori ascultăm radio. Cîteodată mama împletește ciorapi sau scarmănă lîna, iar eu cioplesc în lemn.

— Te pricepi și tu să ciopleşti lemnul ? Bunicul tău a fost foarte îndemînatic. De altfel nici pe Amalia n-o știu să fi stat vreodată cu mîinile în sîn. Beteșugul e cea mai mare nenorocire, fiindcă te împiedică pînă și să te duci să-ți vezi rudele.

Mătușa oftă din nou și Antti se sperie de-a binelea, închipuindu-și că se va apuca îndată să-i povestească despre metehnele ei. O asculta, plictisit peste măsură, ori de cîte ori ea se văicărea de durerile, ananghiile și beteșugurile sale. Mătușa Iida își bău însă cafeaua fără să scoată un cuvînt, ca abia după ce isprăvi să prindă să vorbească, cu un aer solemn :

— Ți-a vorbit vreodată Amalia despre bunică-ta ?

— Mi-a spus cîte ceva, nu știu dacă tocmai ceea ce te gîndești matale, tușico.

— Vroiam să-ți spun că tu semeni nemaipomenit cu răposata mea soră, încît, de cîte ori te văd, o am în fața ochilor pe bunică-ta. Avea o fire aprinsă în tinerețea ei. Odată ne-a amenințat că se angajează pe-o corabie, ca marinar, deși era fată ! Altădată, și-a pus în gînd să facă o mare grădinărie, aici, în țara asta cu geruri și zăpezi, în care să planteze palmieri și flori de

lotus! Treceau pe vremea aceea, prin casa noastră, mulți oameni ai mării, care ne povesteau fel de fel de întîmplări. Cred că ei au împuiat capul sorei mele cu năzbîtiile lor. Țin minte că, ascultîndu-i, ea plîngea și rîdea în același timp. Cine știe ce s-ar fi ales de capul ei dacă n-ar fi fost credincioasă și cu frica lui Dumnezeu!

Tușa Iida clătină din cap, furată parcă de amintirea rîsului și plînsului sorei sale. Antti nu știu ce să răspundă. Se minună doar în sinea sa de ce îi povestea mătușa sa astfel de lucruri despre bunica demult moartă. Bătrîna ghici, se pare, gîndurile băiatului, fiindcă adăugă, mai mult pentru sine:

— Vorbesc despre astea numai așa, ca să cunoști și tu din ce sînge te tragi. Bătrînii încearcă să le fie de folos celor tineri. Dar nu, vîrsta nu-ți dă puterea să-i ajuți pe alții, trezește doar dorința de a o face.

Se ridică și ieși, ducînd tava cu ea. Ceștile tremurară pe tavă, ca și cum și ele ar fi fost bătrîne.

Ceva mai tîrziu sosi și nenea Eevert — așa îi spunea generația născută la Eevala și copiii soțului Iidei. Bătrînelul era și el spornic la vorbă, avea păr cărunt și nas stacojiu. Despre nasul acesta Antti aflase multe de toate. Știa, bunăoară, că la Takamaa nenea Eevert era poreclit „nas de bețiv“. Cu toate acestea, niciodată încă nu auzise ca el să se fi îmbătat sau să fi avut purtări nesăbuite sub influența băuturii. Băiatul îl întîlnise doar întîmplător, înaintea școlii. Abia acum își

dădu el seama, cu destulă mirare, că nenea Eevert nu făcea acasă decît să trîndăvească. Cînd nu dormea dus, în patul conjugal din alcov, își pierdea vremea tolănit pe divanul din sufragerie.

Bătrînul băgă de seamă că băiatul îl cîntărește, nedumerit, din priviri.

— N-ai vrea să fii și tu boier ? se amuză bătrînul pe socoteala băiatului.

— Cum adică să fiu boier ?

— Păi, boier, care trîndăvește cît e ziulica de lungă în pat și care scuipă pînă-n tavan, dacă îl apucă pofta.

— Oare a fi boier înseamnă să scuipi pe jos ori pînă sus, în tavan ?

Eevert rîse cu poftă și, rezemîndu-se într-un cot, se ridică pe jumătate. Îl cercetă cu priviri curioase pe băiat, apoi îi spuse pe un ton împăciuitor :

— Ce înseamnă să fii boier, asta s-o hotărască ei singuri. Ce ne pasă nouă de ei, nu-i așa ? Dar să vii o dată cu mine, Antti, să străbatem împreună pădurile fără margini ! Ți-aș arăta toate minunile cîte se află în ele, potîrnichi albe, vulpi și rîși, bîrlogul urșilor și vizuina vulpilor. Ai avea prilej să întîlnești reni sălbatici, viezuri și bursuci.

— Nu încerca să i-l răpești Amaliei pe băiat ! interveni mătușa Iida.

— Fii fără grijă ! Nu se prăpădește Iikkala dacă îl iau pe băiat cu mine, pe cîtva timp. Îi dau leafă bună și îi pot purta de grijă, de parcă ar fi copilul meu.

— L-ai înstrăina de maică-sa, stărui bătrîna.

— Crezi cumva că Amalia e atît de lipsită de minte încît să vrea să-şi lege băiatul cu lanţ de piciorul patului de-acasă ? Tineretul trebuie să cunoască lumea. Dacă are să se însoare, n-are să mai scape de nevastă, încheie bătrînul Eevert.

Mătuşa Iida nu spuse nimic, dar scaunul-balansoar scîrţîi atît de amarnic sub ea, încît părea că vrea să se împotrivească.

Antti ascultase de afară discuţia dintre mătuşa sa şi nenea Eevert. Era cît se poate de limpede pentru el că, după încheierea cursului care îl pregăteau de confirmare, are să plece la o mare fermă, pentru practică, apoi va fi înscris la o şcoală de agronomie. Nu mai ştia sigur dacă el vroia astfel, dar mama sa şi unchiul Paavo i-o sugeraseră. Oricum, ar fi dorit să afle ce părere are maică-sa despre propunerea se i-o făcuse nenea Eevert. Ar fi dorit, de fapt, să vadă lumea, dar răsturnarea proiectelor sale de pînă atunci era lucru mare, încît nu se încumeta să ia singur o hotărîre. La ferma cea mare, unde urma să plece, viaţa era, fireşte, altfel decît la Takamaa, unde Iikkala se socotea a fi ferma cea mai înstărită, cu toate că pămîntul roditor nu cuprindea mai mult de vreo zece hectare. Paavo o anunţase pe sora sa că i-a găsit băiatului un loc bun de practică. Prin intermediul mătuşii Iida, lucrurile se aranjară în aşa fel încît băiatului i se dădu un oarecare timp de gîndire. Antti simţea că decizia pe care avea s-o ia trebuia neapărat discutată cu mama sa şi cu unchiul Paavo.

X

Amalia era singură de două săptămîni şi Antti avea să mai lipsească de două ori pe atîta. Seara, casa era ca şi cum adineauri ar fi dereticat-o. Nu mai erau împrăştiaţi pe jos ciorapi lepădaţi la întîmplare, nici cizme, nici cuţite sau pile uitate pe lăicer, nici cel puţin rumeguş de lemn pe podea. Covoarele erau aliniate, iar uneltele atîrnau la locul lor, în dulăpiorul de lîngă uşă. Antti meşteşugise singur dulăpiorul pentru uneltele şi alte obiecte ale sale, dar făcînd asta isprăvise, pare-se o dată pentru totdeauna, cu rîvna lui de a pune ordine. În corfiţa atîrnată pe o grindă se usca ceapa, auzindu-se din ea mici zgomote fîşîitoare. Limba pendulului se legăna încoace şi încolo, arătătorul lui măsura timpul zmucindu-se cîte puţin printre ghirlandele de roze ale cadranului. Iacă, era în stare să umble şi fără zgomot!

Amalia instalase războiul de ţesut în chilie şi scaunul pe care şedea se afla lîngă fereasta dinspre apus. Din fereastră putea să vadă mesteacănul desfrunzit şi, dincolo de el, perdeaua de brazi. Un piţigoi se ospăta din seul de berbec aflat pe

tăblița fixată de pervazul ferestrei. Amalia nu mai auzise demult cîntec de pasăre. Știa că nici n-are să audă pînă către sfîrșitul iernii, cînd zburătoarele presimt apropierea primăverii. Își pusese oricum în gînd să termine de țesut pînza în patru uruioace, înainte ca păsările să-și înceapă concertul de primăvară, și vroia să țeasă chiar material pentru o rochie întreagă. Războiul zumzăia, de pe fir se desprindeau fulgi și scame de in. Scamele fine i se prindeau de buze și îi gîdilau nările. Amalia simțea că se îneacă în scame și în monotonia zilelor lipsite de orice evenimente. Aparatul de radio amuțise și el de vreo cîteva zile. Acumulatorul era în ordine, după cît se pricepea ea, cutia însă tăcea cu încăpățînare, refuzînd să vorbească sau să cînte. Se defectase, probabil, ceva în mecanismul aparatului. Fusese cu el în oraș în două rînduri, ca să-l repare, a treia oară însă era hotărîtă să nu se mai ducă. Și-o fi trăit și el traiul, doar îl slujise pe Paavo vreme îndelungată, aducîndu-i ani în șir muzică și știri din lumea întreagă, înainte să fi ajuns la Iikkala. Nu-i rămînea altceva de făcut decît să cumpere un aparat nou. Cu această ocazie are să-l trimită pe băiat la oraș, să se deprindă cu el. Înainte însă ar fi bine să se consulte cu Paavo, ca nu cumva să dea banii pe vreun aparat prost. Interesul Amaliei se mărginea la mașinile agricole. Antti cosise vara trecută fînul cu mașina de cosit, dovedind chiar îndemînare în manipularea și întreținerea ei. Gloaba sleită trăgea cu atîta încetineală mașina, încît băiatul își pierduse în cîteva rînduri răbdarea. Amaliei

i se făcuse milă de el, dar îi era milă în același timp și de cal.

În timp ce manipula mașina și îi umplea rezervorul cu semințe, Amalia se gîndea la toate cîte erau de făcut la Iikkala. Avea să treacă un oarecare timp pînă cînd Antti să termine școala de agronomie și să devină om în toată firea, spre a-și putea cumpăra și el un cal zdravăn. Oare Piki are să reziste pînă atunci ? Calul nu-și revenise, cum sperase Amalia, după eforturile la care fusese supus în anii de război. Puterile îl părăsiseră, fiindcă îmbătrînise, lucru pe care femeia îl înțelegea, băiatul ei însă ba. Amalia se hotărî să încerce să se descurce și pe mai departe cu Piki, pînă cînd Antti are să se priceapă și el la cai și are să-și cumpere unul mai tînăr. E tare greu să-i faci altuia pe plac, chiar cînd acest altul este propriul tău copil !

Amalia simți deodată că i s-a urît de războiul de țesut, așa cum, astă vară, Antti se săturase și el, în cele din urmă, de încetineala mîrțoagei. Își smulse aproape cu violență șorțul, își scoase ciorapii și își puse cizmele cu carîmbi înalți.

În aceeași clipă, ușa se deschise.

— E acasă stăpîna ? se auzi din prag o voce aspră de bărbat.

Amalia îl recunoscu îndată pe Manne. Coama de păr negru a bărbatului se bălțase, în cîteva locuri albise chiar. Nici dinții nu-i mai străluceau ca odinioară. Cînd o zări pe Amalia, scoase un chiot și bătu voinicește din palme. Apoi făcu un salut larg cu mîna.

— Am avut noroc s-o găsesc acasă pe Amalia, fermiera din Eevala. Dacă-mi faci o cafea, calul meu are să-şi mai tragă oleacă sufletul.

— Ia loc, îl pofti femeia şi arătă cu capul înspre lăicerul de lîngă perete. Mă duc să aduc un braţ de lemne şi mă îngrijesc şi de cal.

Amalia zări în curte trăsurica neagră a lui Manne, la care era prins, în hamuri strălucitoare, un murg focos, nădușit de goană. Hamurile erau noi, de un galben deschis. Manne legase calul de un stîlp al porţii. Pe perina trăsuricii femeia zări o pătură roşie. O luă, o desfăcu şi acoperi cu ea spinarea calului, apoi umplu în grajd un coş mare cu fîn. Cînd îl lăsă în faţa calului, acesta îşi ciuli duşmănos urechile şi scutură ostil din cap, dar în cele din urmă îşi cufundă botul în fîn.

Manne o urmărea din fereastră pe femeia care trebăluia prin curte. Străbătu de cîteva ori încăperea în lung şi în lat, apoi, cînd Amalia intră, începu să gesticuleze însufleţit.

— Ce zici de calul meu ? Îţi place ?

— Nu mi-a făcut o impresie prea bună. Îl găsesc sălbatic şi neprietenos, răspunse Amalia în timp ce aţîţa focul în vatră.

— Sălbatic, zici ? De ce te supără că e sălbatic, cînd tu singură pari un mînz salbatic ? Cu toate că, dacă socotesc anii, ai cam trecut şi tu de prima ta tinereţe.

— Ai face mai bine să ţii socoteala anilor pe care îi are calul tău, dar ia seama să nu greşeşti cumva. Te duci la tîrg ?

— De astă dată nu la tîrg mă duc, ci la frate-meu. Vreau să-l aduc la mine, fiindcă, îm-

preună, are să ne treacă mai uşor vremea. Tu trăieşti singură ?

— Cum aş trăi singură, o dată ce îl am pe Antti, chiar dacă el nu-i deocamdată acasă ? Şi-apoi, mai trăiesc în jur cîteva vietăţi care îmi ţin de urît.

Amalia arătă cu o mişcare a capului către grajd, apoi puse două ceşti pe masă, lîngă ele zaharniţa, borcanul cu smîntînă, biscuiţi dulci într-o farfurie, după care trase cafeaua clocotitoare de pe foc.

— Eşti o gospodină iscusită şi ageră, ai făcut cafeaua cît ai bate din palme ! observă Manne.

Amalia turnă apă rece peste cana tuciurie, pe care flăcările o învăluiseră în întregime.

— La joc şi în cîte-o vizită pe la vecini te mai duci din cînd în cînd ? vru să afle Manne, în timp ce femeia turna cafeaua în ceşti.

— Cine le-ar purta vitelor de grijă dacă stăpîna şi-ar pierde vremea prin vecini ? La ce bun să las casa caldă, de dragul unui joc sau mai multe ?

Bărbatul îşi sorbea încîntat cafeaua şi o privea cu ochi scînteietori pe Amalia.

— De ce te lauzi cu căldura din casă, cînd în trupul tău e atîta vîlvătaie încît ar mai trebui din cînd în cînd stinsă cu cîte-un joc. Pe vremea mea, nu era nimeni la Takamaa care să joace ca tine !

— Nu-mi mai stă capul de mult la joc, Manne.

— Poţi îndruga verzi şi uscate, pe mine n-ai să mă păcăleşti, o dată ce obrajii îţi ard de dorul

jocului, iar picioarele tale abia își mai află locul de neastîmpăr. Am să trec o dată pe-aici cu vioara, ca să te fac să joci, de dragul lui Manne, pe podeaua roșie. Vom strînge covoarele la perete, banca aia de lîngă masă o dăm la o parte. Îmi aduc vioara, pe onoarea mea c-o aduc !

— Pînă una-alta să-ți bei cafeaua ! Calul s-o fi odihnit și el între timp.

Amalia vorbea potolit, dar obrajii i se încinseseră cumplit, arzînd ca afinele în tufărișul din mocirlă.

Manne n-o slăbea o clipă din ochi. Își aranjă cravata pestriță și ridică de pe lăicer cușma. Cînd să iasă, se mai întoarse o dată și spuse pe un ton vesel :

— Mă întorc cu vioara, într-o bună zi, zău că mă întorc !

Amalia se simți turburată. Nu știa dacă de vină sînt vorbele lui Manne sau ochii lui căprui, scăpărînd de voie-bună. Muzicantul tinereții sale, omul ăsta cu păr cîrlionțat și cu vorba sprintenă, unduioasă, izbutise s-o facă să-și dea seama de viața monotonă pe care o ducea de un timp încoace. Repeta zi de zi aceleași gesturi și aceiași pași, dimineața și seara ; în timpul zilei, războiul de țesut și suveica, apoi, de cum cobora întunericul, cîteva ceasuri de lectură. Nu mai dăduse însă de mult timp peste o carte care s-o pasioneze. Înainte citea cu plăcere sau asculta radio. Acum aparatul nu mai funcționa și nici Antti nu era acasă. Amalia încercă să lupte împotriva plictiselii, făcînd bilanțul a tot ceea ce fusese bun și plăcut în viața ei de pînă atunci. De astă dată, însă, nici amintirile nu îi fură de vreun folos.

Se culcă devreme, dar somnul o ocoli mult timp. Între veghe și somn, i se păru că revede ochii scînteitori, cu albul străbătut de vinișoare sîngerii, ai lui Manne. I se păru că-i aude glasul, vorbind despre vioara cu care are să se întoarcă într-o bună zi. Totul era lipsit de vlagă și de culoare în jurul ei, întocmai ca pînză de in. Numai podeaua casei era roșie și îmbia parcă la dans. Pe vremea cînd Antti era încă mic, Amalia avea obiceiul să danseze cîteodată pe podeaua lustruită. Dansa cu copilul în brațe, așteptîndu-l pe Taavi să se întoarcă acasă. Copilul rîdea, așa cum făcea și în leagăn, și bîjbîia cu mîinile pe la ochii mamei sale. Acum Antti nu mai avea nevoie de maică-sa, așa cum avusese pe vremea cînd era copil. Își trăia viața sa proprie și visa la cai de rasă, la motociclete și mașini rapide. Piki, mîrțoaga de la fermă, nu se mai potrivea în nici un fel cu visurile lui : stătea toată ziua, cu capul pleoștit, în remiza lui și mesteca leneș nutrețul. Dacă nu i se dădea ovăz, sufla cu dispreț asupra fînului din iesle. Toate acestea n-o amuzau de fel pe Amalia. Calul părea pe zi ce trece mai greoi, ba, peste iarnă, i se întîmplă chiar să șchiopăteze. Amalia cunoștea toți caii din Takamaa, mulți dintre ei erau urmașii cailor de rasă din Eevala. Tatăl său crescuse cai, poate că și Antti are să se ocupe cîndva de ei. Oricum, băiatul era mereu nemulțumit de slăbănogul Piki ; pînă și calul lui Manne era mai vioi, mesteca frumos fînul între dinți și picioarele-i dindărăt erau suple.

Amalia știa că în grajdul lui Hukkanen se află doi mînji ale căror certificate de naștere meritau să fie văzute de oricine. Hukkanen și fiii lui creșteau cai în ultima vreme, și cu atîta rîvnă, încît, după cîte știau cei din sat, se și pricopsiseră de pe urma noii lor îndeletniciri. Prețul cailor scăzuse însă, fiindcă, pînă și la Takamaa, oamenii foloseau de la un timp tractoarele la arat și semănat. Chiar la Iikkala, aratul și semănatul se făceau cu ajutorul lor.

Amalia termină în dimineața aceea treburile gospodăriei, mai sprintenă decît de obicei, apoi o porni către casa lui Hukkanen. Nici pe soacra sa n-o văzuse demult, dar scopul ei era, de fapt, să-i vadă de aproape pe mînji. Lîngă pășunea din Eevala un drum pietruit se desprindea din șosea, ducînd la Hukkanen. În pîrtiile lăsate de roțile carelor apa înghețase. Drumul era plin de hîrtoape, deși fusese pietruit nu demult. De cînd se îngrășase și mai mult, Maica îl străbătea cu greu, fiindcă îi slăbiseră și picioarele din pricina grăsimii. Acum nu mai era ea singura femeie la fermă, fiindcă unul din băieți se însurase. Soția lui, care aștepta un copil, era neîndemînatică și greoaie. O vizitase înainte cu cîteva săptămîni pe Amalia, ca să-i ceară împrumut un pieptene de scărmănat lînă, plîngîndu-i-se de dureri în picioare.

Amalia era zveltă, așa cum fusese întotdeauna. Prin cele două sarcini pe care le avusese, destinul ei de femeie se încheiase o dată pentru totdeauna. Luase parte din plin la muncile des-

tinate numai bărbaţilor. Îi era mai drag, de altfel, să întoarcă fînul pe cîmp, cu furca în mînă, decît să învîrtească lingura de lemn în vreo cratiţă, pe plita de acasă. Sub loviturile ei de topor, lemnul ceda fără împotrivire, iar sacii plini de grîne îi ridica asemenea bărbaţilor. Nu-şi prea putea da seama cum i-ar merge picioarele în ritmurile de dans, o dată ce nu mai dansase de ani de zile. De cînd îl avea pe Antti, nu mai fusese la joc, deşi la Iikkala se jucase între timp, ori de cîte ori Taavi aducea muzicanţi şi prieteni din sat. De atunci trecuse însă vreme îndelungată.

Amalia înainta pe drumul îngheţat către ţinutul deluros de dincolo de şesul mlăştinos, furată de amintiri. Îşi alăptase copilul aproape doi ani, nădăjduind ca, în felul acesta, să nu rămînă însărcinată din nou. Îşi pusese în gînd să facă ordine la Iikkala, înainte ca familia să sporească. Suferise adeseori în timpul sarcinei, făcîndu-i-se rău în mai multe rînduri. Nu se simţise în stare să muncească, aşa cum s-ar fi cuvenit s-o facă singura femeie din gospodărie care dorea ca lucrurile să meargă ca pe roate. Taavi nu avea decît douăzeci de ani cînd se născuse Antti. „Tată şi fiu, doi copii deopotrivă", observase Paavo, care refuzase să se căsătorească înainte de a împlini treizeci de ani.

Se iscă un vînt puternic dinspre miazănoapte şi Amalia îşi iuţi paşii. Mergînd cu mîinile cufundate în buzunarele scurtei sale impermeabile, asculta încîntată cum trozneşte gheaţa subţire sub paşii ei. Era mulţumită că, în sfîrşit, noroiul îngheţase, deşi anotimpul nu era prea înaintat. Se

săturase prea tare de ploile fără sfîrşit ale toamnei. Trosnetele de gheaţă speriară un iepure tupilat sub coasta dealului povîrnit, astfel că îşi luă tălpăşiţa în salturi lungi. Amalia urmări din priviri fuga lui peste cîmpul mlăştinos, printre mestecenii golaşi, pe sub tufele colorate în galben şi roşu. Dacă s-ar fi aflat un cîine prin apropiere, ar fi asistat la o hăituială de toată frumuseţea. Îşi aduse aminte că în copilărie auzise de multe ori dinspre cîmpia aceasta mlăştinoasă lătratul întărîtat al lui Jeppe, care fugărea iepuri. Nu ştia ca vreodată să-l fi ajuns din urmă pe vreunul, dar asta nu l-a împiedicat să se ia după tot ce-i ieşea în cale. De cînd se instalase la Iikkala, nu mai avea cîine. La Eevala avuseseră de multe ori doi cîini, însă toţi dispăruseră, unul după altul, în nopţile lungi de iarnă. Poate că îi sfîşia vreo sălbătăciune, în timp ce încercau să apere avutul stăpînului lor sau, cine ştie, îi împuşca vreun braconier. Sînt mulţi nevoiaşi care se încotoşmănează bucuros în blană de cîine, în iernile geroase! Amalia îşi aminti de trei dimineţi de iarnă, din copilăria ei de demult, în care plînsese pînă i se umflaseră ochii. Zadarnic îşi strigase cîinii în dimineţile acelea, chemîndu-i să le dea de mîncare în casă, ca apoi să-i culce lîngă foc, ca în felul acesta să se dezmorţească bieţii de ei. Întîi dispăruse Vahti, apoi se făcu nevăzut Kille, în cele din urmă i se pierdu şi lui Jeppe urma. Pe vremea aceea credea că în timpul zilei cîinii trebuie să doarmă în casă, o dată ce noaptea păzesc casa şi avutul stăpînului. Cînd li se interzise fermierilor să dea drumul cîinilor în timpul zilei,

Amalia refuză să aducă alţi cîini la casă. Nu putea concepe ca ei să fie ţinuţi închişi tocmai vara, cînd pădurea colcăie de viaţă, iar mlaştinile şi pămîntul freamătă de sevă. Însemna să-i împiedice de a mai dezgropa din ţărînă şoarecii de cîmp şi de a-i depune la picioarele stăpînului, ca semn al rîvnei şi fidelităţii lor.

Ca un răspuns la gîndurile ei despre cîini şi traiul lor, îi ieşi în întîmpinare bătrînul dulău Kaaro al lui Hukkanen. Ochii lui înceţoşaţi de vîrstă o zăriseră de departe. Auzindu-se strigat pe nume, îşi domoli fuga şi, întorcîndu-se spre casă, se încolăci în curînd în tinda casei.

Cînd Amalia intră, aparatul de radio urla cu toată puterea. Hukkanen deschidea dis-de-dimineaţă aparatul, ca să nu audă sporovăiala bătrînelor din casă. Ani în şir bătrînul fermier fusese obiectul hazului sătenilor, în ale căror povestiri el figurase mult timp ca un fel de crai fără pereche. De cînd o luase de nevastă pe Maica, se săturase de femei, poate fiindcă ea nu mai avea nimic din farmecul feminin, după cei doisprezece copii cîţi născuse în sauna colibei din Törmä, unde se zbătuse ca o vrabie pentru puii ei, ca să-i hrănească şi să facă din ei oameni. Hukkanen ştia însă că îşi adusese la casă o femeie muncitoare şi pricepută în ale gospodăriei. În tovărăşia unei femei mai tinere şi mai arătoase, traiul i-ar fi fost mai greu şi viaţa l-ar fi costat o grămadă de bani. O dată cu vîrsta, poftele lui Hukkanen se îndreptaseră către bani şi nu aveau preţ decît în funcţie de ei.

Cînd Amalia ajunse la fermă, femeile tocmai pregăteau micul dejun. Bătrînul se aşeză pe marginea patului şi închise aparatul de radio.

— Ce nevoi te-au făcut să porneşti de acasă cu noaptea în cap ? Iikkala e la jumătate poştă de aici, iar drumul e lunecos ca oglinda. De ce nu înhami calul la sanie, te-ar fi adus mai repede ? ! Mi se pare însă că fermiera din Iikkala ştie să-şi cruţe calul şi să se cruţe şi pe sine. Sau să se fi ivit în viaţa ei vreun nou bărbat ?

Amalia rîse uşor. Bătrînul se înviora de cîte ori venea vorba despre cai sau măritiş, lucrul ştiut de toţi vecinii lui Hukkanen pe-o rază de cîteva mile. Nu-şi ascundea niciodată gîndurile atunci cînd socotea că ascultătorii merită să i le cunoască.

— Aparatul de radio l-a cumpărat băiatul, tot el a plătit şi taxa de autorizaţie, continuă bătrînul. Îmi place să-l ascult, fiindcă nu mai aud sporovăiala şi văicăreala asurzitoare a femeilor.

Amalia privi forfota femeilor prin casă. Maica, posomorîtă în ultima vreme, nu păru să se înveselească nici la ivirea norei sale.

— Printre altele, am venit să văd ce mai faci şi cum o duci, o dată ce n-ai mai fost demult la Iikkala, i se adresă Amalia, în timp ce dădură mîna. Simţi că se ruşinează din pricina minciunii sale. Salută turburată pe gospodina cea tînără şi strînse mîna uscată a bătrînului. Soacrei sale îi adusese în dar picături de camforă şi oleacă de tutun. Nu era prea convinsă că ele îi sînt de vreun folos bolii de inimă de care suferea bătrîna, cu toate acestea nu venea nicicînd la Hukkanen

fără ele. Maica nu primea bani de la nimeni spre a-și cumpăra medicamente, așa că se bucura de fiecare dată de picăturile de camforă. Se întoarse și de astă dată, înseninată, către nora sa :

— Îți mulțumesc, Amalia, tu nu mă uiți niciodată. Ai fost întotdeauna o noră bună. Ce păcat că bietul Taavi s-a prăpădit! Cum îți mai merge ? Ai de gînd să mai vinzi din oi și vite sau vrei să le ții pe toate peste iarnă ?

Gospodina cea tînără așezase cana cu cafea pe plită îndată după sosirea Amaliei. Pregăti acum pe masă cîteva cești înflorate, o zaharniță de porțelan și smîntînă dulce. Din dulăpiorul aflat în colțul încăperii scoase, pe-o farfurie, biscuiți presărați cu zahăr și un pandișpan mare, cumpărat la băcanul din Takamaa. În acest ținut ascuns după dealuri sosirea unui musafir în timpul iernii era un eveniment de seamă, așa că masa fu întinsă cu cea mai mare pompă.

La cafea, în jurul mesei, îi povestiră Amaliei despre gîndurile și grijile lor. Vaca, care trebuia să fete în curînd, se încurcase în livadă în niște rotocoale de sîrmă ghimpată plină de rugină. Ghimpii îi sfîșiaseră ugerul, provocîndu-i și alte răni, încît se văzuseră nevoiți să taie vita. Paguba era cu atît mai mare, cu cît gospodina cea tînără urma să nască pe la Crăciun și, astfel, s-ar fi putut să aibă nevoie de lapte cît mai mult. Celelalte vaci aveau să fete abia la primăvară. Hukkanen vînduse una din vaci, cu vițel cu tot, chiar înainte de această nenorocire. Învățătorul cel nou plătise un preț foarte bun pentru ea, fiindcă avea copii mici care trebuiau hrăniți. Mai

rămăseseră cîteva vite în grajd, dar ele se aflau la primul lor vițel și nu se putea ști cu precizie cînd aveau să rămînă fără lapte. Femeile se arătau foarte îngrijorate și ronțăiau îngîndurate biscuiții. De dragul musafirului, bătrînul binevoi și el să le asculte ; în ce-l privea, se plînse că nici creșterea cailor nu mai rentează ca înainte. Avea în grajd doi mînji, care pustiau nutrețul, fără să aducă vreun folos. Băiatul se interesase prin sat, în căutare de cumpărători pentru ei, dar nu găsise nici unul.

— Oamenii nu se mai sinchisesc decît de mașinile agricole și de mecanicii care le manipulează, făcu bătrînul cu amărăciune. Tractoarele îi împing pe crescătorii de cai să-și caute alte îndeletniciri, mai mănoase.

Amalia îi spuse că ar fi bucuroasă să poată vedea mînjii, cu toate că ea, fiind femeie, nu cumpără cai și nici nu are de gînd să-i crească.

— De ce n-ai avea, o dată ce, de pe vremea cînd erai copilă, ai învățat de la răposatul taică-tău să îngrijești mînjii ?! Timp de cîțiva ani nu te-am văzut altfel decît încurcată între picioarele cailor. Nici unul dintre frații tăi n-a ajuns crescător de cai, de ce n-ar putea să ajungă una din fete, care mai e și iute ca focul ?

Bătrînul scuipă cu grijă în lădița cu nisip de lîngă ușă. Amalia se minună de ceea ce vedea : se pare că, la dorința norei sale, Hukkanen renunțase la obiceiul său de a scuipa pe jos. Maica îl sîcîise fără vreun rezultat, ani în șir, ca să-l dezvețe de năravul său.

În grajd, Amalia examină atentă statura iepei: era un animal armonios clădit și părea să fie deosebit de sprinten. În remiza mînjilor ea zări cei doi armăsari tineri, alături de mînza fătată vara trecută. Mînza își cuibări prietenoasă botul în palma femeii, de îndată ce ea îi întinse bucățele de pîine. Amalia scosese pîinea din buzunarul scurtei sale impermeabile. Avea întotdeauna acolo fărîmituri pentru protejații săi patrupezi.

Tîrgul cu Hukkanen se făcu fără greutate și căzură repede la învoială asupra prețului. Femeile aveau să primească de la ea, în ianuarie, o vacă bună de lapte, iar bătrînului urma să-i plătească cîteva mii de mărci. Mînza trebuia adusă a doua zi la Iikkala, de unde băiatul avea să se întoarcă cu vaca fără coarne, care dădea deocamdată lapte mai puțin, dar după fătare făgăduia o cantitate mai mare.

După încheierea tîrgului, Amalia porni repede spre casă. Trebuia să rînească grajdul spre a primi mînzul cum se cuvine. Oile trebuiau mînate în grajdul de vite. Singur berbecul putea să rămînă în grajdul de cai, lîngă lada cu nutreț. Antti îi construise, încă astă vară, un țarc special. Alesese în acest scop scînduri groase și rezistente, comandînd la potcovar niște balamale puternice și un zăvor solid. „Oare ce va spune Antti cînd va da ochii cu mînza?“ se întrebă Amalia. Va fi surprins, fără doar și poate, bucurîndu-se de achiziția făcută. Surîse la gîndul că, ieri încă, luase hotărîrea să amîne cumpărarea unui nou cal pînă ce Antti are să mai crească.

XI

Într-o seară de la începutul verii, Amalia lucra în grădina de zarzavat, unde punea răsaduri de varză. Sufla un vînt uşor dinspre miazăzi, care contenea din cînd în cînd, ca apoi să înceapă iar să bată. Era o vreme cum nu se poate mai bună pentru răsădirea zarzavatului. Amalia zări, prin pîlcul mestecenilor umpluţi de mîţişoare, că autobuzul se opreşte lîngă drumul care ducea la Eevala. De cînd putea să-şi amintească, pe colina stîncoasă din fundul curţii creşteau cîţiva mesteceni. S-ar fi prelins cu timpul înspre casă şi acareturi, dacă grădina de zarzavat nu i-ar fi împiedicat să se înmulţească. „Atîta timp cît cresc doar pe stîncă, lasă-i să crească", obişnuia să spună, pe vremuri, tatăl lor, de cîte ori băieţii propuneau ca mestecenii să fie tăiaţi, fiindcă mlădiţele tinere provocau neplăceri în grădină. Mama însă îndrăgise mestecenii şi frunzişul lor fremătător. Îi povestea uneori Amaliei că, pe Golgota, crucea Mîntuitorului fusese făurită şi ea din lemn de mesteacăn. Poate că era chiar aşa sau poate că era doar o născocire, Amalia nu avea de unde să ştie. Se întristă deodată la gîndul că ştia atît

de puţine; la şcoală nu prea umblase, iar ceea ce aflase, din cele cîteva cărţi pe care le citise, nu era mare lucru.

Autobuzul oprise în apropiere de Eevala, ceea ce însemna că sosise Paavo împreună cu ai săi. Trecuse atîta timp de cînd nu mai fuseseră pe acasă, încît iarba şi bălăriile năpădiseră drumul ce ducea de la şosea pînă la fermă. Verile cînd Eevala rămînea pustie păreau triste şi fără rost, deşi rîndunicile veneau ca şi altădată, tufele dădeau în floare şi copacii se umpleau de frunze verzi. De astă dată însă Paavo îşi anunţase sosirea încă din primăvară, fixînd data venirii îndată după ce Elvi avea să-şi dea bacalaureatul. Abia primise scrisoarea de la fratele său, că Amalia se şi apucase să facă curat prin casă şi prin curtea fermei, astfel că fusese ocupată toată primăvara, umblînd cu paşi mai iuţi ca altădată şi dormind doar în cele mai întunecoase ceasuri ale nopţii. Răsădirea verzei era pentru ea un pretext cît se poate de bun pentru a putea să fie prezentă la sosirea cursei.

Elvi, care purta un chipiu de studentă, porni fugind către casă, mult înaintea celorlalţi. Poşeta roşie, ce-i atîrna pe-un umăr, se legăna încoace şi încolo pe rochia ei albastră. Amalia simţi din nou că e vară, vară de-a binelea. Elvi îi sări de gît.

— Iată-ne şi pe noi, mătuşă Amalia! Rămînem aici toată vara. Ce bine că ne aştepţi! Ai venit, probabil, îndată după mulsul de seară, nu? Vrei să ne pregăteşti o cafea?

— Vă pregătesc îndată, bîigui Amalia, îmbujorîndu-se. Era cît pe-aci să nu te recunosc, Elvi! Ai crescut și te-ai făcut o adevărată domnișoară.

Zicînd acestea, se grăbi să ajute la căratul valizelor, pe care șoferul autobuzului le descărcase în marginea șoselei.

Amalia își șterse de șorț mîinile pline de pămînt, apoi dădu mîna cu Kerttu, cu Paavo și cu micul Markku. Băiețelul pocni milităreşte din călcîie. Paavo zîmbi fericit văzîndu-l și îl mîngîie pe creștet. Intrînd în sufrageria largă, își dădură seama cu toții că Amalia făcuse pregătiri îndelungate pentru primirea lor. Pe masă fusese întinsă o față albă de in, pe ea se înșirau, la distanțe egale, mai multe cești pe farfurioare. Zaharnița și coșul de pîine erau acoperite cu șervete. Fuseseră pregătite pînă și lemne în cămin, pentru a putea fierbe cafeaua. La mijlocul mesei, într-un vas de sticlă verzuie, cîteva crengi înflorite răspîndeau o mireasmă plăcută.

— Oare, după ce n-a fost folosită atîta timp, soba mai trage? se interesă Paavo.

— A fost curățită recent, așa că ieri, cînd am încercat-o, trăgea binișor, răspunse Amalia.

Paavo și ai săi aflară în curînd că Amalia dereticase prin toată casa, scuturînd încăperile în care de trei ani nu mai locuise nimeni, astfel că pregătise pînă și paturile pentru fratele său și familia lui. Pînă să dea cafeaua în clocot, se ivi și Antti, venit să-și salute rudele. Băiatul păru stîngaci și fîstîcit. De la ultima lor întîlnire, verișoara sa Elvi se schimbase atît de mult, încît Antti o simți mai străină decît pe micul Markku,

pe care nu-l văzuse încă niciodată. Paavo îi adusese însă în dar un ceas de mînă, ceea ce îl dezmorți îndată și veselia tuturor risipi stinghereala băiatului.

Antti împărtăși unchiului său și verișoarei sale proiectele ce le avea. Își pusese în gînd să pornească la iarnă, împreună cu bătrînul Eevert, prin codrii țării, pentru a cunoaște cum se exploatează și se prelucrează lemnul. Amalia ar fi vrut să știe ce părere are fratele său despre acest plan al băiatului, în așa fel însă încît să nu se amestece în convorbirea lor. „Ceea ce îi place fiului meu trebuie să-mi placă și mie", încercase ea să-și facă curaj, zi de zi, ori de cîte ori simțea să proiectul lui Antti o mîhnește.

Băiatul începuse să aducă vorba cam pe la Crăciun despre planul său de a cunoaște pădurea, ceea ce o suprinsese pe Amalia mai tare decît îl surprinsese pe Antti mînza din grajd. El îi mărturisise rîzînd că remarcase, încă din vară, că nici mamei sale nu-i prea convine încetineala și trîndăvia lui Piki, o dată ce ea ținea morțiș ca, în fiecare an, muncile cîmpului să ia sfîrșit la Iikkala înainte ca ele să se isprăvească la celelalte ferme din Takamaa. Amalia fu surprinsă de mintea pătrunzătoare a fiului său și încercă să ghicească motivul mai adînc al faptelor sale. Căută să se convingă pe sine că vrea să pună ordine la Iikkala de dragul fiului ei, dar poate că lucrurile nu stăteau chiar așa. Pînă și mînza o cumpărase îndemnată de propria sa dorință, de a fi stăpîna animalului frumos, care își cul-

case cu atîta încredere botul umed în palma ei plină de bucăți de pîine.

Dacă ar fi fost în stare, Amalia ar fi încercat să-l convingă pe Antti să se ducă la o școală de agronomie. Se feri cu toate acestea să se opună în vreun fel planurilor lui. Cînd apoi Paavo vru să știe ce părere are sora sa despre proiectul băiatului, Antti rămase pe gînduri înainte de a răspunde că nu prea cunoaște părerea mamei sale.

Lui Markku i se făcuse somn și își vîrî degetul mare în gură. Copilului aproape că i se lipiseră pleoapele, cînd Kerttu îl luă în sfîrșit în brațe și îl duse în iatac. Amalia se luă după ea, ducînd două valize. În odăițe nu se încumetase să pună crengi înflorite prin vaze, deoarece ele răspîndeau un parfum prea tare. Mai ținea minte că, o dată, Kerttu i se plînsese că parfumul florilor de orice fel îi provoacă dureri de cap. Un singur buchet de pansele, așezat pe raftul de cărți, atît o întîmpină pe Kerttu la Eevala.

— Tu știi totul și nu uiți nimic, izbucni Kerttu, cînd zări buchetul de pansele. În vacanțele petrecute la Eevala, în anii de război, făcuse lungi plimbări prin împrejurimi, culegînd mereu pansele, pe care le așeza pe masă, fiindcă ele nu aveau parfum.

Markku adormi de îndată ce fu acoperit cu pătura. Kerttu despachetă valizele, punînd între timp întrebări despre ferma din Iikkala. O făcea însă atît de distrată și cu gîndurile aiurea, încît Amalia își dădu seama că cumnata sa trăiește într-o altă lume decît a ei și că vorbește doar spre a nu părea indiferentă. Fusese plecată ani la

rînd, trecuse peste multe, poate chiar peste lucruri de care Amalia n-avea habar. Tenul cumnatei sale pălise şi părea obosită de voiaj. Amalia nu se pierdu în explicaţii lungi ; o ajută pe Kerttu să despacheteze şi să aşeze totul în dulap, apoi îi ură noapte-bună. Întoarsă în sufragerie, îi spuse lui Antti că e timpul să se întoarcă acasă. Mamă şi fiu porniră spre Iikkala cu paşi egali, prin întunericul subţiat de lună al nopţii de primăvară.

XII

Vara veni ploioasă, soarele se ascundea zile în șir după nori. La ferma Iikkala lucra de astă dată un ziler, bătrînul Pekka, care mai dormise cîteva veri în casa Amaliei. În tinerețea lui, Pekka fusese rîndaș la Eevala, dar de mai mulți ani locuia în propria sa colibă, pe țărmul opus al lacului. Avea chiar familie, soție și o fiică. Fiică-sa nu mai era însă acasă, fiindcă își luase zborul în lume. Pekka muncea cu ziua, atît cît îl țineau puterile, nevasta lui cîștiga și ea ceva împletind ciorapi și altele. Bătrînul era tăcut din fire, avea mișcările încete și greoaie, cum le avusese și altădată, dar dovedea multă bunăvoință și căuta să se adapteze împrejurărilor. De astă dată Amalia nu mai fu nevoită să-și bată capul spre a găsi ajutoare pentru muncile de sezon. Paavo se arătă și el dispus s-o ajute. Părea că anii petrecuți la oraș treziseră într-însul dragostea de glie. Elvi nu l-ar fi slăbit o clipă pe tatăl său în timpul lucrului la cîmp ; părea să nu-i pese că ploaia și soarele îi decolorează părul cu reflexe întunecate. „Părul decolorat e ultima modă", o lămuri ea pe Amalia. Fata muncea de

zor, era din cale-afară de sprintenă şi de vioaie, încît semăna mai curînd cu Amalia decît cu mama ei pirpirie. Cu ajutorul cumnatei sale, Kerttu făcea gospodăria şi îl îngrijea pe Markku. Aerul de la fermă începu să-i coloreze treptat obrajii palizi, deşi continua să-şi petreacă timpul liber la umbră, cu o carte în mînă.

Bătrînul Hukkanen semănase şi de astă dată ogoarele din Iikkala cu ajutorul lui Antti. Bătrînul o îndrăgise mai demult pe Amalia şi pe băiatul ei. După ce isprăvi cu semănatul, se fuduli tuturor celor din sat că l-a învăţat pe băiatul Amaliei se semene, lăudîndu-i iscusinţa şi mintea ageră. De cînd femeia cumpărase mînza, Hukkanen venea mai des la fermă. Îi plăcea să aducă vorba despre cai, iar Amalia părea că se pricepe la ei, ştiind în orice caz să pună întrebări şi să dea răspunsurile cuvenite. Descoperind mînza în grajdul de cai, Antti o botezase Hilppa.

Cu toate că la fermă se afla acum un mînz tînăr, bătrînul Piki străbătu singur ogoarele fermei Iikkala, trăgînd toată vara maşinile agricole şi poverile. Antti nu-şi mai pierdea răbdarea văzîndu-i lenea şi încetineala, o dată ce nu şi-o pierdea nici unchiul Paavo, cu toate că el se pricepea mai bine la secerat şi la strîngerea recoltei decît mulţi alţi gospodari bătrîni. Elvi purta de grijă calului, de parcă ar fi fost animalul cel mai de rasă din tot ţinutul. Fata îşi mai amintea cît de frumos şi de iute fusese el înainte de război. Taavi o sălta pe vremea aceea pe spinarea lui, deşi refuzase să-i dea vreodată căpăstrul în mînă.

Peste vară, discutară în mai multe rînduri despre planul lui Antti de a-l însoţi pe Eevert prin codrii Finlandei. Amalia simţea că, dacă s-ar fi încăpăţînat, l-ar mai fi putut împiedica să plece. Paavo părea dispus oricînd să i se opună unchiului Eevert. Mama lor o împiedicase pe vremuri pe Amalia să plece de acasă. Cu toate acestea, pe trei dintre copii îi lăsase să plece, pînă şi pe Aaretti, care era favoritul ei, consolîndu-se cu gîndul că n-a făcut altceva decît să-şi ajute copiii să-şi afle un rost în viaţă. Poate că nutrise aceleaşi gînduri şi în privinţa Amaliei atunci cînd o ţinuse pe lîngă ea, în atmosfera grea şi apăsătoare a văicărelilor şi psalmilor săi jalnici. Pe Amalia o mistuia teama că, o dată plecat, băiatul n-are să se mai înapoieze la Iikkala. Paavo se gîndea la fel ca ea, mai ales de cînd îl auzise pe băiat vorbind cu o nemărginită însufleţire despre exploatarea şi prelucrarea lemnului, despre posibilităţile aproape fără număr pe care le oferea industrializarea lui. „Eevert încearcă să hrănească cu visurile sale din tinereţe imaginaţia aprinsă a lui Antti", îi spuse Paavo, într-o seară, sorei sale.

În clipele de repaos cei doi fraţi îşi petreceau timpul liber în cerdacul conacului Eevala. Amalia vorbea des despre Antti. Simţea nevoia să-şi uşureze inima, fiindcă luase în sinea ei hotărîrea de a-l lăsa pe băiat s-o apuce încotro îl va trage inima, fie şi în largul mării sau în căutarea aurului, în America. Paavo o ascultă recules, apoi, de parcă l-ar fi preocupat între timp cu totul altceva, interveni :

— Ani în şir ai purtat singură grija casei, probabil că singurătatea te-a ajutat să-ţi dai seama de inevitabilitatea resemnării. Deşi, în fiecare femeie zace nestinsă dorinţa de posesiune.

— Nu sînt sigură că viaţa mea a apucat-o pe calea cea mai bună, de cînd nu am un bărbat lîngă mine. Am căutat, în orice caz, să mă adaptez situaţiei. Cît timp băiatul a fost acasă, n-am prea avut timp să mă simt singură. Eram mulţumită, mulţumită şi ca fermieră, şi ca gospodină, de cîte ori hambarul se umplea de grîne, iar beciul de cartofi.

Zicînd acestea, Amalia se ridică şi alergă să ia din mîna cumnatei sale găleata cu apă. Kerttu se gîrbovise de greutatea poverei, cu cealaltă mînă îl tîra după ea pe micul Markku. De îndată ce Amalia luă găleata, copilul prinse să-şi tragă mama în direcţia opusă, către lac. Pentru Markku, prundişul de pe ţărm era o comoară ispititoare, care însă pe maică-sa n-o ispitea în nici un fel.

Amalia îi urmări, cu fruntea în vălurele, cum coboară înspre lac; avea, în ciuda tenului ei bronzat, o înfăţişare chinuită şi părea deseori posomorîtă. Ochii ei mari, căprui, erau tot atît de frumoşi cum fuseseră pe vremuri, Amalia însă nu-i văzuse toată vara să rîdă măcar o dată. În timpul războiului, ochii lui Kerttu obişnuiau să rîdă uşor, chiar cînd i se întîmpla să plîngă. Se încăpăţîna acum să nu-l slăbească o clipă de lîngă ea pe Markku, dar băiatului nu-i era pe plac această severitate a mamei sale. Încerca mereu să scape din strînsoarea mîinii ei, ca să-l înso-

țească pe tatăl său la pescuit sau, în spinarea lui Antti, să dea o raită prin grajdul de cai. În fiecare dimineață băiețelul se încăpățîna să descopere cuibarul găinilor în grajdul de vite. Găinile aveau un ocol al lor, în dosul grajdului, de unde ajungeau cu ușurință în grajd sau în pod. Nu aveau nici un chef să-și lase ouăle lîngă cele de lemn, așezate prin fîn ca momeală, ci își căutau singure un loc potrivit pentru ouat. Markku scotea țipete fericite ori de cîte ori dădea peste cuibare și se făcea deseori nevăzut de lîngă maică-sa, ca să pornească în căutarea ouălor. Kerttu tremura neîncetat pentru viața copilului. Pe Paavo îl plictisea și îl obosea de-a binelea teama ei continuă, grija exagerată a soției sale. Pe vremea cînd el avea vîrsta lui Markku, hoinărea liber și nestingherit prin curtea din Eevala, ba chiar și prin podul grajdului. După ce băiatul se născuse, Kerttu petrecuse o vară în vila sorei sale. Sora asta era soție de medic și se pricepea ca nimeni altul la îngrijirea copiilor mici. Paavo venise cu Elvi la Eevala, petrecînd vacanța pe malul lacului, ba pescuind, ba ajutîndu-i Amaliei la lucrul cîmpului. Kerttu se împotrivise cu îndărătnicie să-l aducă pe Markku, în prima vară, la Takamaa, departe de centrele populate, departe de medici și de farmacii. De dragul băiatului, Paavo primise să-și petreacă vacanțele prin diferite pensiuni. De astă dată, însă, declarase cu toată hotărîrea că Markku e destul de mărișor ca să nu mai existe nici un motiv de a fi ținut departe de curtea largă din Eevala și de malurile cu prundiș scînteietor ale lacului.

Amalia ştia că în timpul războiului cumnată-sa îşi dorise fierbinte încă un copil, pe care să-l poată purta de mînă pretutindeni. Avea impresia că Elvi crescuse prea repede. Amalia n-o prea înţelesese pe Kerttu nici atunci, după cum n-o înţelegea nici acum, dar căuta să găsească cuvinte potrivite spre a încerca s-o consoleze. Ca de atîtea ori în trecut, Kerttu apela şi de astă dată la ea, de cîte ori i se părea că Paavo şi Elvi nu dau atenţia cuvenită îngrijorărilor sale. Amalia însă se interesa de gîndurile ei, ba îi mai dădea şi de furcă ; Paavo se mulţumea, fireşte, să rîdă de nevastă-sa, neavînd nimic împotrivă ca Amalia să încerce s-o mai consoleze.

Făcu îndată propunerea ca Amalia să vină toamna cu ei, la Helsinki, spre a cunoaşte şi ea viaţa de oraş mare. Kerttu se bucură din toată inima de această propunere, iar Elvi declară, pe un ton care nu suferea nici o obiecţie : „Trebuie să vii cu noi!“ Trebuia să se ducă, în adevăr, la Helsinki, măcar pe cîteva săptămîni, după plecarea lui Antti de acasă. Amalia încercă să scape, pretextînd că nu poate să lase gospodăria vraişte, apoi că mînza trebuie deprinsă cu hamul. De cîte ori se gîndea însă la plecarea de acasă a lui Antti, mai-mai că-i venea şi ei să lase toate baltă.

XIII

Pînă la vremea treierişului Antti se purtă ca un adevărat stăpîn al fermei din Iikkala. Maică-sa îl urmărea mulţumită şi era chiar mîndră de băiatul ei. O mîhnea nespus gîndul despărţirii apropiate, de asta încerca să fie mai blîndă cu el ca de obicei. Antti crescuse înalt, mai înalt decît fusese tatăl său. Taavi avusese cam înălţimea Amaliei, dar era sprinten şi vioi, întocmai ca Antti. Era, de altfel, singura asemănare dintre fiu şi părinte. Tenul băiatului era mai întunecat, la fel ca părul, faţa îi era ovală şi nasul drept, aşa cum îl avusese bunica sa dinspre mamă. Amalia nu înceta să se minuneze că băiatul, care nu demult încă fusese un copilandru cu ochii blînzi şi obrajii catifelaţi, era acum un voinic bine legat.

Lucrătorii de la maşina de treierat îşi beau cafeaua în sufrageria din Iikkala. Porneau cu noaptea în cap la arie, fiindcă aveau mult de lucru şi zilele toamnei erau din ce în ce mai scurte. Amalia îl auzi pe Antti cum se laudă cu puterea sa fizică. Se sperie de păuneala lui şi încercă să-l potolească, dar el se înfierbîntă şi mai tare. Tînărul Hukkanen, care în ultima vreme îl înlocuia

pe tatăl său la fermă, se aprinse de mînie și îi reteză vorba :

— Dacă te socotești chiar așa de voinic, n-ai decît să cari singur în hambar grînele treierate de mașină !

Obiceiul era ca stăpînul fermei să numere singur sacii, apoi să-i încarce la arie în care și să-i ducă în hambarul de acasă. Oamenii de clacă manipulau mașina și distribuiau sarcinile.

Amalia văzu din fereastra casei că Antti mînă carul la ușa hambarului. Știa că, în comparație cu vîrsta pe care o avea, băiatul era în adevăr puternic, dar, oricum, nu se putea lua la întrecere cu un bărbat în toată firea. Probabil că vara trecută bătrînul Pekka exagerase din bunăvoință lăudînd forța băiatului, Antti însă, în naivitatea sa, luase de bune aprecierile lui. Sau, poate, laudele bătrînului Hukkanen adresate băiatului Amaliei, pe care îl socotea mai iscusit decît pe toți băieții de fermieri din Takamaa, îl întărîtase dis-de-dimineață, încît nu se putuse răbda să nu intervină în fuduleala lui. Pe Amalia începură s-o frămînte gîndurile. Era oare în stare băiatul să ducă la bun sfîrșit munca la care se înhămase din încăpățînare ? Îngrijorarea ei spori cînd, la amiază, își dădu seama că băiatul e sleit, mănîncă fără poftă, e palid la față și paharul cu lapte îi tremură în mînă.

S-ar fi dus bucuroasă să-i dea o mînă de ajutor la căratul sacilor. Pînă după-amiază lăzile se umplură cu vîrf, încît Antti fu silit să care sacii în spate pînă sus, în podul hambarului, de unde îi golea apoi în lăzile de jos. Amalia se simțea

acum şi mai îmboldită să-i sară în ajutor, dar nu se mişcă de la fereastră. Îi era teamă ca nu cumva băiatul să se înfurie văzînd-o pe maică-sa că se amestecă în treburile lui. Nu izbutise nici dimineaţa, la cafea, să-l împiedice să se laude fără sfială. Antti avea o fire încăpăţînată, fiind plin de sine şi, în acelaşi timp, uşor de influenţat. Amalia se simţea vinovată, văzîndu-l cum se trudeşte cu sacii grei în spate. Nu ea îi stricase oare firea prin educaţia pe care i-o dăduse ? Oare în acelaşi fel era sortit Antti să poarte pe umerii săi şi greutăţile vieţii, povara ei zdrobitoare, de care va avea mereu parte şi de care ea căuta pe cît putea să-şi scutească singurul copil ? În timp ce curăţa cartofii pentru cina lucrătorilor, Amalia se ruga, cu buzele nemişcate, ca asprul Dumnezeu să nu se răzbune prea crunt pe băiat pentru proasta creştere pe care i-o dăduse maică-sa, ci, mai degrabă, să suporte ea pedeapsa, oricît de grea ar fi ea să fie. Şi, cum se ruga astfel, suferea mută, fără să mai cînte psalmi, fără să suspine sau să se lamenteze.

Încrucişă fericită şi uşurată mîinile pe piept cînd sacii fură goliţi în hambar, iar Antti se vîrî în aşternutul său. Privindu-şi fiul adormit, lacrimile îi împăienjeniră ochii. Băiatul dormea nemişcat, cu faţa acoperită de paloare şi cu gura întredeschisă ; pe mustăţile lui sclipeau cîţiva stropi de năduşeală.

Cînd apoi cartofii fură coborîţi şi ei în beci, Amalia îşi pregăti băiatul de drum. Îi cusu cu grijă cămăşi şi pantaloni noi, îi alese ciorapii cei mai calzi, mai împletindu-i cîteva perechi pe dea-

supra. Lucrul începea în zori de zi şi, adeseori, pendulul bătea miezul nopţii cînd ea se mai afla în scaunul-balansoar şi împletea de zor. Nu izbutea niciodată să se culce înainte ca Antti să se întoarcă acasă. Băiatul era plecat mereu, îşi vizita prietenii şi cunoştinţele, de la care îşi lua rămas-bun. Dimineaţa, Amalia umbla în vîrful picioarelor, atentă ca nu cumva să-l trezească prea devreme.

La îndemnul ei, Antti se duse şi la unchiul Eevert. Amalia vroia să ştie de ce anume obiecte vor avea nevoie ei doi în drumul pe care urmau să-l facă. Cînd află, apoi, din ce se compune echipamentul lor complet, mamă şi fiu socotiră împreună suma necesară cumpărăturilor. Amalia îşi trimise băiatul cu cursa în cel mai apropiat oraş, unde avea să găsească toate cele de trebuinţă, nu ca pe rafturile pe jumătate goale sau încărcate cu nimicuri netrebnice ale negustorului din sat. I se părea potrivit ca băiatul să-şi cumpere singur obiectele de care ştia că va avea nevoie. La plecare, îi mai atrase o dată atenţia :

— Nu uita nimic din ceea ce îţi trebuie ! De obicei, marfa mai scumpă e şi mai bună decît cea ieftină. Alt sfat n-am să-ţi dau. Învaţă de pe acum să-ţi porţi de grijă singur, fiindcă s-ar putea să fii nevoit să porţi pînă şi grija lui unchiu-tău Eevert.

Amalia simţi mare uşurare că aflase prilejul de a atrage atenţia băiatului, fie şi pe ocolite, asupra firii neglijente şi superficiale a lui Eevert. Bătrînul se descurca destul de bine în munca sa, chiar dacă obişnuia să bea cam multişor, Amalia însă nu avea nici o încredere în el şi nici prea

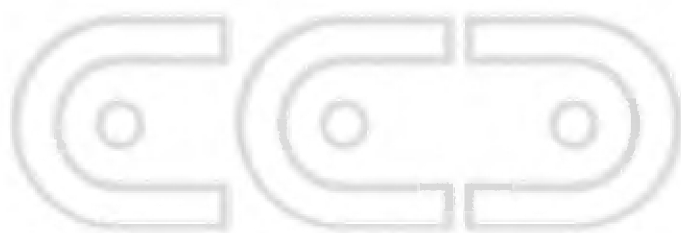
drag nu-i era. O supărase totdeauna felul lui de a se lăuda, ca şi modul cum îi poruncea mătuşei Iida. I-ar fi dorit fiului său un alt tovarăş de drum, o dată ce drumul nu mai putea fi evitat.

Înainte ca Antti să se fi întors din oraş, tînărul Hukkanen, care se înapoia din sat, aduse un bileţel de la Eevert:

„Mătuşa Iida nu mai are nevoie nici de scaunul-balansoar, nici de alifiile cu camforă, nici de Vechiul Testament. Vino, Amalia, şi îngrijeşte-te de înmormîntarea ei creştinească".

Răvaşul o surprinse pe Amalia, ca orice veste rea. Bătea, de o săptămînă, un vînt aspru din miazănoapte. Pluteau nori întunecaţi prin văzduh şi căzuse chiar oarecare zăpadă. Mergînd către grajdul de vite, conturul cizmelor Amaliei rămase întipărit în stratul alb; cînd aruncă în urma ei o scurtă privire, se sperie de urmele propriilor săi paşi. Pînă şi în grajd avu senzaţia că o urmăreşte cineva pe la spate. Se apucă de lucru, cîntînd între timp psalmul care îi era drag mătuşei Iida: „Pieptiş şi îngust e drumul care duce sus, în cer..." Pînă să mulgă, Amalia se linişti de-a binelea. Se gîndi că tuşa Iida se simte acum bine, n-o mai dor şalele şi nici sufletul nu i se frămîntă. Trăise credincioasă şi murise, probabil, la fel. Amalia ştia că, prin necredinţa sa, îi pricinuise Iidei multe zile amare, aşa cum îi pricinuise de altfel şi mamei sale. Mătuşa Iida fusese întotdeauna bună cu ea, o certase, fireşte, cînd era cazul, fără asprime însă, cu cuvinte blînde şi pline de afecţiune. Îi păru bine că unchiul Eevert îi încredinţase ei amănuntele înmormîntării. Pre-

gătindu-se cu toată grija, căută să ia drept model numeroasele ocazii cînd tuşa Iida avusese ea grija înmormîntărilor din sat şi de pe la ferme. Pe vremea cînd mai era sănătoasă, nu se găsea în şapte sate femeie mai iscusită şi mai căutată pentru aranjarea detaliilor gingaşe ale nunţilor şi înmormîntărilor.

XIV

Amalia călătorea cu trenul la Helsinki. Bîlțîcîiala roților avea asupra ei un efect liniștitor, la fel ca ploaia care cîntă în burlane după terminarea însămînțărilor de primăvară. Își abandonase mîinile în poală, care lîncezeau acolo ca inul în apă. Privirile ei urmăreau nestingherite tot ce întîlneau în goana trenului. Asta era cea de a doua călătorie cu trenul pe care o făcea de cînd se ținea minte. Trecuseră treizeci de ani de la primul ei voiaj pe calea ferată. Amalia nu mai ținea minte exact data, care nu avea de altfel nici o importanță. Era copilă pe vremea aceea și purta în picioare pantofi maro, cu botul lat. Cizmarul din Takamaa nu făcea decît ghete albe laponeze și ghete negre, cu carîmbul înalt. Se ducea cu Eeva să viziteze familia unchiului lor dinspre mamă. Unchiul acesta era negustor și locuia într-un oraș de pe coasta mării. Nu mai trăia demult și, între timp, murise și soția lui. Amalia își aducea aminte de numele verișoarelor sale: Ester și Hanneli. Le pierduse urma de ani de zile, încît nimeni din familie nu mai știa pe unde se află și ce vor fi făcînd.

Călătoria aceea de demult i se părea Amaliei și azi încă plină de peripeții și emoții. Trenul vibra și se legăna încoace și încolo pe șine. În vagon era cald și plutea o pulbere fină. Conductorul interzisese celor două surori să iasă pe peronul vagonului. În curînd, batistele lor se murdăriră de funingine, ochii li se înroșiră. La coborîre, atît ea, cît și Eeva se simțiră murdare, șifonate, astfel că ar fi dorit să se ducă undeva, ca să se poată arunca în apă și să se împrospăteze. Mătușa Else nu le dădu însă voie să plece de acasă, fiindcă începuse să se întunece și plaja se afla la o oarecare depărtare de casă.

Ziua următoare sosirii lor bîntuise o furtună cumplită. Mătușa Else se văitase tot timpul tremurînd de teama fulgerelor și a tunetelor asurzitoare. După ce ploaia conteni, ieșiră să se plimbe prin oraș. Apa curgea în bulboane prin șanțuri, casele se ridicau după garduri masive de scînduri spoite în diverse culori. La ferestre aveau perdeluțe albe de dantele, pe pervazuri fuseseră scoase flori în glastre. Amalia era mai demult obișnuită să vadă flori prin ferestre, deoarece și la Takamaa se puneau panseluțe pe pervazul însorit al ferestrelor ; niciodată însă nu bănuise să existe atîtea feluri de flori în glastre. Mătușa Else avea și ea o mulțime de flori în toate ferestrele, iar în casă, prin colțuri, palmieri de o rară frumusețe. Fetelor le era interzis să se joace în încăperea unde se găseau palmierii și scaunele tapisate. În încăperea aceea se mai afla, pe marginea căminului, o scoică uriașă, pe care, dacă o duceai la ureche, auzeai în ea vuie-

tul mării. Scaunele şi sofalele tapisate înconjurau mese cu picioare zvelte, pe mese se găseau feţe de catifea roşie, tivite cu ciucuri grei, complicaţi, de un roşu aprins, iar la mijloc se mai aşternuse şi cîte un lucru de mînă alb, sub lămpi. Mătuşa Else avea şi ea o mulţime de rochii dantelate, Ester şi Hanneli purtau la gît şiraguri de corali. Mătuşa le povestise Amaliei şi Eevei despre atolii de corali ; aflase de existenţa lor de la tatăl ei, care fusese marinar. Mătuşei Else îi plăcea să vorbească mult. Desmierda mereu fruntea Amaliei şi o căina pentru cicatricea care o sluţea. Compătimirea ei o făcea pe copilă să plîngă în fiecare seară, după ce se culca, încît dimineaţa perna ei era udă de lacrimi.

Amalia se rezemă acum de brăţarul canapelei. Se gîndea la cicatricea ei, întrebîndu-se dacă fără ea viaţa ar fi luat cumva vreo altă întorsătură. Nu prea credea aşa ceva. Trenul bîltîcîia monoton pe şine, de parcă ar fi vrut s-o legene în somn. Gîndurile i se destrămară, treptat, în crîmpeie de imagini învăluite în ceaţă. Cicatricea i se păru că se preface într-o stea ce păleşte, la crăpat de ziuă, deasupra unei margini de pădure, pădurea e plină de vizuini de vulpe şi de cărări năpădite de bălării, pe cărări înaintează bărbaţi, cu raniţe în spinare, iar printre ei se află şi Antti.

Trenul frînă brusc într-o gară şi Amalia tresări. Pe un pod, în apropierea trenului, stătea o femeie grasă, care îi aduse aminte, fără să vrea, de soacra sa şi de Iikkala. Lăsase la fermă nu o singură stăpînă, ci două : pe Maica şi pe

Selma cea șchioapă. Amalia știa că vacile și oile vor fi bine îngrijite. În privința lui Piki și Hilppei, însă lucrurile nu stăteau chiar atît de mulțumitor, fiindcă cele două femei se temeau de cai. Mare noroc dacă se vor încumeta să se apropie de remiza lor, ca să le dea de mîncare și de băut !

Între timp trenul părăsise ținutul locuit și gonea acum printr-un peisaj împădurit. Arborii se țineau lanț, în pîlcuri, de parcă n-ar mai fi avut sfîrșit ; în astfel de păduri fără capăt dispăruse și Antti al ei. Amalia era mîhnită, cu toate acestea înțelegea că pădurea îi ispitește pe bărbați și îi captivează, întocmai ca torenții de primăvară care spală și rod malurile.

Iikkala fusese ridicată și ea pe o coastă împădurită, dincolo de bradul cel mare. Pîlcul de clădiri de pe coasta de miazăzi era protejat de pădure și de copacii din curte. Cărarea ducea, pe lîngă sauna, prin pădure. Cu excepția mesteacănului, toți copacii din curte fuseseră sădiți de Amalia. Mesteacănul rămăsese la locul lui cînd desțeleniseră solul din jurul casei, cărînd argilă și mîl pe el, ca să rodească. Ultima oară, Amalia sădise niște meri, patru puieți, lîngă peretele dinspre miazăzi al grajdului de vite. Gerurile din prima iarnă nu-i pustiiseră, încît se putea ca, în curînd, ei să înflorească și să facă mere. Dacă, între timp, n-o să fie smulși și ronțăiți cumva de oi, care mai roseseră un puiete sădit mai demult, pe pășune. Nu pentru că pășunea ar fi fost potrivită cumva pentru sădirea de pomi ! Departe, pe țărmul opus al lacului, se aflau pădurile Amaliei, deslușindu-se albăstrii de la Iikkala și de lîngă

sauna. Vara se auzea țipătul bufnițelor dinspre pădure; o pasăre neagră venea dintr-acolo, ca să ciocănească pe rînd brazii și molizii. Femeile din Takamaa susțineau că e semn rău cînd certia ciocănește în apropierea așezărilor omenești. Amalia însă nu se sinchisea de ele și se bucura ori de cîte ori vedea păsări care zburau în jurul casei, ciocănind cu pliscul lor ascuțit trunchiul copacilor. Pînă și urma picioarușelor de iepure prin zăpada din ogradă i se părea frumoasă, ca o pajiște smălțuită de flori.

Trenul străbătea acum un șes larg, cu miriști întinse pînă în marginea zării. Într-una din gări vagonul se umplu de tineri. Erau cu toții cam de vîrsta lui Antti, poate cu doi sau trei ani mai mult. Vorbeau cu însuflețire despre alergări, sărituri, aruncarea discului, la fel ca studentul pe care i-l trimisese Paavo la fermă în ultima vară de război. Cel care scosese o exclamație entuziasmată cînd Amalia descoperise în podul grajdului de vite din Eevala un capăt de scîndură, tăiat cu fierăstrăul, potrivit pentru a improviza dintr-însul o bară pentru sărituri în înălțime. Aparatul de atletică se mai afla și acum într-un colț al magaziei de unelte: fusese instalat pe două suporturi, după ce i se făcuseră mai multe găuri cu un sfredel. Amalia cunoștea fiecare ungher al casei și gospodăriei sale. Dar priveliștea ce i se desfăcu pe neașteptate în fața ochilor era atît de schimbată, în comparație cu tot ce văzuse pînă atunci, încît simți că o așteaptă lucruri cu totul noi, nebănuite, în clipa cînd trenul intră în gara Helsinki.

XV

Amalia rătăcea pe străzile orașului. În primele zile nu se încumetase să iasă fără Kerttu sau Elvi, acum însă se plimba singură. De cîte ori hoinărea astfel, de capul ei, simțea lămurit cît e de străină în acest oraș mare, în același timp însă și cît e de liberă. Cu toate acestea, din cînd în cînd își mai pipăia și buzunarul, ca să se convingă că n-a pierdut cheia, cheia mică și plată, care se potrivea la ușa bucătăriei cumnatei sale. Cheia aceea era un fel de garanție că nu se va rătăci pe malul mării, unde țipau scurt pescărușii, nici în centrul orașului, unde bufneau și duduiau tramvaiele și automobilele. Amalia se juca cu gîndul că sunetele capitalei vor rămîne într-însa, așa cum vuietul mării rămăsese odinioară în scoica adusă de tatăl marinar al mătușii Else. În magazinele mari, oamenii urcau la etaje pe scări largi și înfricoșătoare. De cîte ori urca și cobora și ea pe ele, alături de Kerttu, se simțea o intrusă. Pe orășenii bogați îi așteptau, pe rafturi și prin vitrine, fel de fel de flori artificiale, pene, catarame strălucitoare. În afara verighetei, Amalia nu avusese niciodată altă podoabă, decît lănțișorul de

argint, pe care i-l dăruise mama sa. De astă dată purta lănţişorul la gît, fiindcă se afla în vizită la oraş.

Arborii de prin parcuri îşi lepădaseră şi ultimele frunze. Amalia îi examina îndelung, încercînd să-i recunoască, dar îi erau străini toţi, ca de altfel şi tufele şi boschetele din jur. Se consolă cu gîndul că dacă ar fi vară i-ar identifica îndată, deşi îşi dădea seama că nici atunci n-ar fi în stare să-i recunoască pe toţi. Nici despre statuile şi monumentele de pe bulevarde nu prea ştia ce anume reprezintă, cu toate acestea le privea cu atenţie şi le dădea tîrcoale, curioasă şi stingherită. Într-o staţie de tramvai, o statuie ecvestră îi atrase atenţia prin măreţia ei. În timp ce o privea, se simţi deodată la largul ei, în ciuda zgomotului asurzitor al vehiculelor din jur. Glasurile din Takamaa înviaseră pe neaşteptate într-însa şi răsunau mai puternic decît zgomotele oraşului.

Merita să urci sus, pe colina unde se afla observatorul astronomic. În afara zgomotelor oraşului, se auzea acolo vuietul mării şi se vedea cum vîntul rostogoleşte neîncetat valurile. Amalia contemplă de sus monumentul naufragiaţilor şi vapoarele ancorate în port. Privind vapoarele, se gîndi la nemărginirea mării, la tentaţiile şi primejdiile ei fără număr. Era copilă cînd, înainte ca şoseaua de la Takamaa să fi fost construită, văzuse de pe malul Eevalei apărînd, de după insulele îndepărtate, un vapor, din al cărui coş se ridicau rotocoale de fum întunecat. Fusese însă un biet vaporaş în comparaţie cu cele anco-

rate în portul din Helsinki. Sus, pe colină, Amalia auzi pentru întîia oară sirenele pompierilor ; avu deodată senzația că o mare catastrofă amenință întregul oraş. Zărind apoi cisternele roşii străbătînd în goană o piață, înțelese că arde pe undeva. Cu toate că se afla pe o înălțime, nu putu să descopere flăcările sau fumul incendiului. Sirenele amuțiseră, dar în văzduh mai stăruia încordarea clipei. Bine că soacră-sa nu era cu ea, fiindcă ar fi tras o spaimă cumplită. Amalia surîse la acest gînd, dîndu-şi seama că nici ea nu era decît o bătrînă din Takamaa.

Kerttu deretica dimineața prin casă. Întîi se auzea zumzetul stins al aspiratorului, apoi zgomotul mai ascuțit al periei de lustruit parchetul. Cele necesare bucătăriei le cumpărau într-un magazin din apropiere. Amalia se obişnuise cu sculatul dis-de-dimineață ; cînd lăptăria din colț îşi ridica oblonul, ea era prima cumpărătoare. Oraşul se deştepta doar la zgomotul faetoanelor lăptarilor, fiindcă adormea tîrziu, uneori chiar în zorii zilei. Noaptea, Amalia adormea adesea cu vuietul străzii în urechi.

După ce Kerttu termina cu dereticatul şi îl îmbrăca pe Markku, plecau împreună în oraş, la tîrguieli. Amalia ducea coşul, cumnată-sa îl ținea de mînă pe băiețelul dichisit. Lui Markku însă nici la oraş nu-i plăcea să fie purtat de mînă, dar maică-sa nu l-ar fi slăbit o clipă, de teama ca nu cumva copilul să ajungă, într-o clipă de neatenție, sub roțile vreunei maşini. Băiatul vroia mereu să meargă în parc, unde se jucau o mulțime de copii, supravegheați de bonele lor. Paavo

și Elvi o sfătuiseră încă de astă vară pe Kerttu să-l încredințeze pe băiat, cîteva ore pe zi, unei îngrijitoare, ea însă refuzase categoric sfatul lor. Ținea cu orice preț ca Markku să rămînă în apropierea ei. I se plînse Amaliei că toți încearcă să-i răpească pînă și copilul. Amalia nu prea știu ce să-i răspundă, fiindcă, după părerea sa, nimeni nu încerca să-i răpească ceva cumnatei sale. Adevărat că Elvi pleca mereu de acasă, iar Paavo lipsea și el pînă seara tîrziu, avînd cursuri, conferințe, întruniri serale.

Kerttu o rugase pe Amalia să răspundă ea la telefon, al cărui apel o enerva. Nu se prea bucura nici cînd bărbații jucau cărți sau biliard. Tatăl ei nu jucase decît șah, o dată pe săptămînă. Paavo era căutat des la telefon. Cei care îl sunau obișnuiau să-și spună numele, dar Amalia nu-l înțelegea întotdeauna. De cele mai multe ori suna un profesor de la un liceu de fete, care avea un glas plăcut și melodios, și care era partenerul la jocurile de cărți ale societății.

La Helsinki, Paavo nu mai era atît de dezinvolt, nici atît de vesel și fără de griji ca la Eevala. Era mereu grăbit, purta în fiecare zi cravată și avea grijă ca nu cumva să-i fie pătat sau șifonat costumul. Pînă și Kerttu își controla mai atentă ținuta, se pieptăna într-una și se ruja pe buze. Pe măsuța ei de toaletă se aflau atîtea sticluțe și borcane, încît Amalia își închipui că mare parte din ele sînt doar simple ornamente. Nu se prea mira de viața pe care o ducea Kerttu cu Paavo, fiindcă știuse dintotdeauna că obiceiurile celor de la oraș diferă de obiceiurile sătenilor. Amînase

de altfel, de la un an la altul, vizita ei la Helsinki, temîndu-se că n-are să se poată deprinde în nici un chip cu viața de aici. Recunoscu însă, curînd, că se mișcă în oraș la fel ca toți ceilalți, mai exact că se supune asemenea lor normelor de circulație. Rochiile de oraș, pantofii cu tocuri înalte, pardesiile lungi n-o impresionau în așa măsură încît s-o facă să uite regulile de circulație. Dar plimbîndu-se pe bulevardele pline de trecători, nu simțea nici pe departe bucuria aceea a mișcării pe care i-o dădea hoinăreala de acasă, pe pămîntul acoperit de iarbă. Cu toate acestea, nu avea nimic de obiectat împotriva orașului și a obiceiurilor lui.

După ce urmări atentă, timp de o săptămînă, ocupațiile zilnice ale cumnatei sale, se socoti în stare să preia de la ea sarcinile gospodăriei. Manipularea aspiratorului i se păru o joacă, dar găsi că și cu un astfel de aparat se poate face curat în casă. Părea tot o joacă bunăoară cumpărarea alimentelor de la magazin și găsi că e cel puțin ciudat să arunci, în fiecare zi, atîția bani pe fereastră. Gătitul pretindea însă aceeași atenție, ca și la țară. Bucătăria cumnatei sale era mică, avînd pereții zugrăviți în ocru. Se intra în ea printr-o anticameră abia de un metru lățime. O altă ușă dădea, din bucătărie, într-o anticameră ceva mai mare, iar o a treia ușă ducea într-o încăpere îngustă. Din anticameră ajungeai în sufrageria încăpătoare, de acolo, în dormitorul soților. Dormitorul era larg și luminos. Lîngă una din ferestrele lui se afla masa de scris, pe care o folosea doar Kerttu. Tăblia ei putea fi ridicată

cu ușurință, lăsînd să se vadă o mulțime de sertărașe. Masa fusese cîndva a mamei Amaliei, care o ținuse în iatacul său.

Din anticamera mare ajungeai direct în încăperile lui Paavo și Elvi. Markku dormea într-un pătuc cu gratii, în dormitorul părinților săi. Kerttu însă făcea de pe acum planuri în ce fel are să aranjeze cămăruța îngustă de lîngă bucătărie. Acolo dormise angajata casnică, pe vremea cînd stăpîna casei fusese profesoară la o școală apropiată. Kerttu regreta că nu-și dăduse, la timpul său, toate examenele. În cămăruța aceea se afla un pat de fier, cu arcurile lăsate, un dulap borțos, o masă ovală cu picioarele împletite în ghirlande, o mașină de cusut cu capac de lemn și trei scaune cu speteze ondulate. Încăperea făcea astfel impresia unui talcioc, avea o fereastră îngustă, care dădea spre un zid al clădirii vecine. Amaliei nu i-ar fi plăcut să doarmă într-o chilie atît de strîmtă și de întunecoasă, deși vara obișnuia adesea să doarmă în cămara folosită drept garderobă, care nici ea nu era mult mai încăpătoare. Kerttu așternuse patul pentru cumnata sa în sufragerie, pe sofaua cea largă. Amalia nu ținea minte să fi dormit vreodată într-un pat atît de moale. Cu toate că sofaua era nemaipomenit de elastică, mobila de stejar avea linii rigide, scaunele erau și ele tari și tapisate cu stofă albastră. Albastră era și camera fetei, cu perdele de peruzea la fereastră, cu perne albastre risipite pe jos și pe divanul alb. Numai patul era acoperit cu o învelitoare roșie. Pereții tapetați fuseseră aproape în întregime căptușiți cu fotografii,

și Elvi rîse din toată inima cînd Amalia își închipui că toți acei oameni frumoși, din fotografiile de pe pereți, sînt cunoștințe de-ale ei.

Camera cumnatei sale i se păru Amaliei și mai frumoasă decît aceea a fetei. Se temea acolo pînă și să șteargă praful de pe mobile. Rafturile de cărți erau pline cu obiectele cele mai delicate și mai fragile. Se înșirau pe ele bibelouri, reprezentînd cerbi de sticlă, pești de forme și culori bizare, vase de porțelan zvelte și transparente. Amaliei îi plăcea însă cel mai mult camera lui Paavo. Îndrăgise scaunele căptușite cu piele, biroul mare, rafturile pline de cărți și mirosul de tutun. Din fereastră se deschidea o priveliște largă asupra mării, pînă departe, către pădurile cufundate într-o pîclă vînătă.

Intrînd o dată în cameră, Paavo își surprinse sora stînd la fereastră și privind pădurile din zare.

— Cum se simte la oraș sora mea amazoană ? o întrebă el.

Amalia zîmbi, încîntată de tonul glumeț al fratelui său.

— De ce amazoană ? făcu ea. Își aduse aminte că citise într-o carte că așa se numesc femeile războinice cărora nu le pasă de bărbați.

— Fiindcă ai o ținută așa de dreaptă, de cazonă aproape, și fiindcă... Paavo se opri la mijlocul frazei.

— Am pe frunte o cicatrice, nu-i așa ? continuă Amalia în locul lui. Cicatricea asta nu mă supără defel. Va trebui însă să mă întorc

acasă, deîndată ce va cădea prima zăpadă mare. E timpul să prind mînza în ham.

— Oricum, tot amazoană rămîi, glumi Paavo. În orice caz, du-te înainte de plecare la un spectacol al Teatrului Național și la Muzeul Național! Elvi are să te călăuzească.

— Văd că și aici casele au fost zidite întîi pe coline, abia după aceea în vale, observă Amalia.

— Te preocupă lucruri pe care nici eu nu le cunosc în amănunt. Voi face însă rost de o istorie a orașului și am să ți-o dau. S-o răsfoiești în serile lungi de iarnă, cînd Hilppa va ronțăi fîn în grajd. Am privit și eu deseori pădurile din zare, de la aceeași fereastră de la care le-ai privit tu, și mi-am amintit de anii de la Eevala. În comparație cu alte orașe mari, Helsinki nu e prea mare, dar în țărișoara noastră plină de păduri și de lacuri e cel mai mare.

Cele două cumnate luară masa cu Markku. Elvi plecase într-o excursie cu prietenele sale, iar Paavo o anunțase prin telefon pe Amalia că nu vine la masă. Amalia strînse farfuriile și spălă vasele. Întorcîndu-se din bucătărie, băgă de seamă că ochii cumnatei sale sînt umflați de plîns. Răsfoia, fără să vadă nimic, un jurnal de modă. Jurnalul de modă i se părea Amaliei cel mai straniu lucru dintre toate cîte văzuse la oraș. Îi făcea impresia unei reviste de umor, fiindcă femeile din fotografii erau frumoase ca-n povești. Femeile acelea nu păreau să fi făcut vreodată ceva, aveau de altfel degetele atît de subțiri și unghiile atît de ascuțit încît era imposibil să lucrezi cu astfel de mîini. Kerttu avea și ea mîna fină și îngustă,

cu toate acestea nu era o mînă asemănătoare cu cele din jurnalele de modă. De altfel, nici înfăţişarea ei nu era ca a păpuşilor din pozele tipărite. Amalia îi mărturisi nedumerirea nepoatei sale. Elvi îi explică rîzînd că toate aceste jurnale le arată pe femei nu cum sînt, ci aşa cum ar dori ele să fie şi aşa cum le visează bărbaţii.

— Ai de gînd să-ţi faci o rochie nouă ? o întrebă Amalia pe Kerttu, înapoindu-se din bucătărie.

— Ar fi tocmai timpul, dar nu prea ştiu ce model să-mi aleg.

— Dacă tu nu ştii, atunci cine vrei să ştie ?

Amalia era mîhnită de proasta dispoziţie a cumnatei sale. Kerttu şedea pleoştită, cu mîna abandonată fără viaţă în poală, cu privirile pierdute în gol. În tăcerea din încăpere nu se auzeau decît andrelele Amaliei, care nu ştia ce să spună ca să rupă tăcerea. Într-un tîrziu, Kerttu spuse :

— Crezi că Paavo are pe cineva ?

Amalia răspunse fără să ridice ochii de pe lucrul ei de mînă :

— Eu nu mă gîndesc niciodată la nimic, fiindcă am luat hotărîrea să trăiesc fără să-mi bat capul cu întrebări de prisos. Te-aş sfătui să încerci să faci şi tu la fel.

Cîtva timp nu se auzi decît zgomotul andrelelor, apoi Amalia continuă :

— Cîndva, fireşte, mă gîndeam şi eu, punîndu-mi tot felul de întrebări. Întrebările astea mi-au otrăvit atunci viaţa şi nimănui nu i-au fost de vreun folos.

Kerttu tăcu. Își aduse aminte de zvonurile pe care le auzise și ea despre căsnicia Amaliei, ba își aminti chiar de cearta dintre cei doi soți, la care asistase fără voia ei, cu puțin timp înainte ca Taavi să cadă pe front. Nu putea să înțeleagă cum se transformase cumnată-sa atît de vioaie și de sălbatică într-o făptură calmă și lucidă. Făcu un efort de imaginație spre a suprapune imaginea femeii din fața ei, care împletea ciorapi, peste portretul acelei mici furii, cum o cunoscuse pe Amalia din povestirile fraților săi.

În vacanța de vară, însuși Paavo se minunase de calmul Amaliei, încercînd să-l explice prin numeroasele griji ale gospodăriei din Iikkala, care îi împovărau umerii, ceea ce o liniștise într-o mare măsură, așa cum calul nărăvaș se liniștește de îndată ce e pus să care poveri grele. Kerttu se simțea jignită ori de cîte ori soțul ei o asemăna pe Amalia cu un cal de povară sau cu o vită de jug. Paavo remarcase o dată nemulțumirea ei și o luase peste picior, zicînd: „Zadarnic protestezi în numele Amaliei, fiindcă ea nu se supără. De altfel, niciodată n-au supărat-o vorbele mele. E destul de puternică, spre a se apăra singură de ceea ce nu-i este pe plac".

Deși hotărîse astfel, Amalia nu părăsi Helsinki după căderea primei zăpezi de iarnă. Elvi dorea să-i arate neapărat ceea ce merita să fie văzut în oraș. Se pregăteau tocmai să meargă la teatru, cînd Paavo telefonă din nou că nu vine la cină. Kerttu comentă posomorîtă:

— Viața asta neregulată a lui Paavo nu are un efect prea bun asupra copiilor. Tatăl meu ducea un trai ordonat, după un orar fix.

Elvi se îmbujoră.

— Dacă e chiar atît de important orarul fix, făceai mult mai bine să te măriți cu un impiegat de mișcare de la calea ferată, replică ea cu aprindere. Profesorii sînt obligați mereu să rămînă peste orele de curs, uneori cu elevii pe care îi prepară, alteori pentru lecțiile disciplinare. De altfel, tata e destul de tînăr spre a avea și el dreptul la o oarecare destindere.

Ochii femeii se umplură de lacrimi, iar Amalia se simți și ea stînjenită. Markku declară solemn că se va duce să se joace împreună cu tatăl său, ori de cîte ori acesta avea chef să se... destindă.

În drum spre casă, după ce văzuseră piesa „Ciubotarul din pustie", Amalia nu se putu stăpîni să nu observe :

— Nu trebuia să-i răspunzi cu atîta violență mamei tale, Elvi !

— Ai dreptate, nu trebuia, recunoscu fata. Dar dacă mama nu va renunța să provoace neîncetat certuri în casă, viața noastră va deveni un infern de nesuportat. Ar fi mult mai cuminte din partea ei dacă i-ar da mai multă libertate lui Markku și dacă și ea și-ar afla o ocupație, de pildă niște lecții la vreun liceu. Lucrul ăsta le este acum posibil și celor care nu și-au luat toate examenele la universitate. Sau măcar să caute să intre în relații cu oamenii, o dată ce se simte izolată și părăsită.

Amalia nu ştiu ce să răspundă. Nu se aştepta ca observaţia ei să provoace o astfel de reacţie. Vorbise doar spre a-şi linişti propria conştiinţă, fiindcă îi era milă de Kerttu. Ştia, fireşte, că nu e uşor să arunci o punte între două generaţii. De o parte, tineretul clocotind de energie, de cealaltă parte, cei de vîrsta mijlocie, hărţuiţi de grijile şi gîndurile lor.

XVI

Lacul înghețase, iarna era în toi. Pe malul abrupt și pe podișul nisipos, Hilppa stîrnea vîrteje de zăpadă, în timp ce Amalia o ținea în frîu. Femeia stătea cu picioarele rășchirate în sanie și încerca să domolească iapa, învățînd-o să se oprească și să facă viraje. Hilppa era dispusă să gonească cît e ziua de lungă, încît nădușea pînă curgea apa de pe ea. În acest joc însă se oboseau deopotrivă atît învățătorul, cît și învățăcelul. Uneori, la cîte un viraj brusc, se rupea oiștea saniei. Amalia era atunci silită să deshame iapa și s-o ducă în grajd, ca să se potolească și să se odihnească. Trăgea singură sania sub acoperiș, după grajdul de vite al fermei. Hilppa trebuia să învețe în curtea de la Eevala și pe malul rîpos al lacului, de cîte ori i se dădea drumul de la Iikkala la lac, pe cărarea îngustă ce străbătea pîlcul de pădure. Gheața era destul de groasă, oferind astfel o pistă ideală pentru lecții. Hilppa deprinse treptat virajele, mersul de-a-ndaratelea, opririle, dar era sperioasă ca o sălbăticiune de codru. Ajungea un zornăit cît de mic sau rostogo-

lirea unei crenguțe mînate de vînt pe crusta de zăpadă, ca să facă un salt lateral, răsturnînd sania și aruncînd-o pe Amalia în zăpadă. Ea însă nu se temea de zăpadă, după cum nu se temea nici Hilppa. Era oricînd dispusă să se tăvălească prin troienele cele mai mari, după exercițiile lungi spălîndu-se, la modul ei, de nădușeală.

Amalia nu instalase de astă dată războiul de țesut în casă. Primele săptămîni de iarnă le petrecuse la Helsinki, iar acum Hilppa îi prilejuia o bună companie și o amuza copios. Pe înserat, uneori chiar în timpul zilei, împletea ciorapi. Gîndurile i se întorceau atunci la cele văzute și auzite în capitală, meditînd asupra lor. Lectura o ispitea și ea mai mult decît înainte. Tot ce văzuse în călătoria ei izbutea să-i lămurească înțelesul și cuprinsul cîtorva dintre cărțile citite. Clădiri cu cîte un etaj sau două și magazine universale văzuse ea și prin orașele mai apropiate. La Helsinki, însă, de-a lungul bulevardelor principale clădirile erau, oricum, mult mai impunătoare, încît semănau nu o dată cu niște catedrale. Chiar acoperișul și frontonul Teatrului Național îi aminteau de o biserică uriașă. În orașul din apropierea fermei nu era decît o singură biserică, pipernicită și aceea, în timp ce la Helsinki erau mai multe. Biserici, temple și capele pentru cei de religii diferite ! Amalia ar fi dorit să cunoască adevărul asupra diferitelor religii, care se înfruntau sub același cer și în credința aceluiași Dumnezeu. La Takamaa se discutau deseori problemele legate de credință, unii căutînd să osîndească, în numele

religiei proprii, religiile altora. Amalia se cutremura numai la gîndul de a le mărturisi altora ce crede și de ce anume.

Firește, nu văzuse toate lucrurile frumoase cîte existau la Helsinki. Seara, de pildă, nu ieșise aproape niciodată în oraș. Străzile scăldate în lumini scînteietoare, vitrinele strălucitoare și reclamele colorate de neon, împreună cu trecătorii necunoscuți, i se păruseră însă prea străine, prea îndepărtate de ea, întocmai ca femeile fotografiate în jurnalele de modă. În timp ce se legăna cufundată în scaunul-balansoar, în amintirea Amaliei răsăreau, ca într-un vis, felinarele capitalei, oamenii frumoși pe care îi văzuse pe bulevarde, vuietul matinal al pieții, țipetele scurte ale pescărușilor și silueta de metal a statuilor ridicate printre copacii din parcuri.

Aprindea lampa din tavan, urcîndu-se pe un taburet : dimineața și seara se ducea în grajd, cu un lămpaș de mînă. De cînd se terminase războiul, petrol se găsea din abundență, nu mai era silită să facă economie cu el. Apartamentul fratelui său, la Helsinki, avea instalație de încălzire centrală, deși, atunci cînd se introduseseră caloriferele în casă, lăsaseră neatinsă soba de teracotă din camera lui Paavo. Soba aceea era mai înaltă chiar decît sobele din casa pastorului de la Takamaa. Amalia nu mai văzuse vreo sobă asemănătoare în tot ținutul. Cămine zidite din piatră se aflau în mai multe case vechi, ca de pildă la Eevala. Din pricina sobelor clădite din bolovani, încă-

perile erau răcoroase chiar în toiul celor mai dogoritoare veri şi, după părerea lui Paavo, ofereau cel mai plăcut loc de refugiu în arşiţa amiezelor de vară. Sobele din încăperile de la Eevala erau toate din cărămidă, la fel ca şi cuptorul de pîine şi vetrele din Iikkala.

Deoarece îl aştepta pe Antti să se întoarcă acasă, Amalia făcu focul în odaia din faţă. Se cuvenea ca băiatul, care umbla prin păduri împreună cu bărbaţi în toată firea şi cîştiga chiar bani prin munca mîinilor lui, să-şi aibă camera sa. În acest fel, amîndoi se vor putea mişca fără să se stingherească unul pe altul. În timpul iernii, Antti se întoarse acasă în două rînduri, rămînînd cîte o săptămînă. De fiecare dată Amalia avu impresia că a trecut un musafir prin casă. Îi purta de grijă cu aceeaşi rîvnă sau chiar mai mare ca în trecut, îi cîrpea hainele, gătindu-i felurile de mîncare ce-i plăceau mai mult şi făcînd în fiecare seară focul în sauna. Deşi era încă atît de tînăr, lui Antti îi plăcea să se scalde zilnic. Sauna îi lipsise şi Amaliei cît timp fusese la Helsinki ; camera de baie albă, cu faianţă pe toţi pereţii, i se păruse un biet surogat.

Amalia rămase şi pe mai departe să-i poarte de grijă fiului său. Nostalgia ei după ceva necunoscut se risipea pe măsură ce, în zare, dunga vînătă a pădurii se topea în albastrul tot mai străveziu al văzduhului. Vizitele fiului său îi pricinuiau, totuşi, clipe de bucurie. Îl urmărea fericită, din fereastră, cum înhamă calul la căruţă, ca să meargă în sat sau să aducă lemne din pădure.

XVII

Amalia vînduse toamna cîţiva stînjeni de lemne bătrînului Eevert. Avea nevoie de bani pentru lucrările de asanare a solului. Cu ajutorul tractoristului din satul vecin, afînase terenul mocirlos, săpînd şi cîteva şanţuri de scurgere. Fără bani, nu avea nici o nădejde ca pămîntul ei arabil să mai sporească cu cîteva .palme, astfel că trebuia să mînuiască de zor sapa şi lopata. Amalia plănuia, de ani de zile, să transforme fîşia lungă şi aridă într-un lan de ovăz. Bătrînul Pekka îşi petrecea uneori şi iarna la Iikkala. Îl înhăma pe Piki la sanie şi transporta mîl din mlaştină pe pămîntul sleit şi secătuit, iar din movila de după grajd ducea gunoi pe cîmp, ca să mai încălzească cu el ogorul. Pasul lui Pekka îşi pierduse vigoarea, vigoarea şi-o pierduse şi Piki, cu toate astea munca lor avea un oarecare spor. Bătrînul plecase de cîtva timp la coliba lui, ca să se odihnească. Înainte de plecare, căutase s-o convingă pe Amalia că n-ar prea avea rost să rămînă la fermă, o dată ce timpul urma să se strice curînd : încheieturile lui bolnave îl pre-

veneau cu mult înainte de apropierea vifornițelor de zăpadă.

Serile fiind lungi, Amalia și le petrecea în scaunul-balansoar, unde uita de timp, citind romanul „Foamea" de Knut Hamsun. Era aproape de miezul nopții cînd auzi bătăi în ușă. Ieși îndată și îl zări pe Manne în prag. Manne umbla întotdeauna cu căruța sau cu sania, calul îl aștepta și de astă dată în curte.

— Lasă-mă să-mi petrec noaptea la tine, se rugă Manne. Îl duc pe băiat la doctor, a fost rănit cu cuțitul. Pierde într-una sînge, am nevoie de ajutor. Viforul a troienit drumul, calul nu mai vrea să tragă.

— În încăperea din față e cald, ai să găsești și o saltea umplută cu paie pentru fiul tău. Tu te poți odihni pe lăicer. Calului îi afli un loc în grajdul de vite, nu la cai.

— Doar ai și odăi mai calde și saltele umplute cu lînă. Sau călătorul nu se poate odihni pe ele ? Și îți închipui cumva că gloaba ta n-are să se simtă bine în preajma calului lui Manne ? Te-ai fudulit rău de tot, Amalia !

— M-am fudulit sau ba, asta e treaba mea. Îți ofer ce pot. Într-una din încăperi dorm eu, în cealaltă n-am făcut foc. În grajd, pe lîngă Piki, mai am și o iapă tînără în remiza mare, iar în remiza mai mică e închis berbecul. Nu-ți pierde firea, Manne, chiar dacă te neliniștește starea în care se află fiul tău ! Nu te împiedică nimeni să tragi la un han, dacă asta ți-e dorința.

Manne mormăi furios ceva, se întoarse la calul lăsat în curte şi începu să-l deshame.

— Întîi să-l ducem pe băiat în casă, propuse Amalia.

— Sînt încă destul de voinic ca să-l duc şi singur, rosti Manne gîfîind.

Ghemotocul de haine din sanie prinse să se mişte şi un băiat cu ochi negri răsări de sub ele. În raza de lumină strecurată prin uşa crăpată, faţa lui smolită purta urmele suferinţei. „Să tot aibă doisprezece sau cel mult treisprezece ani — îşi spuse femeia — şi s-a şi apucat să se încaiere, lăsîndu-se înjunghiat." Il sprijini pe băiat, care se împleticea, să urce cele cîteva trepte. Ajuns în casă, el se lăsă moale pe lăicerul de lîngă uşă, urmărind-o din privirile-i întunecate pe femeie, care ridica salteaua şi o scutura, apoi aşternu o pătură peste ea. Băiatul se duse singur la pat şi se culcă. Sub haina descheiată pe piept, în dreptul coastelor, i se vedea o legătură plină de sînge. Cîrlionţii negri şi bucălaţi i se lipeau de fruntea asudată. Manne intră şi el, acoperindu-şi îndată băiatul cu păturile şi hainele luate din sanie. Lămpaşul de mînă atîrna pe o grindă din tavan. Amalia îl scoase din cîrlig, îl aprinse şi porni să-i arate lui Manne drumul către grajdul de vite. Intră, fără să stea pe gînduri, în zăpada înaltă. Viforul troienise toată curtea şi vîntul tot nu contenea. Manne afurisea zăpada.

— Asta nu e calul cu care ai fost ultima dată pe la mine? întrebă femeia, aducînd un braţ

de fîn. Calul sufla greu şi părea stors de orice putere.

— Cînd m-ai văzut pe mine de două ori cu acelaşi cal ? răspunse Manne peste umăr. Caii îmbătrînesc numai la gospodarii leneşi ; la casa mea n-a îmbătrînit încă nici unul !

În drum spre casă, traseră împreună, cu toată puterea, sania rămasă în zăpada din curte şi o puseră la adăpost, sub streaşina unui zid. Amalia stîrni jăraticul şi încălzi o cană de lapte pentru băiatul rănit. Îi oferi lapte şi lui Manne, care sorbi ceaşca fără să spună un cuvînt. La propunerea ce i-o făcu Amalia, primi să mai uşureze din greutatea care îl apăsa pe băiat sub diferitele scurte şi pături. Manne aşternu cîteva din ele pe lăicerul de lîngă uşă, pregătindu-şi culcuşul de peste noapte. Amalia socoti că băiatul nu e ameninţat de vreun pericol imediat, fiindcă, atunci cînd băuse laptele, îi ceruse şi o bucată de pîine, mulţumindu-i pentru ea cu un zîmbet. Amalia îi spuse lui Manne că plugul de zăpadă trece de obicei pe şosea cam la ceasul cînd ea isprăveşte mulsul de dimineaţă. După trecerea plugului, Manne îşi va putea urma drumul la medic sau unde crede el că are treabă. Poate la poliţie, poate cît mai departe de ea ? Manne nu suflase o vorbă despre împrejurările în care băiatul său fusese înjunghiat. Amalia nu-i puse nici ea vreo întrebare, fiindcă nu era în firea ei să se amestece în treburile altora.

După ce se culcă în chilia ei, Amalia îl auzi pe Manne vorbind agitat cu băiatul, pe limba

lor. Se gîndi, aproape mirată, la vremea cînd sunetele viorii lui Manne o ispiteau la dans, iar cuvintele lui îndrăznețe îi îmbujorau obrajii. Că o zi nu seamănă cu alta, asta o știa mai demult, dar că și ea se poate schimba, încît să nu se mai recunoască, la asta nu se gîndise niciodată încă.

XVIII

Venise primăvara la Takamaa, anotimpul drumurilor desfundate. Nimeni nu se mai încumeta cu cal și sanie pe gheața lacului. Amalia cărase de mai multe ori vreascuri din pădure, peste lac, în sania trasă de Hilppa. Cu acest prilej, își văzuse casa natală dinspre lac, fiindcă drumul ducea peste curtea din Eevala. De două ori, însă, dusese vreascurile de-a dreptul pe malul Iikkalei, pentru nevoile saunei. Întîia oară cînd fusese la saună cu sania, iapa întorsese de mai multe ori capul, în timp ce-și trăgea povara ; își închipuia, probabil, că stăpînă-sa greșise drumul. Amalia îi povestise calului cît de plăcute sînt băile în saună, și Hilppa nechezase mulțumită, de parcă i-ar fi înțeles cuvintele.

Pe vremea cînd mai era copilă, poșta era adusă peste lacul înghețat, astfel că, de cum începea dezghețul, ferma era cu desăvîrșire izolată de lume. Acum, poșta venea zilnic, cu cursa. Amalia aștepta ca Antti să-i scrie cît mai des, el însă tăcea de mai multe săptămîni.

Femeia își unsese de cîteva ori cizmele cu seu, ca să le apere de umezeală, fiindcă făcea des

drumul între Iikkala și Eevala. Bărcile răsturnate adăstau părăsite, acoperite cu crengi de brad, pe țărm. Se uscaseră și crăpaseră amîndouă, atît barca din Eevala, cît și cea din Iikkala. Amalia își spuse că, făcîndu-le oarecari reparații și ungîndu-le cu smoală, le vor putea folosi iar, la primăvară. Avea, ce-i drept, la nevoie două scînduri noi de brad, la Iikkala, pe grinzile grajdului de vite. Îl anunțase și pe tîmplar, dar era puțin probabil ca el să-și poată face timp, în timpul lunilor de iarnă, de dragul bărcilor ei. Își spunea, desigur, că Amalia locuiește în apropierea șoselei, astfel că întîietatea o au bărcile celor ce locuiesc răspîndiți prin insule.

De pe malul de la Eevala femeia urcă pe colina de lîngă șosea. Acolo se aflau mestecenii cu trunchiurile alb-roșcate ale mamei sale. Pe crengile lor, mugurii începuseră să se umfle. Amalia își aduse aminte de uimirea bătrînului Hukkanen cînd aflase că și-a cumpărat scînduri pentru bărci noi, o dată ce pe moșie aveau destui mesteceni. Numai că mestecenii nu se aflau pe pămîntul ei, lucru pe care nu i-l spusese bătrînului. De altfel, nu i-ar fi tăiat nici chiar dacă ar fi fost ai ei. Amalia cercetă de sus, din pîlcul de mesteceni, scăldat în lumina soarelui primăvăratec, starea casei sale. Peste iarnă, vîntul smulsese bucăți întregi de șindrilă din acoperișul clădirii principale ; în aripa veche a clădirii, ploaia pătrunsese încă din vara trecută prin acoperiș. De îndată ce timpul are să se îndrepte, va trebui reparat totul, fie că vor veni la vară musafiri la Eevala, fie că nu au de gînd să vină. Avea multe de făcut peste

vară. Pe Antti nu mai putea să conteze, deocamdată. Eevert îi scrisese Selmei să nu-l aştepte vara acasă. Bătrînul Pekka îi făgăduise să vină, de cum va începe aratul de primăvară ; de altfel, ajutoare se găseau acum şi în sat, mai uşor decît în anii de război.

Scrisorile sosite de la Helsinki erau pline de veşti rele ; toţi se îmbolnăviseră. Eevala însă nu era un loc prea potrivit pentru bolnavi. Noroc că Amalia mai avea banii primiţi pentru stînjenii de lemne vînduţi lui Hukkanen ! Îi ajungeau, îşi spuse ea, pentru reparaţiile necesare la Eevala ; mai tîrziu, cînd va avea un prilej potrivit, se va socoti ea cu Paavo.

Lumina crudă a soarelui de primăvară dezvălui fără cruţare întreaga ruină. Hambarele şi cămările se prăbuşiseră într-o rînă, aripa mai veche a clădirii principale abia se mai ţinea în picioare. Podeaua grajdului mare de vite, clădit din piatră de rîu, nu fusese stricată de geruri, deşi în acoperişul de şindrilă se căscau găuri cît un fund de ceaun. Examinînd toate stricăciunile şi semnele de ruină, Amalia aproape că se înspăimîntă de setea de muncă ce o cuprinsese. Îl tocmi pe tractoristul din satul vecin să răstoarne brazdele şi pe pămîntul lui Paavo, fiindcă fusese destul timp fîneaţă. De altfel, şanţurile de scurgere trebuiau desfundate şi ele. De îndată ce setea asta de muncă puse stăpînire pe ea, Amalia simţi în vinele ei clocotul primăverii : vroia să construiască, să dreagă şi să facă, ridicînd iar în picioare ceea ce stătea gata-gata să se năruie. Cu vîrful cizmei, răscoli zăpada şi gheaţa făinoasă din pîrtiile

săpate de şiroaiele dezgheţului, privind printre pleoapele îngustate cerul desprimăvărat... Graurii, care se întorseseră, fluierau în vîrful mestecenilor, lîngă casa cea veche. În şanţurile din marginea şoselei apa mustea, scînteind în razele de soare. În curte, oaspeţii cu pliscuri galbene ai verii începuseră să-şi ciugulească de ici şi colo hrana, pe cîmp şi pe ogoare zăpada se topea iute, formînd băltoace mari.

XIX

Vara trecu și ea, toamna veni cu cerul ei schimbător. Grînele secerate se uscau în clăi, pe pari și între proptele. Pluteau în văzduh, foarte sus, nori subțiri, vîntul rostogolea frunze moarte peste miriști. Amalia se afla în odăița ei, la fereastra dinspre apus, și privea peste cîmp, spre Eevala. Din cînd în cînd ridica ochii spre cer. Se gîndea că ar fi bine ca ploile să mai întîrzie cîtva timp ; cernuse zile în șir, încît sămînța încolțise și curînd avea să răsară. Acoperișul conacului din Eevala strălucea pestriț, ca o gușă de ciocănitoare. Un cîrd de ciori se lăsă pe acoperișul grajdului de vite. Amalia era necăjită că pe clădirile din Eevala se lasă mereu cîrduri de ciori ; le auzea pînă și croncănitul nesuferit ! Păsările negre și urîcioase se obișnuiseră de vara trecută să poposească la Eevala și în păduricea de la Iikkala. Probabil că își făcuseră acolo cuiburi, sporindu-și cîrdurile, fiindcă erau din cale-afară de multe. Poate că aveau de gînd să-și ia zborul de pe acoperiș, năpădind pe miriști, ca să jecmănească snopii de secară.

Eevala rămăsese pustie toată vara, aşa cum bănuise Amalia încă din primăvară. Paavo o dusese pe Kerttu într-o staţiune balneară, socotind, pare-se, că un anturaj nou şi odihna îi vor face bine. Îi scrisese Amaliei că fusese nevoit să consulte un medic din pricina stării depresive, din ce în ce mai îngrijorătoare, de care suferea Kerttu.

Elvi plecase în Anglia de îndată ce se desprimăvărase, cu scopul de a învăţa limba, de unde nu se înapoiase încă. Singur Markku fusese vara la Iikala. Îl adusese Paavo, în primele zile ale verii, apoi, o dată cu venirea toamnei, îl luase acasă. Zărind faţa brăzdată de riduri a fratelui său şi părul lui ce se rărise în creştet, Amalia îşi dădu seama de timpul care a trecut. Adevărat că Paavo suferise de gripă, cu febră mare, în timpul iernii, dar chiar aşa, îmbătrînise parcă prea repede! Încă puţin şi anii ei de putere şi de muncă se vor isprăvi şi ei. Unele semne de îmbătrînire începuseră, de altfel, să se şi arate: vinele de pe mîini i se îngroşaseră, la degete îi apăruseră noduri. Îi trecu prin minte că, deşi Kerttu era mai în vîrstă decît ea, pe mîinile ei nu se arătaseră încă semnele timpului. Părul Amaliei încărunţea şi el pe zi ce trece. Dinţii îi rămăseseră însă neatinşi, mîinile şi picioarele îi erau încă puternice. Toată vara vîslise aproape zilnic, în timp ce pescuia cu Markku. Copilului îi plăcea nespus să vadă barca spintecînd apa, uneori scotea mici ţipete de bucurie. Scufundau împreună plasa în apă şi împreună o scoteau la suprafaţă, după cum aruncau undiţa tot împreună. Înainte Amalia nu prea pescuia, dar Markku o rugase atîta, încît

se hotărîse să-şi încerce norocul. Doi-trei peşti în plasă îl făceau nespus de fericit pe băiat. Iar Amalia dorea din tot sufletul ca el să se simtă bine şi să prindă puteri sub îngrijirile ei.

Se gîndea cu amărăciune că propriului său copil nu-i dăruise, cît timp fusese mic, atîta atenţie cît îi dăruia acum nepoţelului ei de frate. Spre a putea înfrunta viata, ca soţie a lui Taavi, avusese nevoie de multă putere sufletească. Relaţia sa cu tatăl ei jucase de asemenea un rol important. Dar ca văduvă scăpase de dorinţa de a fi protejată de cineva ; rămăsese singură şi nu avea încotro. De dragul fermei, încercase să rămînă neîncovoiată, ca bradul acela singuratic de la răscrucea drumului către Iikkala. În clipele sale de slăbiciune, cînd grijile şi necazurile gospodăriei o copleşeau, privea bradul acela, ca pe o pildă demnă de urmat. La fel ca el, rădăcinile ei se aflau tot în pămînt, contopindu-se cu casa şi cu împrejurimile ei. În aceste împrejurimi îl plasa şi pe Antti, foarte aproape de bradul zvelt şi vînjos... După moartea lui Taavi, băiatul se îmbolnăvise grav încă în prima iarnă şi, aiurînd de febră, îşi chemase tatăl. Amalia fusese cuprinsă atunci de teama că ar putea să moară şi ea. Ar fi dorit să aducă medicamente de la oraş. Şoferul cursei i le-ar fi adus, fireşte, cu dragă inimă, dar nu avea cum să ajungă la fermă, fiindcă drumurile se troieniseră. Rezemată de trunchiul bradului, aşteptase în zadar ivirea autobuzului. În deznădejdea ei, începuse să implore cerul, în timp ce viscolul hăulea în jurul ei. Cînd apoi Antti se

însănătoşise, avusese impresia că s-a petrecut o minune, la săvîrşirea căreia contribuise într-un fel şi bradul.

Vara trecuse de astă dată cu bine pentru Amalia. Markku umpluse casa de rîsete şi veselie, noaptea dormise în patul pe care bunicul lui Antti îl făurise pentru nepotul său. Pekka petrecuse şi el toată vara la Iikkala, supraveghind muncile cîmpului şi luînd uneori parte la ele. Amalia, care trăia de ani de zile singură, se bucurase că are pentru cine să gătească, fiind mîndră ori de cîte ori copilul şi bătrînul ziler îi lăudau mîncarea.

Markku era acum la oraş, Pekka trebăluia şi el la maşina de treierat, undeva, la o gospodărie din Takamaa. De la Antti nu avea nici o ştire. Băiatul îi scria din ce în ce mai rar. În curînd avea să meargă la armată. Oare, după serviciul militar, se va mai întoarce la Iikkala ? Iar dacă se va întoarce, în ce fel se va fi schimbat ? Întrebările acestea i se păreau cu totul de prisos, ca şi croncănitul ciorilor de pe mirişti.

Amalia văzu ciorile smulgînd snopii de secară. Îşi trase la repezeală cizmele, îmbrăcă scurta impermeabilă, strînse cordonul, îşi puse pe cap năframa groasă de lînă şi porni. Trebuia să facă rost, cît mai curînd, de maşina de treierat. Ar fi fost păcat ca bunătatea de secară s-o risipească ciorile. Înainte de a porni în sat, Amalia intră în şură. Căută o pălărie şi un căput vechi, care nu mai erau bune la nimic. Bătu în formă de cruce doi pari subţiri, ascuţi capătul unuia din ei, în celălalt capăt înfipse pălăria şi îmbrăcă haina

zdrenţuită pe cele două braţe ale crucii improvizate. Peste puţin, momîia flutura cu braţele răşchirate printre snopii de secară. Momîia însă nu le sperie pe ciori în aceeaşi măsură în care o amuză pe Amalia. Probabil că şi Markku s-ar fi amuzat pe socoteala ei.

XX

Antti o anunţă pe Amalia că se va întoarce în curînd acasă. Avea să se întoarcă definitiv, aducîndu-şi şi soţia cu el. După ce primi ştirea despre căsătoria fiului său, Amalia se turbură de-a binelea. Antti îşi făcuse serviciul militar şi maică-sa nu se deprinsese încă cu hainele lui civile. Pe vremuri, ea îşi dorise fierbinte ca băiatul să împlinească vîrsta pe care o avusese Taavi atunci cînd se născuse Antti. Taavi tocmai era militar în termen cînd copilul lor văzuse lumina zilei. Cu sugarul în braţe, ea urmărise atunci cum Taavi, întors din armată, îi ajuta pe dulgheri, ridicînd şi el din cînd în cînd cîte o grindă din cele care slujeau la construirea casei din Iikkala. Zidirea fusese condusă şi controlată de tatăl Amaliei. Femeia mai punea şi ea mîna pe cîte o scîndură şi grindă, de cîte ori avea unde să-şi lase copilul din braţe, aşezîndu-l într-un loc ferit de orice pericol. Antti, care se născuse în aprilie, dormea în chilia Amaliei, pe care tatăl ei o construise înainte încă de a fi fost gata casa. Mai tîrziu, în timpul lucrărilor de construcţie, chilia aceea fusese transformată în magazie. Pe vremea

aceea Antti era mai puţin important pentru Amalia decît zidirea casei. Cu timpul, însă, Antti deveni mai important decît orice altceva.

Oare cu cine se căsătorise? Cum era soţia fiului său? Era tăcută din fire sau rea de gură? Îi plăcea să muncească sau prefera să lenevească? Cum are să fie viaţa la Iikkala cînd, la fermă, vor gospodări două stăpîne? În timp ce pregătea casa pentru primirea tinerilor, Amalia era frămîntată de întrebări, cărora nu era în stare să le găsească răspuns. Spălă, lîngă sauna, toate covoarele din casă, împreună cu tapetul roşu, de pe peretele din sufragerie. Demontă războiul de ţesut şi duse piesele în şopron, lîngă aparatul de sărituri în înălţime al băiatului. Sperînd şi aşteptînd ca fiul ei să se întoarcă acasă, urzi perdele noi la fiecare fereastră. Cele din sufragerie aveau dungi roşii, cele pentru odăiţe erau brăzdate de dungi portocalii. Lipise pe pereţii sufrageriei tapete noi, lustruise sobele înnegrite şi zugrăvise din nou podeaua.

În patul dublu, aflat în odaia mai încăpătoare, pregăti cea mai bună rufărie. Acolo locuise Antti anul trecut, pe vremea cînd îşi petrecea nopţile acasă. Amalia primise patul acela de la mătuşa Iida. Ea şi Taavi nu dormiseră însă niciodată în el. Cu gîndul la confortul viitorilor locatari ai încăperii, goli comoda înaltă, sub a cărei tăblie se aflau o mulţime de sertare şi sertăraşe. Golirea sertăraşelor îi dădu mult de furcă, fiindcă erau pline de obiecte felurite, de acte şi hîrtii, de panglicuţe pe care le păstra încă din copilărie şi de socoteala producţiei de lapte de săptămîna tre-

cută. Mută lada de zestre a bunicii sale dinspre mamă în odăița ei. Cîndva, maică-sa adunase în lada aceea rochiile și rufăria ei de zestre. Era acum timpul ca lada ponosită să fie înlocuită cu una nouă.

În odăița Amaliei abia te mai puteai mișca. Cu toate acestea, nici nu-i trecu prin minte să scoată patul în care dormiseră Antti și Markku. Deși nu era decît un obiect neînsuflețit, Amalia ținea la el ca la o ființă de care îi venea greu să se despartă. Se putea ca, într-o bună zi, Eeva să se întoarcă și ea pe cîtva timp acasă și Amalia dorea din toată inima să-și revadă sora. N-o mai văzuse de cîțiva ani, aflase despre ea doar că fetele ei au crescut, una din ele s-a măritat chiar și are copil.

Pe Amalia o mîhnea că Antti nu-i prezentase, încă înainte de nuntă, pe soția lui, aducînd-o să-i arate și viitorul cămin. Nu e bine cînd o căsnicie începe cu o decepție. Amalia își dădea seama că Iikkala nu e chiar căminul visat de o femeie tînără, deși ea se simțea cît se poate de bine la fermă. Pămîntul era îngrijit, din pădure nu se tăiase decît foarte puțin, dar toate acestea se văd și se simt abia după ce ai petrecut un timp oarecare la fermă.

Antti îi trimise mamei sale o fotografie a fetei. Din fotografie, însă, Amalia nu fu în stare să tragă nici o concluzie. Nu-și prea dădu seama nici dacă fata e înaltă sau scundă, dacă e harnică sau leneșă din fire. În orice caz, avea părul tuns scurt, pieptănat pe frunte, sprîncenele îi erau negre, buzele cărnoase. În fotografie, purta un

şirag dublu de mărgele la gît, iar în obraji făcea gopiţe cînd zîmbea. Chiar oamenii care zîmbesc pot fi harnici din fire, încercă Amalia să se încurajeze. Cu toate acestea simţi o teamă nelămurită, ca şi cînd ar fi stat pe un zăpor desprins de la mal de torenţii primăverii.

XXI

La data anunţată, Antti sosi împreună cu soţia sa. Siiri era măruntică în comparaţie cu bărbatul ei, semănînd cu femeile din Takamaa : avea picioarele scurte şi faţa rotundă. Părul şi-l purta în schimb ca la oraş, pieptănat în bucle bogate. Avea şi gropiţe în obraji, dar nu părea de loc veselă. Amalia desluşi o expresie de dezamăgire pe faţa ei tînără, cînd îi arătă odaia pe care-o pregătise pentru tineri. Mama făcuse prăjituri şi un cozonac mare în cinstea lor. La cafea, apoi, află chiar de la nora sa amănunte despre familia ei.

Siiri se născuse la ţară. Fraţii mamei sale erau fermieri, la ei îşi petrecuse aproape toate vacanţele. Familia tinerei soţii trăise şi ea, cîtva timp, la ţară, dar îndată după război se mutase la oraş. Pe vremea aceea erau mulţi care vroiau să cumpere pămînt, astfel că tatăl său primise un preţ bun pentru moşioara lui. Cumpărase cu aceşti bani un pachet de acţiuni, punîndu-şi în gînd să-şi poarte copiii la şcoală, poate chiar la universitate. Nu-i plăcea munca la fabrică, de asta îşi îndemna mereu copiii să înveţe, spre a nu fi nevoiţi să muncească atît de amarnic, cum,

după părerea sa, muncea el. Siiri însă nu se împăcase cu învăţătura şi, curînd, lăsase şcoala baltă. La început se angajă ca auxiliară, pe timpul verii, într-un magazin de mărfuri coloniale. Cînd, la începutul toamnei, o angajară definitiv, nici tatăl ei nu se mai încăpăţînă ca ea să-şi continue şcoala. Fusese slabă la învăţătură, terminînd fiecare clasă cu cîte una sau mai multe corijenţe. Cînd însă şi fratele ei se lăsă de învăţătură, tatăl lor se făcu foc de supărare. Îl crezuse bun de cap, fiind sigur că va face treabă, cu condiţia de a fi mai puţin leneş. Fratele ei nu rămase în nici una din slujbele în care se angajă. Intră ucenic la un magazin de fierărie, cum însă întîrzia mereu, îl concediară curînd. De la poştă fu concediat de asemenea, de astă dată din cauza neglijenţei sale. Maică-sa plîngea deseori, deoarece soţul ei o învinovăţea pe ea de încăpăţînarea copiilor şi de vinderea moşiei. Antti o cunoscuse pe Siiri la tejgheaua magazinului de coloniale. După cîteva săptămîni îi ceru mîna. Acasă se plictisea. Tatăl său era veşnic mahmur şi nemulţumit, pe copii îi ţinea din scurt. Mama sa suspina mereu şi plîngea de dimineaţă pînă seara.

Amalia asculta uluită povestirea norei sale. Antti şedea întunecat, roşind de mai multe ori în cursul povestirii soţiei sale. Era, probabil, de părere că, îndată după sosire, n-ar fi fost nevoie de atîta sinceritate. Amalia era şi ea de aceeaşi părere. Află, în curînd, că tinerii îşi cumpăraseră mobilă proprie la oraş, măsuţe şi scaune tapisate. La fel cu acelea pe care Siiri le văzuse în casa negustorului la care fusese vînzătoare! Tînăra

soție nu adusese cu ea ladă de zestre, își cumpărase în schimb masă de toaletă, cu toate cele necesare pe ea. Aproape la fel cu aceea care se afla în iatacul fiicei negustorului! Mobila avea să sosească peste cîteva săptămîni.

Amalia ascultă în tăcere, apoi își netezi părul și aranjă funditele șorțului ei proaspăt călcat. După cafea, vizitară încăperile casei și acareturile din curte. Siiri păru mulțumită de grădina de zarzavat, de tufele din jur și de cei patru meri. Îi plăcu de asemenea grădinița cu dediței și sulfină din spatele casei, dar nu se putu stăpîni să nu remarce că în grădina negustorului erau mai multe flori.

— La Iikkala n-am avut niciodată grădină de flori, spuse Amalia. N-am avut timp să le îngrijesc. În verile secetoase, pînă și grădina de zarzavat rămînea nestropită, fiindcă, după munca cîmpului, nu mai aveam putere să car apă în găleți. Firește, mă voi bucura de flori, dacă Siiri le va sădi și se va îngriji de ele.

Siiri se roși toată și amuți. Poate avea și ea impresia că se prezentase mult prea amănunțit.

Părea, oricum, o ființă harnică. Amalia fu surprinsă plăcut de vioiciunea ei. Dacă avea cumva treabă la Eevala sau în sat, nora să mulgea vacile și singură.

Kerttu și băiețelul ei veniră să petreacă vara la Eevala. Cumnată-sa slăbise, era și mai palidă ca înainte și avea dese amețeli, a căror cauză nimeni n-o cunoștea. Doctorul era de părere că e anemică și extenuată. Kerttu nu avea curajul să arunce plasa, cu Markku, în lac, nu știa nici să

pescuiască din barcă. De vîslit mai vîslea ea, dar nu era în stare să scoată peştele din apă, oprindu-l şi pe Markku să încerce. Se temea că băiatul ar putea să cadă în apă sau să se răstoarne cu barca. După mulsul de seară Amalia îi lăsa, de obicei, pe tineri singuri şi pornea cu băieţelul cumnatei sale cu barca pe lac. Bărcile din Eevala şi Iikkala erau acum noi ; dulgherul din sat era vestit în tot ţinutul datorită iscusinţei cu care înnădea bărci zvelte şi iuţi. Se lăuda pe bună dreptate că nu avusese niciodată vreo reclamaţie. Markku începu să mînuiască vîslele, apoi în scurt timp învăţă să arunce plasa şi s-o scoată plină cu peşte. Băiatul simţi o bucurie de nedescris cînd izbuti să scoată singur o ştiucă de vreo două kilograme.

În ultima zi a strînsului de fîn Kerttu răci şi căzu la pat. Amalia se mută, fericită şi uşurată la Eevala, făcîndu-şi patul în chilia unde dormise pe vremea cînd îl născuse pe Antti. O chinuia atunci dorul după un cămin propriu, în care să trăiască singură, cu Taavi. Curînd după moartea mamei sale, o rudă mai depărtată venise la Eevala, ca să îngrijească de gospodărie. Nu era niciodată mulţumită de ceea ce făcea Amalia. Frămînta sau prea tare sau prea moale aluatul, leşia o făcea prea concentrată, fierbea prea puţin timp rufele! Amalia pierduse orice poftă de viaţă, sperînd să scape cît mai curînd din Eevala. La puţin timp după ce se mută la Iikkala, plecă însă şi gospodina zuliară. Din pricina gospodăriei, tatăl său avusese mai multă bătaie de cap cu ea decît de-a lungul întregii lui vieţi.

De cînd nora sa venise la fermă, bucătăria Amaliei devenise din nou obiectul observaţiilor tinerilor. Mama norei sale gătea altfel perişoarele, în casa negustorului se punea întîi untul în aluat, numai după aceea zahărul, iar cartofii noi erau aşezaţi pe plită în apă rece. Amalia nu răspundea totdeauna observaţiilor pe care i le făcea Siiri, deşi simţea că ea aşteaptă un răspuns. Poate că Siiri dorea doar să vorbească şi să provoace mici discuţii. De altfel, ea căuta mereu să se lege şi de Antti, ca îndată după aceea să-l îmbuneze prin drăgălăşeniile ei. Amalia simţea că viaţa la Iikkala se schimbă pe zi ce trece. Nu prea ştia ce atitudine să ia.

Antti se înapoiase la fermă aducînd o femeie cu el. Tinerii îşi aveau planurile, speranţele şi visele lor. Amalia încercă s-o înţeleagă pe Siiri, să-i refacă în gînd viaţa de pînă atunci. Tatăl ei fusese veşnic nemulţumit, mama sa plîngea într-una, la negustor cunoscuse o atmosferă veselă şi plăcută... La urma urmei toţi învaţă cîte ceva de la alţii, ca apoi să-şi formeze, pe încetul, propriile gînduri şi propria lor personalitate. Amalia se simţea de parcă valurile ar fi aruncat-o încoace şi încolo, ca pe-o barcă smulsă de la ţărm de un curent puternic. Încercă să se convingă că Siiri e încă tînără şi copilăroasă. Dar în ciuda sincerităţii norei sale sau, poate, tocmai din pricina acestei nemărginite sincerităţi a ei, o simţea străină şi ostilă.

Amalia încercă să trateze boala cumnatei sale cu lapte fierbinte, în care fierbea cîte o ceapă. Kerttu părea mulţumită de îngrijirile ei.

— Ce bine ar fi să vii la noi, la Helsinki, să rămîi definitiv cu noi ! Sînt sigură că n-aş mai fi bolnavă şi amărîtă, n-aş mai avea ameţeli şi nici capul nu m-ar mai durea. Nici Markku nu mi-ar mai pricinui atîtea gînduri. Mi-e teamă mereu să nu i se întîmple ceva. Lui Paavo nu îndrăznesc să-i spun nimic despre teama mea, fiindcă, de cîte ori încerc să-i vorbesc, se înfurie şi mă duce la doctor. Mă tem şi de el, pentru că îmi pune mereu tot felul de întrebări, întrebări ciudate, la care nu sînt în stare să răspund. Poate că e vina mea că nu-l pot înţelege ; cred că am îmbătrînit şi m-am schimbat.

— Prea te frămînţi şi te sperii de orice fleac, răspunse Amalia, dar îşi dădu îndată seama că glasul îi sună a gol. E uşor să dai sfaturi altuia, dar e mai greu să te convingi pe tine însuţi.

Netezi o cută de pe perina cumnatei sale şi petrecu uşor după urechea ei cîrlionţii de păr ce-i cădeau în ochi. Pe faţa bolnavei stăruia o expresie chinuită, în jurul ochilor cutele se adînciseră. Părul ei întunecat şi mătăsos nu-şi pierduse culoarea, deşi nu mai strălucea demult ca altădată. Fragilitatea cumnatei sale o emoţionă şi de astă dată pe Amalia, aşa cum o emoţionase de atîtea ori în trecut.

Antti obişnuia să vină seara la Eevala. Aducea lapte proaspăt şi ceea ce mai cerea maică-sa. Cu prilejul acestor scurte vizite povestea în amănunt ce se mai întîmpla în cursul zilei, relatînd mersul muncilor de pe ogoarele din Iikkala.

Amalia îl asculta, făcea cîte o observaţie şi dădea explicaţii. Băiatul lipsise atît de mult de acasă, încît nu mai era în clar cu lucrările de pe ogoare. Markku aştepta plin de nerăbdare ca aceste conversaţii plicticoase să se sfîrşească, apoi îl monopoliza în întregime pe Antti. Cei doi veri porneau împreună spre lac, unde Antti îl învăţa pe Markku să arunce pietricele pe oglinda apei. Cînd copilul izbutea cîte o aruncare frumoasă, el scotea strigăte însufleţite.

Într-o seară, cînd Antti nu putu să vină, iar Kerttu se mai întremase, Amalia se duse cu Markku la Iikkala. Femeia se opri înmărmurită în prag, nerecunoscîndu-şi propria sufragerie. Masa lungă fusese dată la perete, departe de lăicerul în faţa căruia stătuse de cînd se ştia. În faţă, lîngă lăicerul înnegrit, se afla acum o masă gălbuie, cu două scaune tapisate cu roşu. Lipsea şi vechiul scaun-balansoar, lipsea chiar taburetul de lîngă sobă. În locul tapetului de pe perete, cu desene negre şi roşii, atîrna într-un cîrlig un tablou reprezentînd flori viu colorate. Tapetul îl fixaseră cîndva pe perete, între cele două ferestre, Amalia şi Taavi. Femeia căscă nişte ochi mari către fiul său şi nevasta lui, care se tolăniseră pe scaunele noi. Cu faţa pîrlită de soare, Antti avea o culoare pămîntie pe fundalul roşu-gălbui al tapiseriei scaunelor. Siiri nu părea nici ea să fie o orăşeancă. Cu şorţul ei murdar şi cu părul dezordonat, nu se prea potrivea în decorul acesta urban.

— Ce-aţi făcut cu divanul, unde mi-aţi pus scaunul-balansoar ? vru să ştie Amalia. Nu-şi dădea seama cît de îndelung privise propria sa casă.

Siiri arătă cu capul înspre chilie. Femeia ajunse din cîţiva paşi la uşa deschisă. Într-adevăr, tot ce fusese scos din sufragerie se îngrămădise acum în odăiţa ei. Aproape că nu putu să cuprindă totul dintr-o privire. Putineiul şi separatorul se aflau pe marginea mesei. De putinei şi de separator nu mai avea nevoie, de cînd cursa ducea şi din Iikkala, în fiecare dimineaţă, laptele la lăptăria din oraş. Amalia intenţiona mai demult să le scoată din casă, dar amînase mereu să se despartă de ele. Le ştiuse întotdeauna acolo, după sobă, încît cine intra în casă nici nu le băga îndată în seamă. Uneori, mai ales iarna, cursa uita să vină pînă la fermă. În astfel de ocazii, Amalia folosea din nou separatorul, ca să despartă laptele, preparînd unt şi caş. Îşi aduse aminte de vasul mare folosit la fabricarea caşului, pe cînd familia era încă toată la Eevala, şi de formele pentru căşulean ale tatălui său. Vasul zăcea acum pe jos, iar formele în vas. Probabil că Siiri nu mai avea ce să facă cu ele, aşa că încercase să le scoată din casă, deşi acolo sus, pe sobă, unde se păstrau, nu deranjau pe nimeni.

Amalia privi îndelung grămada de obiecte. Păreau salvate în mare grabă dintr-un incendiu şi aruncate la întîmplare unele peste altele. Siiri ieşi ca să toarne lapte în cana Amaliei, pe care o lăsase jos, lîngă uşă.

— Azi am întîrziat cu lucrul în casă, se plînse ea, întorcîndu-se. Ne-a sosit, în sfîrşit, mobila,

astfel că a trebuit s-o despachetăm și s-o aranjăm.

Amalia ar fi vrut să spună ceva, dar nu știa ce anume se cuvine să spună într-o astfel de împrejurare. Markku se cățărase pe scaunul căptușit cu roșu, de pe care se ridicase adineauri Siiri. Cînd Amalia îl zări pe scaun, își recăpătă graiul:

— Hai, Markku, să mergem acasă! Mama ne așteaptă, în curînd are să se întunece.

Băiatul întoarse scaunul către Antti.

— Nu mergem pînă la lac, ca să aruncăm cu pietricele? îl întrebă el.

— Nu se poate, fiindcă a și început să se întunece, răspunse Antti. Veselia copilului se înecase și ea în atmosfera încărcată ce stăruia între cei mari, care nici nu-și zîmbeau, nici nu-și vorbeau.

Se înapoiară la Eevala unul lîngă altul. Amalia se gîndea cu atîta intensitate, încît tîmplele începură să-i vuiască și trăsăturile feței i se împietriră. O durea inima. Pe podeaua odăiței sale zăcea și cănița de lapte, aceea pe care Antti o dusese în curte, pe vremea cînd nu avea decît trei ani și o strîmbase. Țiganul Roope o dresese după cea mai bună pricepere a lui, îi îndreptase toarta și îi astupase spărturile cu cositor. Cănița fusese comandată încă de mama Amaliei, care ceruse ca ea să-i fie turnată din monede vechi de aramă.

Tapetul cu desene negre și roșii de pe perete făcuse parte din zestrea mamei sale. Amalia îl socotea ca pe una din cele mai prețioase podoabe

ale casei. Tatăl său se bucura ca un copil ori de cîte ori nevasta îi lăuda formele de căşulean. Amalia înţelegea că toate aceste obiecte nu înseamnă nimic pentru Siiri, iar pentru Antti ele înseamnă aproape tot atît de puţin. Cu toate că înţelegea, se simţi, deodată, mică şi lipsită de însemnătate.

XXII

Paavo sosi și el la Eevala, ca să-și petreacă împreună cu ai săi sfîrșitul de săptămînă. La începutul verii făcuse o călătorie de studii în Elveția și Italia. Cu acest prilej, se oprise la Paris, spre a-și vedea fata. Către sfîrșitul verii, prin intermediul unor cunoștințe, Elvi se angajase la o familie franceză. Locuia într-o mansardă, conducea gospodăria și, între timp, își însușea limba franceză.

Paavo se ducea cu Markku pe cîmp, unde cosea cîtva timp, apoi aduna ceea ce cosise, dar părea să nu se simtă tocmai bine. Prefera să vîslească și să pescuiască, pînă seara tîrziu. Peștii nu dădeau buzna la cîrligul lui strălucitor, dar Markku nu se plictisea să țină oricît undița în apă. Paavo vîslea cîte puțin, privind încîntată fața senină a băiatului, care strîngea în mîini undița. Pescuiau împreună și lîngă steiul îndepărtat, unde în copilăria sa, Paavo se obișnuise să prindă bibani. Prada nu era niciodată prea bogată, dar băiatul ducea fericit mamei sale și Amaliei peștișorii înșirați pe o nuia, așteptînd să fie lăudat pentru această ispravă a lui. Uneori îi însoțea și

Kerttu. În timp ce pescuiau, nu vorbea nimeni, privind cu toţii oglinda apei şi făcîndu-şi semne unul altuia, ca surdo-muţii ; între ei se urzea atunci, pe nesimţite, o înţelegere tainică, încît pînă şi peştii li se păreau nişte fiinţe foarte apropiate.

Cu prilejul unei astfel de plimbări cu barca, după ce pescarii se făcură nevăzuţi în zare, Antti sosi la Eevala şi o căută din priviri pe mama sa. O descoperi pe malul lacului. Din ceaunul de fiert rufe se ridicau aburi deşi. Amalia freca de zor rufele în covata proptită pe suporturi înalte. Antti porni către ea, cu sprîncenele încruntate. Se uită, cu o grimasă neplăcută pe faţă, la braţele vînoase ale mamei sale, care răsăreau stacojii din mînecile suflecate ale rochiei, cufundîndu-se ritmic în aburi şi în clăbuci de săpun.

Amalia nu auzi paşii fiului său, dar îi simţi privirea. Se întoarse, îndreptîndu-se din şale şi scuturîndu-şi de pe mîini clăbucii.

— Ce s-a întîmplat că ai venit la ora asta ?

— Ce să se fi întîmplat ? ! Dumneata nu ştii altceva decît să munceşti. Ceea ce nu te împiedică s-o întărîţi pe Kerttu, ca s-o vorbească de rău pe Siiri !

Amalia avu deodată senzaţia de parcă pe trup i s-ar tîrî ceva rece şi umed, în acelaşi timp ceva greu ca plumbul. Nu exista putere care, în acele clipe, s-o poată clinti din hotărîrea ei. Îi tremurau doar nările, ca unui cal sălbatic. Cînd vorbi, glasul ei era adînc şi aspru.

— Te rog să te explici ! Foloseşti cuvinte cam tari. Se poate să spui despre oameni că um-

blă să întărîte? Pe Kerttu o cunosc încă de cînd tu nici nu erai pe lume, dar niciodată n-am auzit-o să fi vorbit pe cineva de rău.

Antti se oprise pe prundişul de pe ţărm, între covată şi marginea apei, şi tropăia nervos din picioare. Amalia îl privea drept în ochi. Faţa băiatului exprima o adîncă frămîntare lăuntrică. Şi cum maică-sa continua să-l fixeze cu asprime, Antti îşi înălţă deodată fruntea, cu o mişcare violentă, aşa cum făcea odinioară tatăl lui, şi privi dincolo de ea. Amalia îşi spuse că despre rudele ei niciodată nimeni nu îndrăznise să-i vorbească pe un astfel de ton. Adevărat că şi Taavi mai murmura uneori, ba o şi contrazicea, aruncînd cîte o vorbă dispreţuitoare, dar asta era altceva. Băiatul fusese plămădit dintr-un aluat mai aspru decît al tatălui său. Era mai frumos şi ca înfăţişare, avea sprîncene dese şi ochi mari, întunecaţi. Astfel stătea acum fiul iubit, unicul ei băiat drag, în faţa mamei. Îndărătul Amaliei, dincolo de lac, pădurile se pierdeau pe încetul într-o pîclă albăstrie.

Amalia îi mai ceru o dată lui Antti să se explice şi explicaţia lui nu se lăsă aşteptată. Deoarece Amalia nu o iubeşte pe Siiri, o vorbeşte de rău pe unde poate, spunînd despre ea că e leneşă şi netrebnică. În prezenţa norei sale, soacra tace cu încăpăţînare, nu îi laudă în nici un fel îndemînarea, nici sîrguinţa. A trimis-o pe Kerttu la Iikkala ca s-o jignească pe Siiri, care s-a străduit, biata, să aranjeze casa aşa cum se pricepe. Antti vorbea aproape sufocat de furie şi izbind

fără încetare, cu vîrful cizmei, pietricelele de pe mal.

Amalia se simţi deodată cu desăvîrşire străină de ceea ce spunea propriul ei fiu. Răspunse fără să ridice tonul :

— N-o cunosc destul de bine pe nevastă-ta ca să-mi pot da seama dacă e leneşă sau harnică. Despre tine am stat de vorbă, într-adevăr, cu unchiul Paavo, spunîndu-i, ceea ce a auzit şi Kerttu, că şcoala lui Eevert nu pare să-ţi fi fost de prea mare folos.

— Ce vrei să-i reproşezi lui Eevert ? Pe el îl cunoşti demult, aşa că ai putea să-l preţuieşti cum se cuvine.

— Dacă eşti curios să-mi afli părerea, apoi eu cred că e plin de propria sa persoană. S-a lăsat slujit de mătuşa Iida chiar atunci cînd ea suferea grav de astmă. Poate că i-ar fi făcut şi lui bine dacă mătuşă-ta ar fi fost mai puţin săritoare. Nu pot să sufăr nici cînd o văd pe Selma cea şchioapă măturînd zăpada în curte, în timp ce Eevert se mai duce la joc şi se ţine de femei. M-am ruşinat de multe ori aflînd că, vînzînd lemne, unchiul tău a tras pe sfoară pe cîte un biet nevoiaş din Takamaa.

Amalia zări, chiar în clipa aceea, barca lui Paavo ivindu-se de după stei şi îndreptîndu-se spre ţărm. Se întoarse îndată către fiul său, spunîndu-i :

— Uite-o pe mătuşa ta, Kerttu ! Ai s-o întrebi chiar pe ea cu ce anume a jignit-o atît de tare pe nevastă-sa, încît ai venit, ca din puşcă, să-mi ceri socoteală.

Antti se răsuci pe călcîie fără să scoată o vorbă şi o porni către şosea. Paavo sări primul din barcă, apoi o ajută pe Kerttu să coboare şi ea pe prundişul de pe ţărm. Markku strînse de zor peştii de pe fundul bărcii şi îi duse, lăudîndu-se tot drumul, în pivniţa răcoroasă. Pescuiseră de astă dată şi peşti de momeală, fiindcă tatăl său îi făgăduise că vor pescui pe viitor şi cu lanseta, de îndată ce se va strînge destulă momeală. Kerttu stătea neajutorată pe ţărm şi Paavo părea şi el încurcat. Cu toate acestea, vorbi fără să aştepte să fie întrebat :

— Crede-mă, Amalia, pe Kerttu şi pe mine mă supără din cale-afară cele întîmplate. Tu ai avut parte, aici, de mustrări nemeritate, în timp ce noi pescuiam fără grijă, dincolo de stei. Vizita pe care Antti ţi-a făcut-o se datorează, cred, împrejurării că, atunci cînd am fost aseară la Iikkala, ne-am exprimat mirarea că tinerii nu ţi-au cerut şi ţie părerea asupra noului aranjament al casei. Pe Antti nu l-am găsit acasă ; a vorbit însă adineauri atît de tare, încît am prins şi noi, din depărtare, cîteva cuvinte.

Amalia îşi privi o clipă fratele drept în ochi, apoi se aplecă adînc peste covată.

— Poate că a încercat doar să-şi dea importanţă. Spunea că nu sînt capabilă să-i apreciez nevasta aşa cum s-ar cuveni.

Prinse să stoarcă rufele spălate şi să le aşeze pe un pietroi, ca şi cum lor le-ar fi vorbit. Paavo o bătu cu palma pe umăr, apoi se întoarse către Kerttu :

— Du-te şi fă-ne cîte o cafea! Ai să găseşti tot ce trebuie în valiza mea.

După plecarea soţiei sale, Paavo o strînse cu putere pe Amalia la piept:

— Ştiu cît de amar ţi-e sufletul în aceste clipe. Dar nu te lăsa pradă amărăciunii: mîine are să-ţi fie mai uşor.

XXIII

Paavo o rugă pe sora sa să-i însoţească la Helsinki şi să le îngrijească pe viitor gospodăria. Invitaţia aceasta o puse pe Amalia pe gînduri. Zile în şir se frămîntă, neştiind ce să facă. Nu mai avea somn şi pînă şi pofta de mîncare îi pieri cu totul. Dacă primea invitaţia lui Paavo, problema creată la Iikkala de lipsa reciprocă a acomodării ar fi fost rezolvată de la sine. Cu toate acestea, Amalia nu fu în stare să ia o hotărîre. Bănuia că Paavo vorbise cu Antti, deşi nici băiatul, nici fratele său nu-i spuseseră nimic. Numai Siiri se schimbase, purtîndu-se aproape cu teamă în relaţiile cu Paavo, iar faţă de Kerttu era de-a dreptul politicoasă. Poate că Siiri nu se mai simţea nici ea chiar atît de sigură pe poziţiile ei. În acelaşi timp, însă, pe Amalia o cuprinse o milă greu de explicat pentru nora sa ; dincolo de acest sentiment, relaţiile dintre ele nu evoluară de fel, Siiri rămînîndu-i şi pe mai departe profund străină.

Amalia lucrase toată viaţa la ferma ei. Belşugul Iikkalei era pentru ea însăşi fericirea. Înţelegea cum nu se poate mai bine că i-ar putea fi

acum de mare folos fratelui său. Luînd asupra ei grija gospodăriei lui, ar putea-o elibera pe Kerttu și i-ar înlesni, astfel, să se ocupe de alte lucruri. Cumnatei sale nu-i plăcea nici să gătească, nici să facă curat prin casă, așa că dacă ea scăpa de toate acestea, s-ar simți ușurată. În schimb, Amalia nu se pricepea decît să gătească și să muncească la cîmp. Dar, mai presus de orice muncă, iubea pămîntul și mirosul reavăn al brazdei, vîntul și vîjîitul copacilor, grajdul, viţeii și oile din ocol.

Lupta se dădea astfel între stabilirea lui Antti la Iikkala și atașamentul profund al Amaliei de deprinderile și de viața ei de pînă atunci.

Paavo și ai săi plecară cu prima cursă de dimineață. Cînd îi dădu valiza, în ușa autobuzului, Amalia își întrebă fratele :

— Ai ceva împotrivă dacă, din chilia mea de la Iikkala, voi aduce cîteva obiecte la Eevala ?

— Fă cum crezi că e bine, răspunse Paavo. Bănuiam mai demult că așa se va întîmpla. Nu ne rămîne nimic mai bun de făcut decît să te așteptăm la Helsinki.

— Să vii la Helsinki ! strigă vesel Markku.

Amalia fu surprinsă de hotărîrea fratelui său, neizbutind să-și dea seama dacă i se supunea de bunăvoie sau i-o impunea Paavo. Se putea însă tot atît de bine ca hotărîrea să i se datoreze lui Markku, băiețelului cu picioarele lungi și subțiri, pe care îl găsea fermecător, așa cum o fermecaseră întotdeauna mînjii sprinteni. Oricum, faptul de a merge la Helsinki fusese hotărît definitiv. Cum era fără ciorapi în picioare, Amalia simți

că o străbate un fior de frig în timp ce se uita, prin ceață, după autobuzul care se îndepărta. Îi mai desprinse conturul vag lîngă bradul de la încrucișarea drumului către Iikkala. Bradul se schimbase parcă, așa cum se schimbă la repezeală imaginile din vis ; nu mai era copacul familiar, cu rădăcinile vînjoase, de care se rezemase de atîtea ori și a cărui scoarță o mîngîiase în nenumărate rînduri. Semăna acum cu o coloană subțire de fum, țîșnită din pămînt și împrăștiată peste cîmp, care prevestește cutremure, sate năruite și orașe prefăcute în ruină. Amalia se îndepărtă cu pași repezi de coloana de fum, ca și cum ar fi fugit de o ploaie de foc și pucioasă.

Începu să fugă, de parcă ar fi vrut să scape dintre flăcări. Drumul era cumplit de drept și de aspru. Simți pentru el un respect amestecat cu groază. Un simțămînt asemănător o mai încercase pe vremea cînd, în copilărie, înfruntase interdicția mamei sale și se furișase din casă pentru a urca sus, pe colină, pînă la pîlcul de mesteceni, de unde putea să vadă cum se naște șoseaua. Munca se desfășura acolo gălăgioasă și plină de veselie, ciocanele bocăneau într-una, bolovanii se rostogoleau duruind, răsunau de peste tot înjurături grele și pocnete asurzitoare. Drumul măturase tot ce întîlnise în cale : sfredelea stînci și spinteca păduri vinete, străbătînd mlaștina ca o coamă de balaur. Amalia văzuse atunci coloanele de fum țîșnind spre cer și pietrele zburînd în aer, în timp ce drumul încăleca o stîncă în dosul grînarului din Eevala. Zărind fumul, își închipuise că e sfîrșitul lumii, așa că se ghemuise, cu capul

între genunchi, sub mestecenii mamei sale. Mai tîrziu, constructorii şoselei se îndepărtară, încît zgomotele se auzeau din ce în ce mai slab. Şantierul plin de motoare, cai şi oameni se mută treptat, pînă cînd Amalia nu mai zări nimic dintr-însul. Tatăl său, la fel ca locuitorii din Takamaa, lăudase şoseaua şi binefacerile ei, vorbindu-se încă mulţi ani despre felul cum fusese construită. Era, în adevăr, o şosea bine făcută, care înfrunta fără teamă inundaţiile de primăvară şi gerurile iernii.

Amalia, pe care o torturase toată vara gîndul că pămîntul nu mai are nevoie de ea, călca acum apăsat, cu o senzaţie de fericire, pe drumul aspru. Purta nişte pantofi cu talpa subţire, prin care simţea conturul ascuţit al fiecărei pietre. Durerea pricinuită de ele îi provoca o voluptate stranie. Soarele de toamnă risipise între timp ceaţa ridicată din mocirlă şi de pe lac, cînd, în sfîrşit, Amalia se opri din mers. Gîtlejul o ardea, tîmplele îi zvîcneau cu putere. Oprindu-se, se trezi parcă din fantasmagoriile-i absurde. Alergase ca o fiară hăituită. Îşi şterse faţa asudată şi se întoarse. Trecuse mult dincolo de ultimele case din Takamaa, depăşind hotarul parohiei. Niciodată pînă atunci nu ajunsese aşa de departe, înspre apus.

Respiră adînc şi porni spre casă, cu paşi calmi şi hotărîţi. Nu întîlni pe nimeni, fiindcă sătenii arau la cîmp, secerau şi strîngeau recolta în snopi. Trecu pe lîngă ea maşina negustorului de vite, care se îndrepta spre oraş, mai tîrziu, către prînz, cursa de amiază. Simţi că soarele îi dogoreşte spatele, în timp ce se gîndea la întîmplările din trecut, la rolul pe care ea îl avusese în înlănţuirea

evenimentelor. Își aminti de Taavi și de rostul lui în viața fermei din Iikkala. Soțul ei nu împlinise niciodată cu adevărat rolul stăpînului la fermă, deși stătea la masă, pe locul stăpînului, de unde putea să vadă îndată, fără să mai întoarcă capul, pe oricine intra în casă. Dacă Amalia ar rămîne la Iikkala, s-ar putea întîmpla și de astă dată ca nora sa, deși fermieră, simțindu-se disprețuită, să se sature de căsnicia ei. Amalia se resemnă la gîndul că va trebui să plece, așa cum bolnavul se resemnează la gîndul că trebuie să se lase operat, aceasta fiind singura cale de a se însănătoși.

Ajunse la pîlcul de mesteceni din Eevala către ceasul mulsului de seară. Cum puterile îi erau pe sfîrșite, se lăsă să cadă pe un bolovan din marginea drumului, ca să se odihnească. Pămîntul și pietrele se acoperiseră cu un covor de frunze veștede, altele mai susurau sus, pe crengi. Venise toamna, în curînd avea să vină și iarna. După calea lungă pe care o străbătuse, trupul femeii se acoperise de sudoare, încît se simțea murdară. Deși în ultimii ani nu înotase decît rar, coborî spre lac, își scoase cu mișcări repezi rochia și intră în apa nu prea adîncă. Apa îi făcu bine picioarelor ei sleite și umflate. Înotă puțin, apoi își stropi fața cu apă. Se îmbrăcă udă, așa cum ieșise din lac. Trăgîndu-și în picioare pantofii, observă că pingelele i se găuriseră, unul în față, altul mai spre călcîi. Urcă desculță prin curte, către cerdacul conacului. Sub tălpile aprinse, pajiștea i se păru a fi un covor de răcoare. Din sufrageria conacului răzbătea o căldură plăcută.

Pe masă rămăseseră urmele micului dejun înfulecat în grabă de cei ce plecaseră : cești, o bucată de unt pe o farfurie, pîinea începută în coș. I se păru că Paavo, Kerttu și Markku mai sînt în casă, pitiți într-un ungher întunecat. Amalia ațîță focul în cămin și așeză cana de cafea pe jăratic, împreună cu ceaunul, ca să încălzească apă. Se gîndea să spele ceștile și să facă puțină ordine în casă încă înainte de a se înnopta. Își răsuci un timp în mînă pantofii distruși. Cînd focul prinse vîlvătaie, aruncă unul din pantofi pe flăcări, așteptînd ca el să se aprindă. După ce se făcu ghem, semănînd cu un caic cu vîrful răsucit în sus, azvîrli pe foc și al doilea pantof.

Cafeaua prinse să clocotească. Amalia luă cana de pe foc și se duse cu ea la masă. Se așeză pe locul unde stătuse și dimineața, trase la îndemînă coșul cu pîine și farfurioara cu unt, sorbind cu nesaț aroma cafelei și a pîinii de secară. Își unse fără grabă o felie de pîine cu unt, mîncă cu poftă și bău cu înghițituri mici cafeaua. După ce isprăvi, o senzație de mulțumire i se răspîndi prin tot corpul.

Ridicîndu-se de la masă, își simți mijlocul înțepenit. Își aduse aminte că mama sa se plîngea adeseori că nu-și simte mijlocul. Rătăcise și ea pe aceste meleaguri, după cum o îndemnase firea, înfruntase asprimea drumului și ridicase de atîtea ori ochii către stelele din văzduh. Amalia începu să umble de colo pînă colo prin casă, cu pași tărăgănați, cîntînd psalmi. Unul din ei îl cînta și maică-sa, de obicei primăvara, cînd își aștepta

copiii să se întoarcă de la oraş şi făcea curăţenie prin casă, spre a-i putea întîmpina cum se cuvine. Amintirea plecărilor şi sosirilor se învîrtejea prin mintea Amaliei, ca o horă de fluturi prinşi în raza de lumină a lămpii. Într-un tîrziu, îşi simţi pleoapele grele de somn.

XXIV

Amalia dormi pînă aproape de amiază. Somn atît de lung și de adînc nu avusese niciodată încă la Iikkala. Numai pe vremea cînd mai locuiau la Eevala putea să doarmă în voie, fără să fie tulburată ; în astfel de ocazii, mama sa ajuta la mulsul de dimineață, ca să nu se simtă lipsa Amaliei.

Înviorată de somnul lung și cu o senzație de vigoare în trup, se apucă să pregătească lucrurile pentru iarnă. Din cauza șoarecilor, era mai bine să ducă tot ce se putea mînca în cămară și prin gospodărie. Găinile din Eevala erau duse de altfel, în ultimii doi ani, de îndată ce se lăsa toamna, la Iikkala, așa cum se obișnuise să adăpostească peste iarnă la ferma ei tot ce se afla în casă, de cînd Paavo nu mai locuia acolo. Kerttu se trudise cu orătăniile doar cît ținuse războiul. Amalia se gîndi să transporte la Iikkala tot ce puteau să mănînce găinile. Înainte de a porni, încuie ușa iatacului și strecură cheia în buzunarul șorțului. Nu-și mai dădu osteneala să încuie și ușa sufrageriei. Cheia o atîrna într-un cîrlig, în sufragerie. Chiar fără să fie încuiată, ușa se deschidea cu atîta greutate, încît anevoie ar fi putut să intre

străini în casă. Cu toate acestea, în tîrziul toamnei, Amalia obișnuia să încuie și ușa asta, luînd cheia mare și ruginită la Iikkala. Acum, că se pregătea să se ducă la Paavo, hotărî să ia cheia la Helsinki. Are să le fie o amintire, așa cum sînt corăbiile marinarilor vîrîte într-un borcan sau imaginea ancorei înrămate pe-un perete.

Cînd ajunse la Iikkala, Siiri și Antti tocmai terminaseră masa de prînz. Nora îi spuse morocănoasă :

— Se poate să vii abia acum, mătușă Amalia, cînd oamenii aceia au plecat încă de ieri ? Antti nu m-a lăsat aseară să pun zăvorul, așa că n-am închis ochii toată noaptea, de teamă ca nu cumva să intre vreun hoț în casă.

— Aici, la Takamaa, niciodată nu puneam zăvorul înainte de a fi fost construită șoseaua. Casa din Iikkala e însă nouă și frumoasă, așa că încă de pe vremea cînd se zidea i-au fost puse zăvoare la toate ușile. Bătrînii de prin partea locului pretind că zăvoarele astea ar fi numai din pricina cîinilor. De hoț nu te poți feri, fiindcă hoțul trece și prin perete, dacă vrea. Firește, toate astea nu sînt decît vorbe goale. Ușile trebuie încuiate cu grijă, o dată ce șoseaua e așa de aproape de casă. Pe viitor, nu va mai trebui să-mi purtați de grijă. Am adus tărîțele și făina pentru găini, ar fi păcat să le mănînce șoarecii. Ar mai fi ceva de strîns din grădina de zarzavat de la Eevala, de vreme ce Kerttu n-a luat totul cu ea, la oraș. M-am gîndit că ar fi bine să lăsați să mai crească sfecla, apoi s-o aduceți aici, în hambarul vostru. N-ar fi rău, Antti, dacă ți-ai face timp într-o

după-amiază, ca să afînezi pămîntul din grădina de zarzavat de la Eevala.

În timp ce vorbea, Amalia scoase din ranița sa săculețele și pungile pe care le adusese, înșirîndu-le pe lăicerul de lîngă perete. Așezat în capul mesei, cu bărbia proptită în palmă, Antti o asculta fără să zîmbească.

— Vorbești de parcă n-ai mai avea de gînd să te ocupi de fermă, nici de gospodărie, făcu el într-un tîrziu.

— O dată ce te-ai întors acasă, e bine să te ocupi singur de fermă, iar Siiri de gospodărie. Paavo m-a rugat să mă mut la ei, la oraș, și să port de grijă gospodăriei lui. Munca e peste tot la fel. Cred că am să mă descurc.

— Îți vine mai ușor să te bagi slujnică la unul din frați, decît să porți de grijă fermei, împreună cu fiul dumitale,se supără Antti.

— N-are nici un rost să ridici tonul, Antti, numai fiindcă maică-ta se duce undeva unde ar mai putea fi nevoie de dînsa. Ție și nevestei tale o să vă fie mai ușor să vă aranjați viața așa cum socotiți voi de cuviință. Sînt convinsă că trebuiesc aduse o mulțime de schimbări și de îmbunătățiri, doar timpurile s-au schimbat și ele de cînd Iikkala a fost zidită. La Takamaa am fost socotită o îndărătnică și o încăpățînată, și pe bună dreptate. Într-un loc nou îmi va fi mai ușor să mă deprind cu o altă viață și cu obiceiuri noi.

— Crezi cu adevărat că ai să te poți obișnui cu viața de la oraș ? Oare motivul adevărat nu este acela că preferi s-o ajuți pe Kerttu decît pe Siiri ?

— Cred că ți-am explicat de ajuns de ce plec. Aș zice că e mai bine să punem capăt oricărei discuții.

Scoase din buzunar cheia de la ușa iatacului casei din Eevala și i-o întinse lui Antti.

— Am adus cheia, ca să poți căra la Eevala toate obiectele care sînt aici de prisos. Nu iau cu mine decît rochiile pe care le am. Încerc să mă pregătesc, ca să pot pleca chiar mîine.

Cînd Amalia intră în odăița ei, ca să-și scoată rochiile din lada de zestre, unde le păstra, văzu că mobila fusese îngrămădită una peste alta. O parte din încăpere rămăsese liberă, ca să se poată umbla prin ea. Căută valiza și așeză în ea lucrurile ce i se păreau necesare. Nu găsi prea multe, fiindcă știa că nu va avea nevoie de ele la oraș.

Antti și Siiri terminaseră de mîncat. Siiri deschise ușa odăiței și o invită pe Amalia la masă. Amalia o urmă și își umplu farfuria cu supă. Mîna în care ținea lingura îi tremura ușor. Antti nu putu să descopere nici o altă urmă de emoție în purtarea Amaliei, deși o cerceta cu priviri scrutătoare.

Tîrziu, după-amiază, Antti porni spre Eevala. Amalia își așteptă băiatul. Focul ardea în vatră, cana de cafea era pregătită.

— Crede-mă, mamă, că și la Helsinki o să ai destule greutăți, începu Antti. Ai trăit toată viața la țară, cum îți închipui că te vei putea obișnui să umbli pe bulevardele largi și să porți haine de oraș ?

Își aprinse o țigară și își privi mama cu colțul gurii schimonosit, de parcă ar fi cîntărit în

gînd perspectivele pe care ea le avea în capitală. Amalia purta o rochie aspră de lînă și o cămașă pe care o lepădase fiul său. Mînecile cămășii și le suflecase pînă la cot. Peste rochie își pusese un șorț întunecat, în picioare purta cizme grele, cu carîmb înalt. Se aplecă să pună lemne pe foc, apoi răspunse, pe un ton cam tăios :

— Nu mă duc la Kerttu ca să-i fiu o podoabă în casă și, pe urmă, greutăți sînt și-aici destule. Păcat că nu ți-ai dat seama că greutățile îmi fac o mare plăcere. Am fost fericită ori de cîte ori am izbutit să le înlătur, făcîndu-mă respectată de toți, eu, Amalia din Eevala !

— Da, da, tu ți-ai purtat întotdeauna sus capul și ai fost atît de plină de propria ta persoană, încît străinii aproape că se tem de tine. Siiri spune că nu te-ar socoti femeie, dacă nu te-ar fi auzit cum vorbești cu Hilppa, cu vacile și cu oile. Pe animale știi să le dezmierzi și să fii bună cu ele, dar cu oamenii...

— Așadar, Siiri se teme de mine. Dacă aș rămîne, nevastă-ta ar trăi mereu cu teama în suflet. Mi se pare că nu semăn de loc cu maică-sa, de altfel nu prea obișnuiesc să plîng. Mă simt bine, încă din copilărie, între vite și oi, fără să mai vorbesc de cai, care îmi sînt de-a dreptul dragi. Nu cred că asta ar fi un păcat. De cînd s-a isprăvit cu Piki, Hilppa mi-e cel mai apropiat prieten. Mi-a cărat făina și lemnele, purtîndu-mă cu picioarele-i iuți, cît ai bate din palme, între oameni, de cîte ori am avut nevoie. Fii și tu bun cu Hilppa, te rog ! Să știi că dacă merită cineva cu adevărat bunătatea ta, asta e iapa !

Aducînd vorba de Hilppa, glasul Amaliei se înecă în tremur. Întoarse capul în direcția grajdului de cai din Iikkala.

— Ascultă, mamă, îmi vine greu să mă gîndesc că vei călca de-acum înainte pe parchetul ceruit al mătușii Kerttu și că vei șterge praful de pe cerbii ei de sticlă. Tu, care pieptănai și țesălai cu atîta plăcere pe frumoasa Hilppa ! Pe urmă, să nu uiți că la Takamaa se va spune că eu și cu Siiri te-am alungat de acasă.

— Oamenii din partea locului îmi cunosc destul de bine încăpățînarea, spre a ști că, fără voia mea, nu pot fi scoasă din ceea ce-mi aparține... Cuvintele oamenilor sînt cuvintele noastre, probabil asta ai vrut să spui. Le ia vîntul, ca pe frunzele desprinse de pe crengi și, între timp, își schimbă forma și culoarea. Uneori m-am amărît și eu din pricina lor, dar, crede-mă, nu face. Dacă îmi semeni cumva mie, cele mai mari greutăți le vei întîmpina în tine însuți. Prețuirea celor din Takamaa ai s-o dobîndești îngrijindu-ți casa și pămîntul. Te rog s-o faci, de dragul propriei tale conștiințe.

În timp ce vorbeau, Antti se plimba în lung și în lat prin încăpere, aprinzînd o țigară de la alta. Amalia prepară cafeaua și întinse masa. Îl chemă cu un gest pe Antti lîngă ea și el se așeză pe locul arătat. Amália aduse o lumînare din cămară și o aprinse. Se întunecase de-a binelea, curentul de aer ce se strecura prin cercevele clătina flacăra lumînării. La lumina legănată, Amalia cercetă cu atenție fața băiatului său și crengile roșietice de sorb așezate în vaza de sticlă verzuie de pe masă.

Rupsese crengile acelea înainte cu trei zile, în pădure, ca să împodobească cu ele masa, cînd fratele său și cu familia lui vor pleca. Încet, oprindu-se din cînd în cînd și părînd să caute cuvintele, începu să vorbească :

— Nu țin minte de cîte ori am stat la masa asta, cu prilejul sosirilor și plecărilor. Întotdeauna au stat în jurul ei oameni apropiați unii de alții. Îmi pare bine că ai venit. Acum, cînd mă pregătesc să părăsesc Eevala, mă bucur că mai pot sta cu tine la masă, Antti. Plec dis-de-dimineață, înainte de muls.

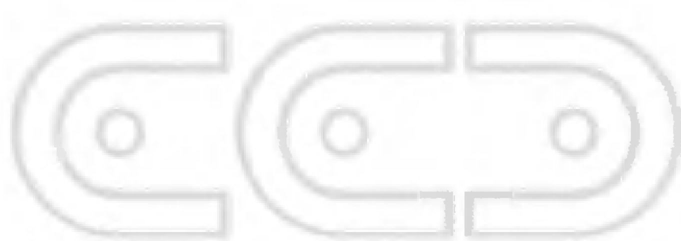
XXV

Dimineața era rece. Cerul se boltise înalt peste zare. Amalia pîndea, din cerdacul casei de la Eevala, apropierea cursei. Avea impresia că duduitul autobuzului care circula pe șosea face parte din rumoarea familiară a satului. De îndată ce îl auzi din depărtare, se întoarse, răsuci cheia în broască, apoi strecură cheia mare și ruginită în sacoșă. Iarba din curte se acoperise de un strat subțire de brumă, frunzișul rărit al mestecenilor mamei sale încremenise, ca într-o gravură. Numai pe oglinda ușor aburită a lacului mișuna viața : un stol de pescăruși căuta pradă în apa neclintită.

La încrucișarea drumului înspre Eevala, Amalia se urcă în autobuz. Șoferul îi așeză valiza între celelalte. De pe scara autobuzului Amalia îl zări pe Antti legînd iapa de trunchiul bradului din Iikkala. Băiatul își flutură mult timp șapca după mașina ce se îndepărta pe șosea, iar Hilppa își întoarse și ea capul frumos în aceeași direcție. Această despărțire îmbujoră pe o clipă obrajii Amaliei. Plecă fruntea și închise ochii, de parcă

ar fi vrut să-şi ascundă privirile de călătorii din jur.

Peste puţin însă se reculese şi, cu ochii ei de un albastru stins, privi ţintă înainte, aşa cum, odinioară, tatăl său privea soarele asfinţind peste miriştile întomnate.

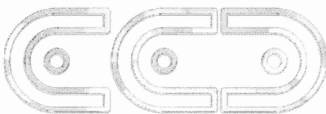

TIPARUL EXECUTAT LA:

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „13 DEC. 1918“

Coli tipar: 6,5 com. 635

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

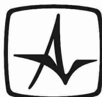

și

CAT Graur

Antwerpen

2023